శ్రీరస్తు

తెనుఁగు వ్యాకరణము

శ్రీ రావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రిగారిచే
విరచితము

చెన్నపురి:
వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే
ప్రకటితము

All R ghts Reserved.] [Rs. 1-6-0.

పద్యకావ్యములు

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
అధ్యాత్మరామాయణము, పద్యకావ్యము .	2	0
ఆంధ్రభారతము పద్యకావ్యము —		
ఆది సభాపర్వములు ...	4	0
ఆరణ్యపర్వము ..	4	0
విరాటోద్యోగపర్వములు ..	4	0
భీష్మద్రోణపర్వములు ...	4	0
కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వములు ...	4	0
శాంతిపర్వము ...	4	0
ఆనుశాసనిక, అశ్వమేధ ఆశ్రమవాస మౌసల మహాప్రస్థానిక స్వర్గారోహణపర్వములు	4	8
ఆదిపంచకము, ఒకటేసంపుటము ...	11	0
యుద్ధపంచకము, స్త్రీపర్వము ...	7	8
శాంతిసప్తకము ...	7	8
ఆదిపర్వము పద్యకావ్యము, పెద్దచ్చు ..	1	8
ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము—శ్రీజనమంచి శేషాద్రిశర్మగారిది, 3 సంపుటములు ..	15	0
ఆంధ్రభాగవతము, పద్యకావ్యము, 2 సంపుటములు ..	15	0
ఉత్తరరామాయణము, చక్కనిమార్పు ...	6	0
కాశీఖండము ..	3	8
కుమారసంభవము-నన్నెచోడ ..	5	0
ఆంధ్రభారతవిమర్శనము-మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి ...	0	12
చాటుపద్యమణిమంజరి, ప్రథమభాగము .	1	12
ఉత్తరహరివంశము, నాచనసోమన ..	3	0
చిత్రభారతము-చరిగొండ ధర్మన .	1	8
అనిరుద్ధచరిత్రము ...	1	0
అంబరీషోపాఖ్యానము, సటీక ..	0	6
అన్యవాదకోలాహలము, లఘుటీకతో ..	0	12

శ్రీరస్తు

తెనుఁగు వ్యాకరణము

శ్రీరావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రిగారిచే

విరచితము

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము

1951

All Rights Reserved.

Printed by

V. VENKATESWARA SASTRULU

of V RAMASWAMY SASTRULU & SONS

AT THE 'VAVILLA' PRESS

Madras —1951

పీ రి క

పందొమ్మిదవశతాబ్దిలో ఇంగ్లీషువారి ప్రభుత్వము తెనుఁగు దేశమున నెలకొన్న కుంపిణీవారిదినములలో వచనయుగ ప్రారంభకుఁడై మహాప్రసిద్ధివడసిన పండితుఁడు శ్రీ రావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రి (770-1836) ఇతఁడు చెన్నపురి ఫోర్టుసెంటు జార్జికళాశాలయందు తొలుత క్రీ శ 1816-వ సంవత్సరమున నియమితుఁ డయ్యెను ఆవెనుక క్రీ శ 1820-సం లో కళా శాలా ప్రధానోపాధ్యాయులును ప్రఖ్యాతపండితులు నగు శ్రీ వేదము పట్టాభిరామశాస్త్రిగారు దివంగతు లగుటచే వారిస్థానమున నియమితుఁడై క్రీ శ 1836 వఱకు పదునాఱుసంవత్సరము లాస్థానమును మహాసమర్థతతో నిర్వహించెను కేవలము తెలుఁగుపండితుఁడు కళాశాలా ప్రధానోపాధ్యాయత్వము వహించుట కిదియే మొదటి సారియు కడసారియు నని చెప్ప నొప్పును

శ్రీగురుమూర్తిశాస్త్రి ఆర్వేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడు కళాశాలలో ప్రవేశించునాటి కీతనికి శాస్త్రియుపనామమే లేదు. అది క్రీ శ 1819 లో ముద్రితమైన 'వీరి విక్రమార్కుని కథలు' అనుగ్రంథముఖపత్రమునుండి తెలియుచున్నది,

'చెన్నపట్టణపారశాలయుంచినది మొదలుకొని పాఠశాలలోఁ జదువవలయు వినవలయు ననియెడు నపేక్షఁ బుట్టించునట్టి ద్వాత్రింశత్సాలభంజిక యనుపేరు గల కథలపుస్తకము

ఉత్తరదేశస్థుఁడై చెన్నపట్టణపాఠశాలలోఁ దెలుఁగుభాషకు రెండవయుపాధ్యాయుండైన యార్వేలనియోగి యగు రావిపాటి గురుమూర్తిచేతఁ దెలుఁగుభాషయందు వచనరూపముగాఁ జేయఁబడి 18 9-వ సంవత్సరానికి సరియైన బహుధాన్య నామసంవత్సరములో చెన్నపట్టణపాఠశాలయం దచ్చువేయించఁ బడ్డది

THE TALES OF VIKRAMARKA

By Raveepatee Gooroomoortee
Deputy Teloogu Master
IN THE
College of Fort St George
MADRAS

Pr nted at the Col ege Press
BY M SESHACHALLAM
1819

ఇట్లే పరవస్తు చిన్నయసూరికిని తోలుత చిన్నయ్య యనియే వ్యవహారము కళాశాలలో పండితులు శాస్త్రిగాని (అనఁగా పుట్టుపేరుతోనున్న శాస్త్రులు తప్ప) లేక సూరిగాని యప్పటిపద్ధతు లనుసరించి ధరించవలసినయావశ్యక మగుటచే బ్రాహ్మణుఁడు గాన గురుమూర్తి శాస్త్రి నామమును ధరించెను కావున నీతఁడు పెట్టుశాస్త్రి గాని పుట్టుశాస్త్రి గాఁడు

శ్రీగురుమూర్తిశాస్త్రిగారు రచించినగ్రంథములు మూఁడు: 1 విక్రమార్కునికథలు 2 పంచతంత్రకథలు 3. తెలుఁగు వ్యాకరణము

విక్రమార్కునికథలు

మొట్టమొదట తెనుఁగువారిచే రచితమై ముద్రితమైన పుస్తకములలో విక్రమార్కునికథలు తొలుత పేర్కొనఁదగినది దీనికే ద్వాత్రింశత్సాలభంజిక లని నామాంతరము ఇది 18 9 1828 1850 1858 లోఁగా నాలుగుసార్లు ముద్రితమైనదన్నచో నీగ్రంథవ్యాప్తి యాకాలమున నెంత గలదో తెలియఁగలదు గురుమూర్తిశాస్త్రిగారివచనశైలి సులభగ్రాహ్యమై యుండును రచన నీతివిలసితమై విద్యార్థిలోకమున కాదర్శప్రాయముగ నుండుటచేత నిదియే తెనుఁగు నేర్చుకొనవలసిన యాంగ్లేయులకెల్ల పఠనీయముగ నుండెడిది దీనిప్రతులు 450[1] ఆదినములలో నింగ్లండునకు నచ్చటి యుద్యోగులనిమిత్తము పంపఁబడినవి ఇది నూతేండ్లతరువాతనుగూడ క్రిందితరగతి విద్యార్థులకు పఠనీయగ్రంథముగనుండెడిది

పంచతంత్రము

ఇది క్రీ శ॥ 1834-న రచితమై యాసంవత్సరముననే ప్రకటితమైనది ఇది సంస్కృతమున విష్ణుశర్మకృతపంచతంత్రమునకు వచనానువాదము ఇదియును క్రీ శ 1834 1842 1848 1864 1869-సం లలో నైదుపర్యాయములు ముద్రితమైనది ఈగ్రంథములను తిరిగి వావిళ్లవారు ప్రకటించియున్నారు పైరెంటిని పురవస్తు చిన్నయసూరి పండితపదవి నలంకరించిన ప్రారంభదశలో పాఠములు చెప్పియున్నాఁడు[2]

---

1 చూడుఁడు.— త్రిలిఙ్గరజతోత్సవసంపుటము

2 Report of the H gh School of the Madras Un vers ty —1840-1857

వ్యా క ర ణ ము

శ్రీగురుమూర్తిశాస్త్రిగారి గ్రంథములలో నెల్ల గణనీయమైనది వారి తెనుఁగువ్యాకరణము ఇది చిన్నయసూరిబాలవ్యాకరణముకన్న ముందు పుట్టినది తెనుఁగుభాషకు నిఘంటువు రచించి ప్రసిద్ధివడసిన A D Campbe దొరవారికిది కృతి యొసఁగఁబడినది ఆవ్యాకరణము ముఖపత్రమును అందలి రచనారీతిని నిందు చూపుచున్నాను

[ప్రథమముద్రణ పీఠిక]

తెలుఁగుభాషఁ జదువుకొనువిద్యార్థులకు లక్షణయుక్తమైన జ్ఞానము శీఘ్రముగాఁ గలుగుటకు నుపయుక్తమైన యీ తెలుఁగువ్యాకరణము- తెలుఁగుభాషఁ జదువుకొనుదొరలకు నుపయుక్తముగా నింగిలీషుభాషయందు తెలుఁగువ్యాకరణంబును తెలుఁగుడిక్సనేరియుం జేసి తెలుగుభాషయందుఁ బూర్ణప్రజ్ఞ గలిగి సకల దేశములయందును బ్రసిద్ధికెక్కియున్న— మహారాజ రాజశ్రీ యే - డి - కేమిల్ దొరగారిపేర నంకితముగా వారియుత్తరువుమీఁద చెన్నపట్టణ పాఠశాలలో నాంధ్రభాషకు మొదటియుపాధ్యాయుఁడైన రావిపాటి గురుమూర్తి శాస్త్రిచేత-నన్నయభట్టీయంబును- బాలసరస్వతీయంబును- అహోబలపండితీయంబును-పట్టాభిరామీయంబును - అప్పకవీయంబును వీరభూపాలీయంబును మొదలైన యాంధ్రవ్యాకరణములను జూచి-బాలురకు సులభముగాఁ దెలియునట్టు వచనరూపముగాఁ జేయఁబడ్డది

౧౮౩౬ సంవత్సరమునకుసరియైన దుర్ముఖినామ సంవత్సరములో చెన్నపట్టణములో చర్చిమిస్సయాౝ ప్రెస్సులో అచ్చువేయించఁబడ్డది

శాలివాహన శకగత సంవత్సరములు ౧౭౫౮

1836

విశేషణప్రకరణము

228 గ్రామ్యభాషయందు-ఁడు వర్ణాంతశబ్దమునకు-నువర్ణమురాక-ఁడువర్ణముపోయి-ణ్ని-అనువర్ణకమువచ్చును నేను ఘునుణ్ని-నేను చెలికాణ్ని. అది అనేశబ్దముకొనునుగలదానికి-నువర్ణమురాక-అది అనుదానికి దాన్ని-అనునది వచ్చును నేను గొల్లదాన్ని-నేను చిన్నదాన్ని ఇత్యాది (ప్ర ము. పుట. 80. చూ. పు 87) *

(ప్ర ము 137 పు చూ పు 149) పోవుధాతువు

భూతకాలము

ఏకవచనము.	ఉ	పోతిని	పోయితిని	పోయినాను
	మ	పోతివి	పోయితివి	పోయినావు
ప్ర.	పు	పోయెను	పోయినాఁడు	గ్రా
	స్త్రీ న	పోయెను	పోయినది	పోయింది†

ఉభయకర్తృకప్రార్థనార్థకములలో

ఉత్తమపురుషము-పోదాము

ఇట్లే మఠాము

*(1)అమ్మా నేను చిన్నదాన్ని-అల్లుడొస్తే అంపకోక-(2) వాణ్ణీనని-రామస్తవరాజము † ప్రౌఢపోయింది జూడని బుజ్జగించి - తిమ్మకవి పారము.

బ్రౌనుదొరవారికి వీరియం దెట్టిగౌరవభావము గలదో వారి తెనుఁగుభాషాసారస్వతోపన్యాసములందు వ్రాసిన యీ క్రింది వాక్యములనుబట్టి తెలిసికొనవచ్చును

Let t not be mag ned that I am pecu ar n my v ew o these capr ces That d st ngu shed scho ar the ate Head Te ugu Exam ner of the Co ege Gurumurthy Sas ry who d ed about three years ago fu y concurred n the op n ons g ven n the present Essay I men on h s name because h s ta ents earn ng and good sense a ways ent tled h s judgment and respect.

కీర్తిశేషులగు ఛార్లెసు ఫిలిప్సు బ్రౌనుదొరవారికి గురుమూర్తిశాస్త్రులవారు గురుపద మని చెప్పనొప్పును వారి కేశబ్దములయర్థమునుగూర్చి సందేహముగలిగినను గురుమూర్తి శాస్త్రులవారికి వ్రాయుచుండెడివారు శ్రీ శ 1827 నవంబరు తే 22 దిని గురుమూర్తిశాస్త్రులుగారు బ్రౌనుదొరవారికి వ్రాసిన లేఖ నిందు పొందుపఱచుచున్నాను

మహారాజరాజశ్రీ చా ఫి బ్రౌనుదొరవారిసముఖానకు—ఆశ్రితుఁడు రావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రి అనేకములైన సలాములుచేసి వ్రాసుకొన్న విజ్ఞాపనపత్రిక —

తమరు అలవొక-డాబాలు అనేశబ్దములకు అర్థము వ్రాసి పంపించు మని వ్రాయించినారు అలవోకశబ్దమునకు స్వేచ్ఛ-అనిచ్ఛ-అప్రయత్నము-అశ్రమము-కారణము-ఆది నానా అర్థములు వున్నవి ఆయాస్థలములకు తగినట్లుగా చెప్పుకోవలసినది.

డాబాలు అనేది డాబా అనేదానికి బహువచనాంతము డాబా అనగా వెండితోగాని బంగారుతోగాని చేసిన మొల

త్రాడుయొక్క బిళ్ల ఉత్తరదేశములో బంగారుతోగాని వెండితోగాని చేసిన మొలత్రాడు నాలుగైదువరుసలుగా చుట్టి అతికించి బిళ్లలువేసి మొలను ధరించడము కద్దు అటువంటిత్రాడు డాబా మొలత్రాడు అని చెప్పబడుచున్నది

కాలేజీవారుకోరిన 500 రూపాయిల పుస్తకములవైనం నాకు యెంతమాత్రమున్నూ తెలియదు చిత్తగించవలెను ఇదిగాక తమరు హంసవింశతిలోని కొన్నిపద్యాలకు శబ్దార్థమున్నూ తాత్పర్యమున్నూ వ్రాసిపంపించు మని వ్రాయించినారు తోచిన మట్టుకు వ్రాసియిందులో బిడాయించి సముఖానకు పంపించినాను చిత్తగించవలెను నేను నడుచుకోగలందులకు ఆజ్ఞాపత్రిక దయచేయించవలెను ఇదె అనేకములైన విజ్ఞాపనములు

చెన్నపట్నం
౧౮౨౭ నవంబరు ౨౨ తేది } రా గురుమూర్తిశాస్త్రి

పైవారివ్యాకరణమును నేడు భాషోద్ధారక శ్రీ వావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రులవారు ముద్రించుట నెంతయు ప్రశంసనీయము వీరి యీయుద్యమము భాషాతత్త్వ ప్రదర్శన పూర్వకముగా ప్రపంచములో నితరభాషలవలెనే తెలుఁగు కూడ నానాటికి మాఱుచువచ్చినందున ఆయాకాలముల కనువుగా వ్యాకరణరచనయు జరుగుచుండె నని లోకమునకు ప్రకటించుటకును ప్రాచీనకవుల కావ్యములనెల్ల సమగ్రముగ పరిశీలింపకపోవుటచే వ్యాకరణకర్తలు కొందఱు లక్షణవిరుద్ధములని నిందించినరూపములు మఱికొందఱిమతమున గ్రాహ్యములై

Page 60 Essay on Te ugu L era ure by C P Brown Madras, ourna o L era ure and Sc ence Ju y 1839

యుండె నని తెల్పుటకును వ్యాకరణములచరిత్ర మొకటి భాష కావశ్యము గావున నందులకు తోడ్పాటుగా నుండుటకును నుద్దేశింపఁబడినది ఏతత్కార్యసాధననిమిత్తము బాలవ్యాకరణమునకు పూర్వము వెలువడిన ప్రశ్నోత్తరాంధ్రవ్యాకరణము లఘువ్యాకరణము ననువానిని కొలఁదికాలము క్రిందటనే ప్రచురించిరి బాలవ్యాకరణముచే సాధింపరాని ప్రయోగ విశేషములు కొన్నియు ప్రకృతి వికృతు లేర్పడురీతియు నీగ్రంథమున సాధింపఁబడియున్నవి నేఁ డీ గురుమూర్తి గారివ్యాకరణము ఇనాలోకయోగము గాంచు భాగ్యము పొందినది కేతన ఆంధ్రభాషాభూషణ మాదిగ నేఁటివఱకు రచనమందినవ్యాకరణగ్రంథములను వందలకొలఁదిగా మనకు లభించినకావ్యజాలములోని ప్రయోగములును సుష్ఠుగా పరిశీలించి ఆయాశబ్దము లెట్లు మార్పుచెందినవో భాషాస్వరధర్మప్రదర్శనపూర్వకముగా నిరూపించు సమగ్రవ్యాకరణ మొకటి యాధునికరచయితలకు మార్గదర్శిగా వెలువడఁజేయ వలయు ననునది శ్రీశాస్త్రులవారి పరమాశయము వారి యా సంకల్పమును భగవంతుఁడు సఫలీకరించునుగాక అని మా ప్రార్థన

ఈగ్రంథముద్రణమునకు తోడ్పడినవారిలో ముఖ్యులు శ్రీనిడుదవోలు శివసుందరేశ్వరరావుగారు వారిప్రాచీనగ్రంథమునకు ప్రతివ్రాసియిచ్చుటలో మిగుల నుపకరించినందులకై వారికి వందనములు

చెన్నపురి
22-11-51

ఇట్లు విద్వద్విధేయుఁడు
వేదము లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి.

శ్రీరస్తు

తెనుఁగువ్యాకరణము

అక్షరలక్షణప్రకరణము

1 తెలుఁగుభాషకు వర్ణములు ఏఁబదియాఱు అ-ఆ-ఇ-ఈ-ఉ-ఊ-ఋ-ౠ-*ఌ—ఎ-ఏ-ఐ-ఒ-ఓ-ఔ-ం-ఁ-ః కఖగఘఙ-చౘఛజౙఝఞ-టఠడఢణ-తథదధన-పఫబభమ-యరఱలవశషసహళక్ష అని

2 కకారషకారములుగూడి క్షకార మైనది గనుక-ఇది వర్ణాంతరముగా నెంచఁ దగ దని కొందఱియభిప్రాయము-ఆపక్షమునందు వర్ణములు 55 అని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. ఌ వర్ణదీర్ఘము—అనగా ౡకారము మంత్రశాస్త్రమునందుఁ గద్దు—ఆ ౡకారమును చేర్చుకొన్న పక్షమునందు వర్ణములు ఏఁబదియేడు అవుచున్నవి

3 అకారముమొదలుకొని 15 అచ్చులు—కకారము మొదలుకొని 38 హల్లులు—అచ్చులకు హల్లులకు నడుమ నుండెడువర్ణములు అనఁగా పూర్ణానుస్వారార్ధానుస్వారవిసర్గలు మూఁడును హల్లు లనియు అచ్చు లనియుం జెప్పవచ్చును

---

*ఌ-ఈ అక్షరమును -ఌ-ఇట్లాకూడా వ్రాయవచ్చును

4 ఎఒఁచేజేఱ యీాఐదును అచ్చ తెలుఁగుభాషయందే వచ్చునట్టివర్ణంబులు — కడమ యేఁబదివర్ణములు సంస్కృత భాషలోనుంచి గాని-మఱియేభాషలోనుంచి గాని వచ్చిన శబ్దములకు సాధారణముగా నుండునవి — అందులో 13 అచ్చులు 35 హల్లులు సున్న-విసర్గలు యీారెండును అచ్చు లనియు హల్లు లనియుం జెప్పఁబడును

5.ఋ-ౠ-ఌ-ౡ-ఖ-ఘ-ఙ-ఛ-ఝ-ఞ-ఠ-ఢ-థ-ధ-ఫ-భ-శ ష-క్ష-ఈ 19 సంస్కృతభాషాసంబంధమైనవి—తత్సమశబ్దముల యందును అన్యదేశ్యశబ్దములయందును కలిగియుండును అచ్చ తెలుఁగుభాషయందు లేవు ఇతరము లైన ముప్పదియేడు వర్ణములు అచ్చతెలుఁగుభాషయం దుండు నవి అవి యే వంటే—అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఎ ఏ ఐ ఒ ఓ ఔ ం ఁ—క గ చ చే జ జే ట డ ణ త ద న ప బ మ య ర ఱ ల వ స హ ళ- అందులో అచ్చులు 12 హల్లులు 23 నిండుసున్న అరసున్న యీారెండును అచ్చు లనియు హల్లు లనియుం జెప్పవచ్చును.

6 -నన్నయభట్టుమతమునందు రేఫఱకారములఐక్యము వల్ల వర్ణములు 36 అప్పకవి రేఫఱకారములకు భేదమునుఁ జెప్పి వేరే సూత్రమును జేసినాఁడు చేసి-చేసెద ఇవి మొదలుగాగలచోట్ల తాలవ్యమై అచ్చుపరమవునప్పుడు సకార మునకు శవర్ణము వచ్చు ననికౌముదీకారుఁడు చెప్పినాఁడు.

కాఁబట్టి కౌముదీకారునిమతప్రకారము శవర్ణమును చేర్చుకొన్న ట్టయితే అచ్చుతెలుఁగుభాషలోనుండువర్ణములు 39

7 అ-ఇ-ఉ-ఋ-ఌ-ఎ-ఒ-యీయేడును హ్రస్వములు. ఆ-ఈ-ఊ-ౠ-ౡ-ఏ-ఐ-ఓ-ఔ-యీతొమ్మిదియు దీర్ఘములు.

8 అచ్చులకు స్వరము లనియు ప్రాణము లనియు— హల్లులకు వ్యంజనము లనియు ప్రాణి లనియు పేళ్లు గలవు. ఋకారౠకార ఌ కారలు క్లీబము లనఁబడును ఎ ఏ ఒ ఓ ఈనాలుగు వక్రము లనఁబడును ఐ-ఔ ఇవిరెండును వక్రతమము లనఁబడును అనుస్వారము బిందు వనఁబడును—

9 ఇ-ఈ-ఎ-ఏ ఇవినాలుగు తాలవ్యములు—కొందఱి మతమునందు ఐకారముగూడా తాలవ్యమే తాలవ్య మైన అచ్చు పరమవునపుడు చకారజకారములు తాలవ్యములుగా నుచ్చరింపఁబడును ఇతరము లైన అచ్చులు పరమగునపుడు దంత్యములుగా నుచ్చరింపఁబడును ఉదాహరణ—చిగురు-చీరె-చెంగు-చేవ-చై-జిగి-జీతము-జెండా-జేజే ఇవి తాలవ్యములు చక్కెర-చాన-చుట్టము-చూపు-చొప్పు-చోటు-చౌకము-జత-జాబిల్లి-జున్ను-జూదము-జొంపము-జోకొట్టు ఇవి దంత్యములు ఈప్రకారముగా తాలవ్యదంత్యము లైనచజలకు నుదాహరణలు చూచుకోఁ దగినవి—సంస్కృతభాషలోనుంచి వచ్చినశబ్దములయం దుండెడు చకారజకారములు ఏఅచ్చుతోఁ గూడినా తాలవ్యములుగానే యుండును

10 కచటతప—ఇవి పరుషము లని పేరు గలవి. గజడదబ—ఇవి సరళము లని పేరు గలవి ఇతరము లైన హల్లులు అనఁగా ఖ ఘ ఙ ఛ ఝ ఞ ఠ ఢ ణ థ ధ న ఫ భ మ య ర ఱ ల వ శ ష స హ ళ క్ష - ఈయిరువదియాఱువర్ణములు స్థిరము లని పేరు గలవి నకారమునకు ద్రుత మనియుం బేరు గలదు

11 అచ్చులు హల్లులతోఁ జేరునప్పుడు వేరేరూపములను పొందును ఆరూపములకు పేళ్లున్ను గలవు అవి యేలా గంటే

అచ్చులరూపములు

స్వతంత్రముగా వ్రాయునప్పుడు	హల్లులతోఁ చేర్చి వ్రాయునప్పుడు	వీటిపేళ్లు
అ	✓	తలకట్టు.
ఆ	ా	దీర్ఘము.
ఇ	ి	గుడి
ఈ	ీ	గుడిదీర్ఘము.
ఉ	ు	కొమ్ము
ఊ	ూ	కొమ్ముదీర్ఘము.
ఋ	ృ	వట్రువసుడి.
ౠ	ౄ	వట్రువసుడిదీర్ఘము.

ౡ	ౣ	ౡత్వము.
ఎ	ె	ఎత్వము
ఏ	ే	ఏత్వము
ఐ	ై	ఐత్వము
ఒ	ొ ొ	ఒత్వము
ఓ	ో ో	ఓత్వము
ఔ	ౌ	ఔత్వము
15	15	

12 హల్లులు హల్లుల క్రింద వ్రాయఁబడునప్పుడు కొన్నిటికి వేరేరూపములు గలవు—అవి యే వంటే

హల్లులు	క్రిందవ్రాసే హల్లులు	వీటిపేళ్లు
క	్క	కావత్తు—
త	్త	తావత్తు-తాముడి.
న	్న	నావత్తు-నాముడి
మ	్మ	మావత్తు-మాముడి.
య	్య	కియావడి-కియ్య.
ర	్ర	క్రారావడి-క్రార.
ల	్ల	లావత్తు-లాముడి.
వ	్వ	వావత్తు
8	8	

13 నకారము పొల్లుగా వ్రాయునప్పుడు వేరే రూపమునుం బొందును ౯-దీనికి నకారపొల్లు అని పేరు

14 రేఫకు వ్రారావడి అనేరూపము గాక వలపలగిలక అనేరూపము గద్దు ౯-ఇది తనకు పూర్వమునం దున్న వర్ణము కంటె పూర్వముగా నుచ్చరింపఁబడును శకర (శర్కర) - ఇక్కడ వలపలగిలక రూపముగా నున్న రేఫ తనకు పూర్వమునం దున్న కకారముకంటే పూర్వముగా నుచ్చరింపఁబడ్డది

15 పైన వ్రాసిన యెనిమిదిహల్లులు తప్ప కడమహల్లులు హల్లులకింద వ్రాయఁబడునప్పుడు తలకట్టు లేకుండా వ్రాయఁబడును సమస్తమైనహల్లులున్ను అచ్చులతో చేరనప్పుడు పొల్లు లని చెప్పఁబడును అవి యీక్రింద వ్రాసినరీతిగా నుండును.—

క్-ఖ్-గ్-ఘ్-ఙ్-చ్-ఛ్-జ్-ఝ్-ఞ్-ట్-ఠ్-డ్-ఢ్-ణ్-త్-థ్-ద్-ధ్-న్-ప్-ఫ్-బ్-భ్-మ్-య్-ర్-ల్-వ్-శ్-ష్-స్-హ్-ళ్-క్ష్.—మొదట కకారము మొదలైనహల్లులకు తలకట్టు పెట్టడము సుఖోచ్చారణకొరకేగాని వేరే కాదు

16 స్వతంత్రాచ్చులు అనఁగా హల్లులతో చేరని అచ్చులు అకారము మొదలైనవి	15
అస్వతంత్రాచ్చులు అనఁగా హల్లులతో చేరిన అచ్చులు తలకట్టు మొదలైనవి	15
హల్లులు కకారము మొదలైనవి	38

అచ్చులలో హల్లులలో కూడా చేరినవర్ణములు పూర్ణానుస్వారార్ధానుస్వారవిసర్గలు..	3
హల్లులకింద వ్రాయఁబడినహల్లుల రూపములు కావత్తుమొదలైనవి	8
నకారపొల్లు వలపలగిలక	2
వెరసిరూపములు	18

17 ం-ఇది నిండుసున్న—ఁ-ఇది అరసున్న—ః-ఇది విసర్గ ఈమూఁడును ఒక అచ్చుకు పరముగానే యుండును అందము-ఇందఱు-వాఁడు-వీఁడు-అంతఃపురము-ప్రాతఃకాలము.

18 హ్రస్వాక్షరముమీఁద నుండెడునరసున్న నిండు సున్నయు నౌను కలఁగి-కలంగి-చెలఁగి-చెలంగి దీర్ఘాక్షరము మీఁద నుండెడునరసున్న అరసున్నగానే యుండును నిండుసున్న గాదు వాఁడు-వీఁడు హ్రస్వాక్షరముమీఁదఁగాని-దీర్ఘాక్షరముమీఁదఁగాని ఉండెడునిండుసున్న నిండుసున్నగానే యుండును అరసున్న గాదు అందము-చందము-కాంచి-వాంచి.

19 హల్లులకుపైన - తలకట్టు - దీర్ఘము - గుడి - గుడిదీర్ఘము - ఎత్వము - ఏత్వము - ఒత్వము - ఓత్వము - ఔత్వమున్ను పక్కను కొమ్ము-కొమ్ముదీర్ఘమున్ను క్రిందినుంచి ప్రక్కకు వట్రువసుడి - వట్రువసుడిదీర్ఘమున్ను కిందను ఋత్వమున్ను పైనకొంత క్రిందకొంత-ఐత్వమున్ను పైనకొంత పక్కనుకొంత-రెండవఒత్వము - ఓత్వమున్ను సాధారణముగా వ్రాయఁబడు చున్నవి

✓

20 ఖ-ఙ-జ-ఞ-ఝ-ట-ణ-బ-అ-ల-యీపదివర్ణములున్ను-తలకట్టులేకనే అకారముతోఁ గూడినట్టు ఉచ్చరింపఁబడుచున్నవి.

ా

21 హల్లులకు దీర్ఘము చేర్చునప్పుడు-ఘ-ఝ-మ-య-యీనాలిగింటికి తలకట్టుండగానే పక్కను దీర్ఘము వ్రాయఁబడుచున్నది ఘా-ఝా-మా-యా హాకారమునకు తలకట్టుంచి పైన-ఁ-యీపొల్లు వ్రాయఁబడుచున్నది-హా ణకారమునకు-దీర్ఘమైనా-(యీపొల్లు అయినా వ్రాయబడుచున్నది ణా-ణా. ష స యీరెంటికి తలకట్టు ఉంచి అయినా - ఉంచకనయినా దీర్ఘము పెట్టవచ్చును షా-షా-సా-సా

ి

22 యకారము గుడిచేర్చకనే-ఇకారముతోఁ గూడినట్టు ఉచ్చరింపఁబడుచున్నది గుడి వ్రాయడము వాడికలేదు - యి

ీ

23 గుడిదీర్ఘము చేర్చునప్పుడు - ఘ-ఝ-ష-స-యీనాలిగింటికి అన్నిటికివలె తలకట్టు పెట్టేస్థానమునందు చేర్చడము కాకుండా అక్కడగుడిపెట్టి ప్రక్కను దీర్ఘము వ్రాయడమున్ను కద్దు ఘీ-ఘీ-ఝీ-ఝీ-షీ-షీ-సీ-సీ మకారమునకు గుడి పెట్టి పక్కను దీర్ఘము వ్రాయుచున్నారు మీ యకారమునకు

గుడి పెట్టకనే పక్కను దీర్ఘముమాత్రము వ్రాయుచున్నారు. యీ హాకారమునకు అన్నిటివలె నుండే రూపముకాకుండా - తలకట్టుస్థానమునందు గుడిపెట్టి పైన పొల్లు వ్రాయడము కద్దు. హీ - హి

ు ూ ృ ౄ

24 కొమ్ము కొమ్ముదీర్ఘము - వట్రువసుడి - వట్రువసుడి దీర్ఘము చేర్చునప్పుడు ఖ-జ-జ-జే-ఞ-ట-ణ-బ-ఱ-ల యీపది వర్ణములు తప్ప కడమవర్ణములకు తలకట్టుకూడా వ్రాయడము కద్దు కు-కూ-కృ-కౄ ప-ఫ-వ-యీమూడు వర్ణములకు కొమ్ము - కొమ్ముదీర్ఘము క్రిందినుంచి వ్రాయఁబడుచున్నవి పు-ఫు-వు-పూ-ఫూ-వూ

ౢ

25 ఌత్వము చేర్చునప్పుడు హల్లుమీఁద పొల్లు వ్రాయుచున్నారు క్ౢ చ్ౢ త్ౢ ట్ౢ మ్ౢ

ొ ౌ

26 ఘ-ఝ-మ-య ఈనాలుగువర్ణములు తప్ప కడమ వర్ణములకు ఒత్వము ొ-ొ యీరెంటిలోనొకటి చేర్చుచున్నారు కొ-కొ ఘ-ఝ-మ-య-ఈ నాలుగువర్ణములకు మొదటి ఒత్వము చేర్చడము లేదు రెండవ ఒత్వము చేర్చుచున్నారు. ఘొ-ఝొ-మొ-యొ

ో ా

27 ఘ-ఝ-మ-య ఈనాలుగువర్ణములు తప్ప కడమ వర్ణములకు ఓత్వము చేర్చునప్పుడు - ో ా - ఈ రెంటిలో నొకటి చేర్చుచున్నారు కో - కొా ఘ-ఝ-మ-య అనువర్ణములకు ఎత్వము పెట్టి పక్కనుదీర్ఘము వ్రాయుచున్నారు గాని యీ రెంటిలో నొకటిన్నీ చేర్చడము లేదు ఘొా-ఝొా-మొా-యొా ష-స-ఈ రెంటికిన్నీ ఆ రెండు ఓత్వములు గాకుండా ఎత్వము పెట్టి పక్కను దీర్ఘము వ్రాయడమున్ను కద్దు గనక మూఁడురూపములు షో-షొా-షెా సో-సొా-సెా

28 హకారమునకు - మొదటి ఓత్వము లేదు రెండవ ఓత్వము కద్దు పైన ఎత్వము పెట్టి పక్కను పొల్లు వ్రాయడమున్ను కద్దు హో - హెో

ౌ

29 ఘ-ఝ-మ-య ఈనాలుగు వర్ణములకున్ను తలకట్టు పెట్టి పక్కను ఔత్వము చేర్చుచున్నారు కడమవర్ణములకు తలకట్టు పెట్టేచోట చేర్చుచున్నారు ఘౌ-ఝౌ-మౌ-యౌ-కౌ-ఖౌ-గౌ-జౌ

30 ఏపొల్లుకైనా కియ్యావడి చేర్చునప్పుడు - దీర్ఘము-కొమ్ము - కొమ్ముదీర్ఘము ఈమూఁడును ఆపొల్లుకైనా కియ్యావడికైనా చేర్చవచ్చును న్యా-న్యు-న్యూ-న్యొ-న్యో-న్యౌ ఓత్వము

చేర్చవలసినప్పుడు హల్లుమీఁద ఎత్వము పెట్టి - కియావడికి దీర్ఘ ముగ్రాయడమున్ను కద్దు న్యో-న్యో-న్యో యుక్తము లైనప్పు డు- అన్ని హల్లులకంటె పరముగా నుచ్చరింపఁబడుచున్న యచ్చు మొదటి హల్లుమీఁదనే వ్రాయఁబడుచున్నది హావ్యము హార్శ్యము

ఇది అక్షరలక్షణప్రకరణము

సంధిప్రకరణము

31 ఈతెలుఁగుభాషయందు సకల మైనశబ్దములును కళ లనియు ద్రుతప్రకృతు లనియు రెండు విధములు

కళలు

32 నేను తాను-అనుశబ్దములు తప్ప కడమ సమస్త మైనప్రథమాంతశబ్దములున్ను ఇప్పుడు తటము అని క్రొత్తగా పేరు పెట్టఁబడ్డ తృతీయాదివిభక్తులకు పూర్వమునందలి రూప మున్ను సమాసమునందు పూర్వపదమున్ను కూర్చి-గురించి-కై-కోసము - కోసరము-పట్టి - పట్టుఁడి-చేసి-నుండి - నుంచి-యొక్క - యొక - నిమిత్తము-విషయము ఈవిభక్తులున్ను

శబ్దములతుదనుండి నీవు చూచితివా-నీవు చూచితివె - నీవు చూచితివే-ఇత్యాదులయందు ప్రశ్నార్థకము లైన ఆకార-

-ఏకార-ఏకారములున్ను నేన చూచితి-ఇతఁడె కొట్టెను-అప్పుడే పోయెను - ఇత్యాదులయందు ఏవకారార్థకము లైన అకార ఎకార ఏకారములున్ను—అతఁడు వచ్చునొ రాఁడొ - అతఁడు వచ్చునో రాఁడో ఇత్యాదులయందు సందేహార్థకము లైన ఒకార ఓకారములున్ను

విభక్తులను జేర్పఁ గూడని అట-కద-మఱి-ఏలా-ఊరక-ఇంచుక-అంత-ఇవి మొదలుగాఁ గలమాటలున్ను

ఔరా-ఓహో-ఇత్యాదు లైన ఆశ్చర్యార్థకశబ్దములున్ను, భళి - శాబాసు - ఇత్యాదు లైన ప్రశంసార్థకశబ్దములున్ను అకటా-అయ్యో-ఇత్యాదు లైన సంతాపార్థకశబ్దములున్ను సంబోధనప్రథమాంతములున్ను

అపుడు-ఇపుడు-ఎపుడు అనేమాటలున్ను

ఁడు-దు-డి-వు-వి-రు-రి-ము-మి - మీ-ఁడీ-అనువర్ణములు అంతమందుఁ గల క్రియాపదములున్ను వర్తమానభూతార్థముల యందు కొట్టుచున్నాను - కొట్టినాను-అనునవి మొదలుగాఁ గల ఉత్తమపురుషైకవచనాంతములున్ను కొట్టి-చేసి-అనునవి మొదలుగాఁ గల క్త్వాప్రత్యయాంతములున్ను

కొట్టుచున్న-చేయుచున్న-అనునవి మొదలుగాఁ గల వర్తమానార్థకవిశేషణములున్ను-కొట్టిన - చేసిన-అనునవి మొదలుగాఁ గలభూతార్థకవిశేషణములున్ను-కొట్టని-చేయని-అనునవి మొదలుగాఁ గలవ్యతిరేకతద్ధర్మవిశేషణములున్ను-హల్లు పర

మైనప్పుడు కొట్టెడి-కొట్టెడు-కొట్టు-అనునవి మొదలుగాఁ గల తద్ధర్మవిశేషణములున్ను ఇవి అన్నిన్నీ కళలు-అని చెప్పఁబడు చున్నవి

ద్రుత ప్రకృతులు

33 కళలు అనే తరగతిలో చేరని-ఈభాషయందలి సమస్తశబ్దములున్ను-ద్రుతప్రకృతు లనఁబడును ద్రుత మనఁగా నకారము-అది కొనయందుఁ గలిగినశబ్దములు ద్రుతప్రకృతులు.

34 కొట్టక - చేయక - అనునవి మొదలుగాఁ గలవ్యతిరేకక్త్వాప్రత్యయాంతములు కళలలోను ద్రుతప్రకృతులలో నుం జేరుచున్నవి

35 తెలుఁగుభాషయందు రెండచ్చులు-అవ్యవహితము లుగా నుండవు కాఁబట్టి - అజంతశబ్దమునకు అజాదిశబ్దము పరమైనప్పుడు సంధియైనా వచ్చును సంధి రాని పక్షమునందు రెండుశబ్దములనడుమను యకారమైనా ద్రుతమైనా వచ్చును. అనఁగా ఆరెండుశబ్దములలో పూర్వశబ్దము కళలలో చేరియున్నట్టయితే యకారమున్ను ద్రుతప్రకృతులలో చేరియున్నట్టయితే నకారమున్ను వచ్చును ఉదాహరణ హరి - అతఁడు - హరి యతఁడు చూచె - ఇతఁడు-చూచె నితఁడు

36 సంధి యనఁగా పూర్వశబ్దముయొక్క తుద నుండెడు నచ్చుకున్ను-పరశబ్దముయొక్క మొదట నుండెడునచ్చుకున్ను లోపము వచ్చి - ఆరెంటిస్థానమునందు - పరశబ్దాదియం దుండెడునచ్చు - ఆదేశముగా రావడము

37 ద్రుతప్రకృతికశబ్దములకును - హ్రస్వము లైనవక్ర ములకును - అనఁగా - ఎ-ఒ-అను వర్ణములకును - దీర్ఘాచ్చుల కును - అచ్చు పరమగునపుడు సాధారణముగా సంధి రాదు. విశేషవిధియున్నచోట వచ్చును ఉ నాచేత నయ్యె హరి నీతిఁంచె రాము నీతిఁంచె ఇతఁడె యేమొ యీశ్వరుఁడు నేజా యది గాడీ యిది శాలూ యిచ్చె ఇత డే యేమో యిం ద్రుఁడు చై యిచ్చె గ్లాయుదయించె

అకారాంతశబ్దములకు

38 అకారము కొనయందుఁ గలశబ్దమునకు అచ్చు పర మగునపుడు వికల్పముగా సంధివచ్చును ఉ మేనత్త - మేన యత్త - చేసినాతఁడు - చేసినయాతఁడు పూర్వశబ్దము కళలలో చేరినది గనుక సంధి రానపుడు యకారము వచ్చినది

39 ఇంక అనేశబ్దము ద్రుతప్రకృతిక మైనా అచ్చు పర మగునపుడు సంధి వికల్పముగా వచ్చును ఇంకేమి - ఇంకనేమి - పూర్వశబ్దము ద్రుతప్రకృతులలో చేరినది కనుక సంధి రాన పుడు నకారము వచ్చినది

40 అకారము కొనయందుఁ గలసంబోధనప్రథమాంత ములకును తత్సమశబ్దములకును స్త్రీవాచకములై ప్రథమైక వచనాంతము లైనఅచ్చతెలుఁగుశబ్దములకును - అచ్చు పరమగు నపుడు సంధి రాదు ఉ కృష్ణుఁడ యిక్కడ రమ్ము మనుష్య లార యేగుండీ హంస యేది నెలఁత యిచ్చెను

ఇ కా రాం త శ బ్ద ము ల కు

41 ఇకారము కొనయందుఁ గలశబ్దములకు - అచ్చు పర మగునపుడు సాధారణముగా సంధి రాదు ఉ కత్తి యెక్కడ.

42 భూతకాలమునందు మధ్యమపురుషైకవచనములైన- తి-తివి మధ్యమపురుష బహువచనమైన - తిరి ఉత్తమపురుష బహువచనమైన - తిమి ఇవి అంతమునందుఁ గల క్రియాపదము లకు అచ్చు పరమగునపుడు సంధి నిత్యముగా వచ్చును ఉ నీవు సేవించి తంబను-సేవించితి వంబను మీరుసేవించితి రచ్యుతుని మేముసేవించితి మచ్యుతుని

43 భూతకాలమునందు ఉత్తమపురుషైకవచనమైన-తి ప్రథమపురుష బహువచనమైన-రి ఇవి అంతమునందుఁగల క్రియా పదములకు సంధి వికల్పముగా వచ్చును ఉ నేను సేవించి తచ్యుతుని సంధి లేనప్పుడు ద్రుతము - సేవించితి నచ్యుతుని వారు సేవించి రచ్యుతుని సంధిలేనప్పుడు యకారము సేవిం చిరి యచ్యుతుని

44 అది-అవి ఇది-ఇవి, ఏది-ఏవి ఏమి - మఱి - అను శబ్దములకును- కి-అనుషష్ఠీవిభక్తికిని-వికల్పముగా సంధి వచ్చును. ఉ అదేమి - అది యేమి ఇది మొదలైనయుదాహరణములు చూచుకొవలసినది చేసిన దేమి చేసినది యేమి అని-అది-అవి- -అనుశబ్దములు కొనయందుఁ గలశబ్దములనున్ను ఉదాహరింప వచ్చును సంధి లేనప్పుడు యకారము వచ్చినది రామున కిచ్చెను-రామునికి నిచ్చెను సంధిరానప్పుడు నకారము వచ్చినది.

45 ఇకారము కొనయందుఁ గలశబ్దములకు - అయిన- ఎంత - అనుశబ్దములు పరమగునప్పుడు వికల్పముగా సంధి వచ్చును ఉ మేటయిన - మేటి యయిన పిండెంత - పిండి యెంత

ఉకారాంతశబ్దములు

46 ఉకారము కొనయందుఁ గలశబ్దములకు అచ్చు పరమైనప్పుడు సంధి నిత్యముగా వచ్చును

ఉ రాముఁడు - ఇచ్చెను = రాముఁ డిచ్చెను

47 నన్ను - నిన్ను - తన్ను - మమ్ము - మిమ్ము - తమ్ము అనెడుద్వితీయాంతములకును కొరకు - కు - అందు అనెడు విభక్తులకును ఎందు ఇందు అందు అనుశబ్దములకును చుకారాంత మై వర్తమానార్థక మైన అసమాపకక్రియకును అచ్చు పరమగునపుడు వికల్పముగా సంధివచ్చును ఉ నన్ను- ఏలుము - న న్నేలుము నన్ను నేలుము అనుచు - ఇట్లనియె- అను చిట్లనియె అనుచు నిట్లనియె చెప్పుచు - ఉన్నాఁడు - చెప్పుచున్నాఁడు చెప్పుచునున్నాఁడు ఇది మొదలైన యుదాహారణలు చూచుకోఁదగినది

48 సమస్త మైనహ్రస్వాంతశబ్దములకు - పరిమాణార్థకము లైన - ఎఁడు - అంత - అను శబ్దములును ఏసి - ఆకు - అనుశబ్దములును సంజ్ఞావాచకములకుచేర్చఁబడ్డప్పుడు - అయ్య అమ్మ - అక్క - అన్న - అవ్వ - అప్ప - అత్త - అనుశబ్దములును

పరము లగునపుడు నిత్యముగా సంధి వచ్చును ఉ చేర + ఎఁడు - చేరెఁడు చిట్టి + ఎఁడు - చిట్టెఁడు తూము + ఎఁడు- తూమెఁడు గిన్నె+ఎఁడు - గిన్నెఁడు పాళి + అంత-పాళంత ఎనిమిది + ఏసి - ఎనిమిదేసి మామిడి + ఆకు - మామిడాకు కామాక్షి+అమ్మ - కామాక్షమ్మ ఇవి మొదలైనవి

49 దోసిలి - గుప్పిలి - పిడికిలి - పుడిసిలి - కాగిలి అనుశబ్దములకు ఎఁడు అనునది పరమైనపుడు-ఆశబ్దముల లి-వర్ణమునకు లోపము వచ్చి - తర్వాత సంధి వచ్చును ఉ దోసిలి- ఎఁడు - దోసెఁడు గుప్పిలి - ఎఁడు - గుప్పెఁడు పిడికిలి - ఎఁడు - పిడికెఁడు పుడిసిలి - ఎ డు - పుడిసెఁడు కాగిలి - ఎఁడు - కాగెఁడు

50 అజంతశబ్దములకు క్లీబవర్ణములు పరమగునపుడు రెండుశబ్దములనడుమను - యకారముగాని నకారముగాని రాదు సంధియు లేదు

ఉ అతఁడు ఋషి - వచ్చె ఋషి

51 అజాది యై - అజంత మైనశబ్దము ద్విరుక్తమై నప్పుడు సంధి వచ్చును ఉ అన్నన్న ఔరౌర ఏమేమి ఓహోహో

52 సమాసమునందు సర్వనామములైన - అది - అవి - అనుశబ్దములయొక్క - అకారమునకు వికల్పముగా లోపము వచ్చును ఉ కాఁపు + అది - కాఁపుఁది కాపఁది అకారము లోపమురానప్పుడు - ఉకారమునకు సంధివచ్చినది బాపన +

అది - బాపనది బాపనయది అకారమునకు లోపము రాన ప్పుడు దానికి యకారము వచ్చినది

53 సమాసమునందు-ఉ-ఊ-ఋ అంతమునందుఁ గల శబ్దములకు అజాదిశబ్దము పరమగునపుడు - రెండుశబ్దముల నడుమను నకారము వచ్చును ఉ మోమునందము శాలూ నంచు విధాతృనునికి కొన్నిశబ్దములకు ఇల్లుశబ్దము పరమగు నపుడు నడుమను రేఫము వచ్చును ఉ పొదరిల్లు బొమ్మరిల్లు

54 కళాశబ్దములకు హాలాదిశబ్దము పరమైనప్పుడు లోపముగాని - ఆగమముగాని రాదు - ఈక్రిందఁ జెప్పఁబడు నుదాహరణలయందు మాత్రము ఆదేశము వచ్చును

55 ప్రథమాంతమైనశబ్దముకంటెను అపుడు-ఇపుడు-ఎపుడు అనుశబ్దములకంటెను ఁడు - దు - ది - అనువర్ణములు అంతమునందుఁ గలక్రియాపదములకంటెను పరములైన - కచటతప-లకు గసడదవ-లు క్రమముగా వచ్చును ఉ కలిమి గలిగె కలిమి నెందె అతఁడు డక్కులవాఁడు లేమి దీరె కలిమి వోదు దానము సేసె అపుడు - ఇపుడు - ఎపుడు సూచె ౹ చూచుచున్నాఁడుగదా చూడదుగదా చూచు చున్నదిగదా చేకారమునకున్ను సకారమువచ్చును అతఁడు సల్లనివాఁడు

56 అచ్చతెలుఁగు శబ్దములకంటె పరమైన సంస్కృత శబ్దసంబంధి కచటతపలకు - గసడదవలు రావు ఉ దొర కరు

జించె అతఁడు చలించె వాఁడు టంకాయుధుఁడు ఇతఁడు తామరసాక్షుఁడు ఆమె పద్మాక్షి

57 కాక్వర్థమునందును - సంబోధనయందును అవ్యయమునందును - కర్మధారయసమాసమునందును - అచేతనార్థక శబ్దమునందును ప్రథమాంతముకంటెను పరంబు లగు కచటతపలకు గసడదవలు వికల్పముగా వచ్చును ఉ కాక్వర్థమునందు నినుఁ గొనియాడశక్యమే - తాపసమందార - దాపస మందార సంబోధనయందు రామా-కొనియాడెద నిను-గొని యాడెదనిను రామా - తమాలనీల-దమాలనీల అవ్యయము నందు నీకొడుకు - చిరంజీవి - సిరంజీవి కర్మధారయసమాసము నందు విద్వాంసుఁడైన - తనయుఁడు - దనయుఁడు అచేతనార్థక శబ్దమునందు గోడ - తాఁకెను - దాఁకెను

58 ప్రథమాంతముకంటె పరమైన పకారమునకు యతి స్థానమున రాదు ప్రాసస్థానమునందు నిత్యముగా వచ్చును. యతిప్రాసభిన్నస్థలములయందు వికల్పముగా వచ్చును ఉ ఆది పర్వమునందు భూనుతుఁ డైనబ్రాహ్మణుఁడు పుట్టఁగఁ దోడనె పుట్టు నుత్తమ జ్ఞానము ఈపద్యములో మొదటిపాదము నందు మొదట నున్న - భూ అనువర్ణమునకు దశమస్థానమం దున్న - పు అనువర్ణము వర్గయతిగాఁ జెల్లినది పకారమునకు వకారము రాలేదు వసుచరిత్రయందు వివిధోర్వీపతులఙ్ఞ జగన్నుతుల ము న్వీక్షింపమో వారిపెం పు వరీక్షింపమొ నింపమో చెలిమి యే భూపాలునం దైన ఈపద్యమునందు

రెండవపాదములో ప్రాసస్థానమునం దున్న - పరీక్షింపమో అనుపదమునందలి మొదటి పకారమునకు వకారము నిత్యముగా వచ్చినది సత్యము పల్కెను - సత్యము వలికెను - ఇక్కడ యతిప్రాస భిన్నస్థలము గనుక పకారమునకు వకారము వికల్పముగా వచ్చినది

59 ద్వంద్వసమాసంబునందు 'పదంబుకంటె పరము లైన కచటతపలకు - గసడదవలు వచ్చును ఉ కూరగాయలు కాలుసేతులు టెక్కుడక్కులు అన్నదమ్ములు ఊరువల్లెలు.

60 ద్రుతప్రకృతిక శబ్దమునకు హల్లు పరమగునపుడు-ఆ ద్రుతమునకు స్వత్వముగాని - సంశ్లేషగాని - లోపముగాని వచ్చును స్వత్వ మనఁగా - ఆద్రుతము - ఇకారముతో గాని ఉకారముతోగాని కూడుకొని - నివర్ణనువర్ణములు కావడము. సంశ్లేష యనఁగా - పైహల్లుతోఁ గలుసు కోవడము - బిందు వనఁగా సున్న కావడము లోప మనఁగా-అగుపడక పోవడము.

61 స్వత్వము వచ్చునపుడు-ఇ-ఈ-ఐ-ఇవి కొనయందుఁ గలశబ్దములపై నుండెడుద్రుతము - నివర్ణ మవును ఇతరము లైన యచ్చులు కొనయందుఁ గలశబ్దములపై నుండెడు ద్రుతము -నువర్ణ మవును ఉ హరిన్ + చూచె - హరిని జూచె- శ్రీన్ + సమర్పించె - శ్రీనిసమర్పించె మార్గమునన్ + వచ్చెను - మార్గముననువచ్చెను గుఱ్ఱమున్ + కొనెను - గుఱ్ఱమునుగొనెను నివర్ణకనువర్ణకములమీఁది ద్రుతమునకు స్వత్వమురాదు

62. ద్వితీయైకవచన మైన - నివర్ణకమునకు లోపము వచ్చినతరువాత - నేరూపము నిల్చుచున్నదో దాని ద్రుతము నకు స్వత్వము-నివర్ణముగానే యుండును.ఉ. రాము+చూచెను రాముని జూచెను.

63. ద్రుతప్రకృతిక శబ్దములకంటె - పరము లైన కచటతపలకు క్రమముగా - గజడదబలు వచ్చును. ద్రుత మునకు స్వత్వముగాని - బిందువుగాని - వచ్చును. దీర్ఘాక్షరము కంటె పరముగా పూర్ణబిందువు రాదు. ఉ. హరిన్ + కొలు తును - హరిని గొలుతును - హరిం గొలుతును జేజే + కొలు తును - జేజేనుకొలుతును - జేజేఁగొలుతును.

64. రడఢదధరక్ష - ఈయాఱువర్ణములకు - రాదులని పేరు గజబమ - ఈనాలుగు వర్ణములకు - గాదు లని పేరు. ఈపదివర్ణములకును గరాదు లని పేరు.

65. ద్రుతప్రకృతిక శబ్దములకంటె - సరళవర్ణము గాని స్థిరవర్ణము గాని పరమైనప్పుడు - ద్రుతమునకు స్వత్వమైనా లోపమైనా సంశ్లేషమైనా వచ్చును. ఖరములు పరమైనపుడు సంశ్లేష రాదు-గ రాదులు పరమైనప్పుడు బిందుపూర్ణబిందువులు రావు- దీర్ఘాక్షరముకంటె పరముగా పూర్ణబిందువు రాదు. అనగా గాదులు పరమైనప్పుడు బిందుస్వత్వలోప సంశ్లేషములచేతను నాలుగు రూపములు. రాదులు పరమైనప్పుడు - బిందుస్వత్వ లోపములచేత మూఁడురూపములు. గ రాదిభిన్నములైన సరళ

Vignana Ke

స్థిరవర్ణములు పరమైనప్పుడు స్వాత్వలోపసంశ్లేషలచేతను మూఁడు రూపములు. ఉ. అరిని గెలిచె - అరి న్గెలిచె - అరిన్ * గెలిచె- అరిఁ గెలిచె - అరిం గెలిచె - అరి గెలిచె. వాఁడు రాఁగాను గెలిచె - రాఁగాన్గెలిచె - రాగాన్ గెలిచె - రాఁగా గెలిచె. వచ్చె- నుడాం-ఁడాం-ండాం-డాం-భీముఁడు. అరుల-నుఖం-న్ఖం-న్-ఖం- ఖండించె.

66. శబ్దముల కొనను గాని నడుమనిగాని ఉన్న -ఇయ- అను దానికి-ఎ-య-ఈ రెంటిలో నొకటి వికల్పముగా వచ్చును. ఉ. ముత్తియము-ముత్తెము-ముత్త్యము-కన్నియ-కన్నె-కన్న్య.

67. వర్తమానార్థక మైన చువర్ణము పరమైనపుడు నువర్ణముయొక్క - ఉకారమునకు లోప మైనా - నువర్ణమునకు పూర్ణబిందు వైనా వికల్పముగా వచ్చును. ఉ. అనుచు - అన్చు - అంచు కనుచు - కన్చు - కంచు - వినుచు - విన్చు - వించు.

68. వర్తమానార్థక మైనచువర్ణము పరమైనప్పుడు దీర్ఘాక్షరము పూర్వమునందుఁ గల నువర్ణమునకు వికల్పముగా ఉకారలోపము మాత్రమ్ము వచ్చును - బిందువు రాదు. ఉ. మానుచు-మాన్చు పూనుచు - పూన్చు.

69. క్రియలనడుమ నున్న - ను - లు - డు - రు - ఱు అనువర్ణములకు ఉకారలోపము వికల్పముగా వచ్చును. ఒక

* నకారమును పై హల్లులోఁ జేర్చి వ్రాయకపోయినా సంశ్లేషయనే చెప్పవలసినది.

లఘువు పూర్వమునందుఁ గల - డు - రు - లు వర్ణములకు ఉకార లోపము రాదు. పెనుచు - పెన్చు మానుపు - మాన్పు। పలుకు - పల్కు తేనుపు - తేన్పు పూడుచు - పూడ్చు కూరుచు - కూర్చు ఆలుచు - ఆల్చు తుడుచు - విడుచు - కలుచు - ఇవి ఒకలఘువు పూర్వమునందుఁ గలవి గనుక ఉకార లోపము లేదు.

70. అపుడు - ఇపుడు - ఎపుడు - అనుశబ్దములయొక్క పకారమునకు ద్విత్వమైనా - పకారము మీఁది ఉకారమునకు లోపమైనా వికల్పముగా వచ్చును. ఉ. అపుడు - అప్పుడు - అప్డు ఇపుడు - ఇప్పుడు - ఇప్డు. ఎపుడు - ఎప్పుడు - ఎప్డు.

71. శబ్దముల నడుమనున్న - ను - లు - డు అను వర్ణముల యొక్క ఉకారమునకు వికల్పముగా లోపమువచ్చును. ఉ. కినుక - కిన్క చిలుక - చిల్క గాడుపు-గాడ్పు - ఇంకా కొన్నిచోట్ల - అకార ఇకారములకు లోపము వచ్చును। ఉ. పలక - పల్క కలికి - కల్కి. మఱియుంగొన్నిచోట్ల - ఉకార లోపమువచ్చును అది ప్రయోగమువల్ల తెలుసుకోవలసినది కార్పోతు - కారుపోతు కోల్పులి - కోలుపులి.

72. శబ్దముల నడుమనుగాని తుదనుగాని - ఉండెడు - గకారమునకు కొన్నిచోట్ల వికల్పముగా వకారమువచ్చును ఉ. పగడము - పవడము తీగె - తీవె.

73. గ్రామ్యభాషయందు హల్లులకు క్రిందనున్న - ర్రారావడ్డిలోపించును - ఉ. త్రాడు - తాడు ప్రోగు - పోగు వ్రేలు - వేలు

74. లఘువులనియు - అలఘువులనియు - యరలవలు రెండువిధములుగా నుండును. హరియతండు - ఇత్యాదిస్థలములయందు - అచ్చుకంటె పరమైన యచ్చునకు వచ్చిన యకారము లఘుయకారము చాయలు, కాయలు - ఇత్యాది స్థలముల యందు స్వభావముగానున్న యకారము - అలఘు యకారము. అక్షరసముదాయములో యకారమునకు తర్వాత వ్రాసిన వర్ణము - లఘురేఫ దానికి తర్వాత వ్రాసిన వర్ణము - అలఘురేఫ అదే శకటరేఫ అనిన్ని బండి ఱ అనిన్ని చెప్పఁబడుచున్నది. శకటరేఫకు తర్వాత నున్న వర్ణము లఘులకారము క్షకారమునకు పూర్వమునం దున్న వర్ణము అలఘులకారము. అతడు వలికె - ఇత్యాదిస్థలములయందు పకారమునకు వచ్చిన వకారము లఘువకారము వలసెను - వచ్చెను - ఇత్యాదుల యందు స్వభావముగా నున్న వకారము - అలఘువకారము. లఘువులు నలఘువులునైన - యకార - లకార - వకారములకు యతిప్రాసలందు మైత్రిగలదు లఘురేఫకు అలఘురేఫకు మైత్రి లేదు. ఎట్లంటే. గీ. నీళ్లుపాలును గలసినట్లెల్ల ప్రొద్దు నాయహిమవిభూషణుఁడు నీవుఁబాయకుండుఁ డనుచుఁ జెలికత్తె పల్క హిమాంచలాత్మ భవ ముఖాబ్జము వంచి సిగ్గువడి యుండె. ఈ పద్యములో మొదటిపాదమునందును రెండవ

పాదమునందును నాలవపాదమునందును లఘువులు నలఘువు లైన లకార యకార వకారములకు ప్రాసమైత్రి చెప్పియున్నది.
గీ. తెక్కలుగలట్టి పెనుపాప తేండ్లవంటి కఱకుటమ్ముల శంభు నుక్కఱుగనేసి పరమ కళ్యాణి గిరికులేశ్వరతనూజ। రణవినోదంబు సలిపె నిర్జరులు పొగడ. ఇక్కడ పూర్వార్థము నందు అలఘు రేఫలకును - ఉత్తరార్థమునందు లఘు రేఫలకును యతిప్రాసమైత్రి చెప్పియున్నది. ఈ లఘ్వలఘు భేదము సంస్కృతభాషయందు యకార వకారములకు కలిగియున్నది ప్రాకృతభాషయందు లకారమునకు కలిగినది ఈ యాంధ్ర భాషయందు రేఫకుం గూడా కలిగినది.

75. చనియె - కనియె - ఇవి మొదలుగాఁగల భూతార్థ క్రియలయందలి యకారమున్ను చనియెద - కనియెదు - ఇవి మొదలుగాఁగల భవిష్యత్క్రియల యందలి యకారమున్ను - ఎత్వముతోఁ గూడుకొనియుండును చాయలు-కాయలు-ఇవి మొదలుగాఁగల చోట్లనుండెడు యకారము తలకట్టుతోఁ గూడియుండును.

76. ప్రాప్త్యర్థకమైన పడుధాతువు పరమగునపుడు ప్రథమా విభక్తిసంబంధియైన ముకారమునకు లోపమైనా పూర్ణబిందువైనా వికల్పముగా వచ్చును. ఉ. భయపడు - భయంపడు - భయముపడు. ఏని శబ్దముయొక్క ఇకారమునకు అచ్చుపరమగునపుడు వికల్పముగా లోపము వచ్చును. ఉ. హరునేనంబనేని - హరునేని యంబనేనిం గొలిచెదను.

77. సమాసమునందు - ఉకారాంత శబ్దములకు పరుష వర్ణములుగాని సరళవర్ణములు గాని పరమగునపుడు రెండు శబ్దముల నడుమను నిండు సున్న వచ్చును - పరముగా నున్న పరుషవర్ణములు సరళవర్ణము లవును. ఉ. గండుంగోయిల । నునుపుంజెక్కులు మురువుంజెక్కులు సొగసుందలిరులు । కులుకుంబలుకులు తళుకుంగజ్జెలు అలరుంజొంపము పొలుపుం డాలు వలపుందిన్నెలు కఱకుంబల్లెము.

78. సమాసమునందు - తోడ - చేత - వలన అను విభక్తులకు కొననున్న అకారమునకు ఇకారము వచ్చును. ఉ. నీ తోడిచెలిమి మీచేతిపోరు నీవలనికూరిమి. అందు అను విభక్తియొక్క ఉకారమునకు - అలి అనునది వచ్చును । నీ యందలి భక్తి.

79. తాను - నేను - అను శబ్దములయొక్క నుకారము హల్లుపరమగునపుడు వికల్పముగాలోపించును. ఉ. తాఘనుఁడు- తాను ఘనుఁడు నే ఘనుఁడను - నేను ఘనుఁడను.

80. కొన్ని పద్యములయందు కొన నున్న ద్రుతము లోపించును. ఉ. గీతపాదము. అలరె నెత్తావి కేళీవనాగ్రసీమ. ఇక్కడ ద్రుతము లోపించినది. క. ఆవనజగర్భుపంపున రైవతుఁడను రాజుదెచ్చి రామున కిచ్చెన్ రేవతి యనియెడు కన్యను భూవర మును వింటిగాదె బుద్ధిం దెలియన్. ఇక్కడ ద్రుతము లోపించినది కాదు.

81. అనుకరణమునందు అహమ్ శబ్దము మొదలుగాఁగల శబ్దముల మకారమునకు ద్విత్వము వచ్చును నమశ్శబ్దము మొదలుగాఁగల శబ్దముల విసర్గకు లోపము వచ్చును.
ఉ. అహమ్మనియె. కిమ్మనియె. దేవదేవాయనమ యని పలికిరి.

ఇది సంధిప్రకరణము.

విశేష్యప్రకరణము

82. తెలుఁగుభాష - దేశ్యము - తత్సమము - తద్భవము - గ్రామ్యము - అని నాలుగువిధములుగా నుండును. దేశ్యము రెండువిధములు. అచ్చదేశ్య మనియు అన్యదేశ్య మనియు. అచ్చదేశ్య మనఁగా తెలుఁగుదేశపుమాటలు. అన్యదేశ్య మనఁగా తెలుగు విభక్తులుచేర్చి పలుకఁబడుచున్న ద్రావిడాదిదేశములమాటలు. తత్సమ మనఁగా తెలుఁగువిభక్తులను చేర్చి పలుకఁబడుచున్న సంస్కృతప్రాకృతశబ్దములు. తద్భవ మనఁగా వర్ణలోపాగమాదులచేత వికారమునుబొంది తెలుఁగుభాషయందు వ్యవహరింపఁబడుచున్న సంస్కృతప్రాకృతశబ్దములు. గ్రామ్య మనఁగా లక్షణమునకు విరుద్ధముగా సర్వజనులచేత సాధారణముగా వ్యవహరింపఁబడుచున్నమాటలు. అవి గ్రంథములయందు ప్రయోగింపఁబడవు - ఎక్కడనైనా ఒకటొకటిమాత్రము ప్రయోగింపఁబడుచున్నది.

83. ఇంకమీఁద - విశేష్యప్రకరణము - విశేషణప్రకరణము - క్రియాప్రకరణము - చెప్పఁబడఁబోవుచున్నవి. ఆ మూఁటిలో ప్రతిప్రతికరణమునందును - దేశ్యశబ్దములు వేరే తత్సమశబ్దములువేరే చెప్పఁబడుచున్నవి. తద్భవశబ్దములయందును అన్యదేశ్యశబ్దములయందును ముఖ్యముగా విశేష్యశబ్దములే కలిగియుండుటచేత తద్భవశబ్దములును అన్యదేశ్యశబ్దములును విశేష్యప్రకరణమునందు మాత్రమే చూపింపఁబడుచున్నవి. తద్భవాన్యదేశ్యశబ్దములలో నెక్కడనైనా ఒకానొక విశేషణశబ్దముగాని క్రియాపదముగాని కలిగియుంటే విశేషణప్రకరమునందును క్రియాప్రకరణమునందును చెప్పఁబడ్డసూత్రములే వీటికి నుపయోగింపఁజేసుకోవడము సులభముగా నుండును. గ్రామ్యము ముఖ్యముగా శీఘ్రోచ్చారణవల్ల సంక్షిప్తములైన తెలుఁగుమాటలు గనుక - వాటిని గురించినలక్షణములు ప్రత్యేకముగాఁ జెప్పుట మాని ఆయాస్థలములయందే చెప్పఁబడుచున్నవి.

దేశ్యశబ్దములు

విభక్తులు

84. తెలుఁగుశబ్దములమీఁద వచ్చునట్టివిభక్తులు ఈ క్రింద వ్రాయఁబడుచున్నవి. డు-ము-వు-లు- ఇవి ప్రథమావిభక్తి. అందులో - డు-ము-వు- ఇవి ఏకవచనములు. లు-ఇది బహువచనము ని-ను-ల- కూర్చి-గురించి-గురిఁచి- ఇవి ద్వితీయా

విభక్తి. ఇందులో - ని-ను- ఇవి ఏకవచనములు ల - ఇది బహువచనము. కూర్చి-గురించి-గురిఁచి-ఇవి ఏకవచనములు బహువచనములయందు రెంటను వచ్చును. చేత-చే-తోడ-తో తోడుత-అలు-అలుత-పొంటె-మై-మెయి- ఇవి తృతీయా విభక్తి. కై - కొఱకు - కోసము - కోసరము - పొంటె - ఇవి చతుర్థీవిభక్తి. వల్ల - వలన - కంటె - కుండా- నుండి - నుంచి పట్టి - పట్టుఁడి -పట్టుండి-చేసి - పారుడి-ఇవి - పంచమీవిభక్తి. కి-కు - యొక్క-లో - లోపల - ఇవి షష్ఠీవిభక్తి. అందు-న - లో-లోపల - విషయము, నిమిత్తము = ఇవి సప్తమీవిభక్తి.- తృతీయావిభక్తి మొదలుకొని చెప్పఁబడ్డప్రత్యయములు - ఏక వచన బహువచనములయందు రెంటను వచ్చును. న - అనునది ఏకవచనమునందుమాత్రమే వచ్చును.

85. ఈ విభక్తులు ఈ క్రిందఁ జెప్పఁబోయ్యే సూత్రముల ప్రకారము - ఏశబ్దమునకైనా చేర్చఁబడవచ్చును.

86. కూర్చి - గురించి - గురిఁచి - పట్టి - పట్టుఁడి పట్టుండి - చేసి - ఈవిభక్తులు పరమైనప్పుడు పూర్వము నందున్న శబ్దము ద్రుతప్రకృతికముగా నుండును. రాముం గూర్చి - అని.

87. కి - కు - అనేప్రత్యయములను దేనికంటే దానికిఁ జేర్చఁగూడదు. ఇ - ఈ - ఐ కొనయందుగలతటమునకు కి - అనునది చేర్చఁబడుచున్నది. హరికి - శ్రీకి కడమయచ్చులు

కొనయందుగల తటమునకు - కు అనునది చేర్చఁబడుచున్నది. దొరకు - పెట్టెకు. ఉ - ఊ - ఋ - అంతమునందుగల తటము నకున్ను కువర్ణకమునకున్ను నడుమను నవర్ణమువచ్చును. రామునకు - శాలూనకు - విధాతృనకు.

88. ఉకారాంతమైన జడవాచకశబ్దముల తటమునకు మాత్రము - న అనేప్రత్యయము చేర్చఁబడుచున్నది. కాగి దమున వనమున.

89. ఉ - ఊ - ఋ - అంతమునందుఁగల తటము కళ లతో చేరినదైనా - అందు అనునది మొదలుగాఁగల అజాది విభక్తి పరమైనప్పుడు దానికి నకారము వచ్చును. రామునందు- శాలూనందు-విధాతృనందు. అందు అనునది మొదలుగాఁగల అజాదివిభక్తి పరమైనప్పుడు - బ - తటముయొక్క లకారము నకు పూర్వము సంధిప్రకరణములోఁ జెప్పినసూత్రమువల్ల సంధి వికల్పముగా వచ్చును. రాములందు - రాములయందు.

90. గుణవాచకమైనశబ్దముకంటె పరముగా - పట్టి - పట్టుఁడి - పట్టుండి - అనేవిభక్తులు వచ్చును. ధర్మవాచకమైన శబ్దముకంటె పరముగా - మెయి - మై - చేసి - అనేవిభక్తులు వచ్చును ఉ జ్ఞానముఁబట్టి భక్తిం జేసి జ్ఞానమువల్ల - భక్తి వల్ల - అని అర్థము.

91 తెలుఁగుభాషయందలి విశేష్యశబ్దములకు - ఏక వచనము - బహువచనము - అని రెండువచనములు గలవు.

ఒకవస్తువును జెప్పునది ఏకవచనము అనేకవస్తువులను జెప్పునది బహువచనము. స్త్రీలింగ పుంలింగ నపుంసక లింగము లని మూఁడులింగములు గలవు. పురుషవాచకశబ్దములు పుంలింగములు స్త్రీవాచకశబ్దములు స్త్రీలింగములు: జడపశ్వాదివాచక శబ్దములు నపుంసకలింగములు.

92. తత్పురుషసమాసమునందు పూర్వపదమున్ను తృతీయాదివిభక్తులు పరమైనప్పుడు పూర్వమునం దున్నరూపమున్ను - తటము - అని చెప్పఁబడుచున్నది. ఏకవచన విషయమునందు - ఏతటము అనిన్ని బహువచనవిషయమునందు-బతటము అనిన్ని చెప్పఁబడును. కూర్చి-గురించి-గురిఁచి ఇవి పరమగునప్పుడున్ను పూర్వభాగమునకు తటసంజ్ఞ కద్దు.

93. ప్రథమావిభక్తి - ద్వితీయావిభక్తి - తటము ఈ మూఁడును ముఖ్యముగాఁ దెలియవలసినది. తటము తెలియంగానే తటవిభక్తులు తెలియుచున్నవి. తటవిభక్త లనఁగా తృతీయ మొదలుగాఁగల విభక్తులు. ఈక్రిందఁ జెప్పంబడునట్టి సమస్తశబ్దములకు నుపయోగించెడుసూత్రములు సకలవిభక్తుల యేర్పాటును తెలియఁజేయుచున్నవి.

ఏ క వ చ న ము

94. తెలుఁగు భాషయందు విశేష్యశబ్దములలో ఒక్కటైనా హలంత శబ్దము లేదు. వాటి ప్రథమైక వచనాంత రూపము అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఎ ఏ ఐ ఒ ఓ ఔ-ఈ అచ్చులలో

నొక యచ్చును కొనయందు గలదిగా నుండును. దొర-నవలాఁ-కత్తి-గాడీ-అందము-శాలూ-పెట్టె-కై-ఇవి మొదలైనవి.

95. ఏ-తటము ఇంకమీఁదఁ జెప్పఁబోయ్యేడు రీతిగా ఆయాంతరగతికి వేరువేరుగా నుండును.

96. సమస్త శబ్దముల ద్వితీయైక వచనాంతరూపంబును ఏ-తటరూపంబును ఒక్కవిధముగానే యుండును - అయితే ద్వితీయాంతము ద్రుతప్రకృతులతోఁ జేరినది తటము కళా శబ్దములలోఁ జేరినది ఈ రెండిటికి ఈ భేదముతప్ప మఱియే భేదమున్ను లేదు. ఇంకమీఁద శబ్దరూప నిష్పత్తియందు తటమును జూపించు నప్పుడు దానికి కలిగినరూపమే వ్రాయఁబడును. ద్వితీయాంతమును జూపించునప్పుడు అది ద్రుతప్రకృతికము గనుక దానికి మఱియొక శబ్దము పరమగునప్పుడు ద్రుతమునకు వచ్చునట్టి స్వత్వబిందువులు మొదలైనవాటికి సూచకముగా ఇ-ఈ-ఐ కొనయందుగల తటమునకు - నివర్ణమున్ను - ఇతరమైన అచ్చులు కొనయందుఁగల తటమునకు-నువర్ణమున్ను - చేర్చివ్రాయఁబడును. అయితే ప్రథమైక వచనాంతమైన శబ్దము కొన నున్నఁడు వర్ణము - ని - వర్ణమైనందువల్ల నిష్పన్నమైన తటమునకు నివర్ణము చేర్చఁబడదు

97. సంబోధనయందు ఏకవచనము ప్రథమైక వచనాంతము వలెనైనా ఉండును - దానికొన నున్న యచ్చును దీర్ఘముగాఁ జేయడము చేతనైనా అవును. ప్రథమైక వచనాంతము-

ఉకారాంతముగా నుంటే - ఆ ఉకారముపోయి - అకారమైనా-ఆకారమైనా వచ్చును.

98. ఏ-తటమునకు - చేత - తో - అనునవి మొదలైన ప్రత్యయములను జేర్చుటచేత - ఏతటవిభక్తి నిష్పన్నమగుచున్నది.

బ హు వ చ న ము

99. ప్రథమా బహువచనాంతరూపము ఆయా తరగతి ప్రకారము ప్రథమైక వచనాంతరూపమువల్ల నుంచి - వేరు వేరుగా నిష్పన్న మగుచున్నది. అది - లు - అనే ప్రత్యయము కొనయందుఁ గలదిగా నుండును.

100. బ-తటము ప్రథమా బహువచనాంతముయొక్క కొన నున్న లు వర్ణమును లవర్ణముగాఁ జేయడముచేత నిష్పన్నమవుచున్నది.

101. ద్వితీయా బహువచనాంతంబును-బ-తటంబును - ఒక్కవిధముగానే యుండును. అయితే ద్వితీయాంతము ద్రుత ప్రకృతులలోఁ జేరినది తటము కళలలోఁ జేరినది ఇంక మీఁద శబ్దరూప నిష్పత్తియందు తటమును జూపించునప్పుడు దానికి కలిగినరూపమే వ్రాయఁబడును. ద్వితీయాంతమును జూపించునప్పుడు - అది ద్రుతప్రకృతులలోఁ జేరినది గనుక దానికి మఱియొక శబ్దము పరమగునపుడు ద్రుతమునకు వచ్చునట్టి స్వత్వ బిందువులు మొదలైనవాటికి సూచకముగా వాటిలో నొకటైన - నువర్ణము - తటమునకుఁ జేర్చి వ్రాయఁబడును.

102. సంబోధనయందు బహువచనము-ప్రథమాబహువచనాంతముయొక్క కొన నున్న - ఉకారముపోయి-ఆర అనునదిగాని - ఆరా అనునదిగాని వచ్చుటచేత నిష్పన్న మవుచున్నది.

103. బ - తటమునకు - చేత-తో - అనునవి మొదలైన ప్రత్యయములను జేర్చుటచేత - బ - తట విభక్తి నిష్పన్నమవుచున్నది.

104. ఓరి-ఓసి-ఓయి-ఓ-ఇవి సంబోధన ప్రథమాంతమునకు పూర్వమునందు వికల్పముగా చేర్చఁబడును. అందులో మొదటిది నీచపురుష సంబోధనయందును - రెండవది నీచస్త్రీ సంబోధనయందును - మూఁడవది సమానపురుష సంబోధనయందును - ప్రయోగింపఁబడును. ఈ మూఁటికి ఏకవచనమునందే ప్రయోగము. కడపటిది - ఏకవచనము నందును బహువచనమునందును - గొప్పవారినిగాని - సమానులనుగాని - నీచులనుగాని పిలుచుటయందును ప్రయోగింపఁబడును.

105. జడవాచకమైన శబ్దముమీఁద ద్వితీయార్థమునందు ప్రథమావిభక్తి వికల్పముగా వచ్చును- మేడ సూచెను - మేడను జూచెను.

106. ఉకారాంతము కానిజడవాచకశబ్దముమీఁదను - తృతీయా పంచమీ సప్తమ్యర్థములయందు ద్వితీయావిభక్తి వికల్పముగా వచ్చును కత్తిని నరికెను. నేల నుండెను.

107 న - అనే సప్తమీ విభక్తి - తృతీయార్థమునందు వికల్పముగా వచ్చును. బల్లెమున పొడిచెను.

108. దేశ్యశబ్దములు-అనఁగా తెలుఁగు దేశపుమాటలు-తత్సమతద్భవ గ్రామ్యశబ్దములకంటెను నెక్కువగా నున్నవి। ఆశబ్దముల రూపనిష్పత్తినిగురించి చెప్పఁబడునట్టి సూత్రములు-ఇతరమైన మూఁడువిధముల మాటల రూపనిష్పత్తికి నుపయోగించును - కాఁబట్టి మొదట దేశ్యశబ్దములనుగురించి చెప్పఁబడుచున్నది.

109. దేశ్యశబ్దములు రూపనిష్పత్తి చేయుటయందు మూఁడు తరగతులుగా విభజింపఁబడ్డవి. ప్రథమైకవచనమునందు-ఁడువర్ణము కొనయందుఁగల పురుషవాచకములైన శబ్దములు మొదటితరగతిలోఁ జేరినవి. వీటికి ప్రథమదేశ్యము లని పేరు. అము-ఎము-ఆము అనునవి కొనయందుఁగల్గి రెంటికంటెనధికకములైన యచ్చులుగల - స్త్రీపశుజడవాచకములైనశబ్దములు రెండవతరగతిలోఁ జేరినవి. వీటికి ద్వితీయదేశ్యము లని పేరు. పురుషవాచకములుగాని స్త్రీపశుజడవాచకములుగాని పైన చెప్పఁబడ్డ రెండుతరగతులలోఁ జేరనిశబ్దములు మూఁడవతరగతిలోఁ జేరినవి. వీటికి తృతీయదేశ్యము లని పేరు.

ఁడువర్ణము కొనయందుఁగల ప్రథమదేశ్యములు

110. ఈతరగతిలోఁ జేరినశబ్దముల ఏ - తటము - ప్రథమైకవచనాంతముకొన నున్న - ఁడు - వర్ణము పోయి -

ని - వర్ణము వచ్చుటచేత నిష్పన్నమవుచున్నది. ఉదా. ప్రథమైకవచనాంతము - మగఁడు ఏ -తటము మగని. ప్రథమైకవచనాంతము తమ్ముఁడు ఏతటము - తమ్ముని. అయితే - తమ్ముఁడు అల్లుఁడు - అనుశబ్దములు తప్ప ప్రథమైకవచనాంతమునందు ఉఁడు వర్ణముకొనయందు గలశబ్దముల ఏ-తటమునకు నివర్ణము వికల్పముగా లోపించును. ఉ. ప్ర - ఏ। బల్లిదుఁడు ఏ - తటము బల్లిదుని - బల్లిదు.

111. ప్రథమైకవచనాంతముకొన నున్న - ఁడు వర్ణము పోయి - లు వర్ణము వచ్చుటచేత ప్రథమాబహువచనాంతము నిష్పన్నమవుచున్నది. ప్ర - ఏ మగఁడు. ప్ర - బ మగలు. ప్ర - ఏ తమ్ముఁడు, ప్ర - బ తమ్ములు.

112. ఈతరగతిలోఁ జేరినశబ్దములయొక్క యితర విభక్తులు పైనఁజెప్పఁబడ్డ సూత్రములప్రకారముగా నిష్పన్నములవుచున్నవి. ఈతరగతిలోఁ జేరినశబ్దము - ఒకటి యిక్కడ రూపనిష్పత్తిచేసి చూపింపఁబడుచున్నది.

ఏ క వ చ న ము

ప్రథమావిభక్తి	...	తమ్ముఁడు
సంబోధన,	...	తమ్ముఁడా
ద్వితీయావిభక్తి	...	తమ్ముని
తటవిభక్తి	...	తమ్ముని-చేత-తో-ఇత్యాది.

బ హు వ చ న ము

ప్రథమావిభక్తి	..	తమ్ములు
సంబోధన	...	తమ్ములారా
ద్వితీయావిభక్తి	...	తమ్ములను
తటవిభక్తి	..	తమ్ముల-చేత-తో-ఇత్యాది.

113. ఉఁడువర్ణము కొనయందుఁ గలిగిన సమస్తశబ్దముల షష్ఠ్యేకవచనమునకు - నికి - నకు - రెంపున్ను వచ్చును. తమ్మునికి - తమ్మునకు బల్లిదునికి - బల్లిదునకు.

114. గ్రామ్యభాషయందు - ఈ తరగతిలోఁ జేరినశబ్దముల యేకవచనమునందు - నివర్ణమునకు - డివర్ణము వచ్చును. ద్వితీయయందుమాత్రము - నివర్ణమునకు - ణ్నివర్ణమువచ్చును. ప్ర-ఏ- తమ్ముఁడు ఏ-తటము తమ్ముడి ద్వి - తటము ద్వి-ఏ- తమ్ముణ్ని.

115. ఈ తరగతిలోఁజేరిన శబ్దములకు ప్రథమా బహువచనాంతమున్ను - బ - తటమున్ను - క్రమముగా ప్రథమైకవచనాంతముకొన నున్న - ఁడు వర్ణముపోయి - ంద్రు - ంద్ర- అను వర్ణములు వచ్చుటచేత నిష్పన్నము లవుచున్నవి. మఱికొన్నిటికి ఈ క్రిందవ్రాసిన ప్రకారముగా నుండును. ఉ. గండఁడు - అనుశబ్దమునకు ప్ర - బ - గండంద్రు. బ-తటము. గండంద్ర. ఒక్కఁడు అను శబ్దమునకు ప్ర-బ ఒక్కంద్రు బ-తటము ఒక్కంద్ర. అల్లుఁడు - అనుశబ్దమునకు ప్ర - బ।

అల్లుండ్రు. బ-తటము. అల్లుండ్లు. కొమారుఁడు - అనుశబ్దము నకు - ప్ర-బ కొమాళ్లు బ - తటము కొమాళ్ల. ఈ ప్రకార ముగా ప్రయోగము చూచి తెలుసుకోవలసినది.

అము-ఎము-ఆము-అంతము నందుఁగల ద్వితీయదేశ్యములు

116. ద్వితీయదేశ్యముల ఏ - తటము - ప్రథమైకవచ నాంతమువలెనే యుండును. ప్ర - ఏ గుఱ్ఱము. ఏ - తటము। గుఱ్ఱము.

117. ప్రథమైకవచనాంతమునకు - లువర్ణమును చేర్చుట చేత ప్రథమాబహువచనాంతము నిష్పన్న మవుచున్నది. కొన్నిచోట్ల వికల్పముగా - ముపర్ణము లోపించును. అప్పుడు దానికి పూర్వమునం దున్న హ్రస్వమునకు - దీర్ఘము వచ్చును, ప్ర-ఏ గుఱ్ఱము. ప్ర-బ గుఱ్ఱములు - గుఱ్ఱాలు.

118. ఇతరములైన విభక్తులు - ఇదివరకుఁ జెప్పియున్న సూత్రములచేతను నిష్పన్నము లవుచున్నవి. ఈతరగతిలోఁ జేరిన శబ్దము ఒకటి యిక్కడ రూపనిష్పత్తిచేసి చూపించఁ బడుచున్నది.

ఏ క వ చ న ము

ప్రథమావిభక్తి	...	గుఱ్ఱము
సంబోధన	...	గుఱ్ఱమా
ద్వితీయావిభక్తి	...	గుఱ్ఱమును
తట విభక్తి	...	గుఱ్ఱము-చేత-తో-ఇత్యాది.

బహువచనము

ప్రథమావిభక్తి	...	గుఱ్ఱములు - గుఱ్ఱాలు
సంబోధన	...	గుఱ్ఱములారా-గుఱ్ఱాలారా
ద్వితీయావిభక్తి	...	గుఱ్ఱములను - గుఱ్ఱాలను
తటవిభక్తి	..	గుఱ్ఱముల-చేత-తో
		గుఱ్ఱాల-చేత-తో - ఇత్యాది.

119. ఈ తరగతిలోఁజేరిన సమస్తశబ్దములకు షష్ఠ్యేక వచనమునందు కివర్ణమున్ను ముువర్ణమునకు లోపమున్ను దానికి పూర్వమునందున్న హ్రస్వమునకు దీర్ఘమున్ను వికల్పముగా వచ్చును. గుఱ్ఱమునకు గుఱ్ఱానికి.

120. న-అనేవిభక్తి వచ్చునప్పుడు - ముువర్ణలోపమున్ను పూర్వదీర్ఘమున్ను వికల్పముగా వచ్చును. కాగిదమున - కాగిదాన.

121. ఈ తరగతిలోఁజేరిన శబ్దములతుద నున్న ముువర్ణమునకు గ్రంథములయందు వికల్పముగా - మ్ము - ంబు - అను వర్ణములు ఆదేశముగా వచ్చును. గుఱ్ఱము-గుఱ్ఱమ్ము-గుఱ్ఱంబు. గుఱ్ఱములు - గుఱ్ఱమ్ములు - గుఱ్ఱంబులు. ఆము అంతమునందుఁగల శబ్దములకు - ఈకార్యము రాదు. పెండ్లాము.

122. గ్రామ్యభాషయందు - ఏకవచనమునందు - ముువర్ణమునకు బిందువువచ్చును. ద్వితీయైకవచనమునందు - ముువర్ణము లోపించి ద్వితీయ క్తి - నివర్ణమున్ను పూర్వదీర్ఘమున్ను వచ్చును. గుఱ్ఱం - గుఱ్ఱంచేత - గుఱ్ఱాన్ని.

123. రెండక్షరములకు మించిన - అము-ఎము - ఆము- అంతమునందుఁగల ఈ క్రింద వ్రాయఁబడ్డ శబ్దములకు ఈతర గతిలోఁజేరిన కడమశబ్దములతోఁగూడా గుఱ్ఱము అనేశబ్దము వలెనే రూపనిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నది.

అంచము	తొండము	ఏతాము	గొల్లెము
అందలము	నేరము	గోతాము	టెక్కెము
కాపురము	బలపము	పెండ్లాము	పందెము
గడ్డము	బిగము	లాతాము	పల్లెము
జగడము	బెల్లము	కల్లెము	బత్తెము
తగరము	సున్నము	కొండెము	ముత్తెము

తృతీయదేశ్యములు

124. పురుషవాచకములయినా - స్త్రీ పశు జడవాచకము లయినా లోగడఁ జెప్పిన రెండుతరగతులలోఁ జేరని శబ్దము లన్నియు నీ తరగతిలోఁ జేరుచున్నవి.

125. ఈ తరగతిలోఁ జేరినశబ్దముల ఏ - తటము ప్రథమైకవచనాంతమువలెనే యుండును. ప్ర-ఏ బిడ్డ. ఏ-తటము బిడ్డ. ప్ర-ఏ కత్తి. ఏ-తటము కత్తి.

126. ఈతరగతిలోఁజేరిన సమస్తశబ్దములకును - ప్రథమైకవచనాంతముమీఁద-లు వర్ణము చేర్చడముచేతను ప్రథమా బహువచనాంతము నిష్పన్నమవుచున్నది. ఇకారాంతములకైతేను కొన నున్న ఇకారమునకు ఉకారము వచ్చును. ప్ర - ఏ దొర. ప్ర-బ దొరలు. ప్ర-ఏ కత్తి. ప్ర-బ కత్తులు.

127. ఈతరగతిలోఁ జేరినశబ్దము ఒకటి యిక్కడ రూపనిష్పత్తి చేయంబడి చూపింపఁబడుచున్నది.

ఏకవచనము		బహువచనము	
ప్రథమావిభక్తి	దొర	ప్రథమావిభక్తి	దొరలు
సంబోధన	దొరా	సంబోధన	దొరలారా
ద్వితీయావిభక్తి	దొరను	ద్వితీయావిభక్తి	దొరలను
తటవిభక్తి	దొర-చేత-తో-ఇత్యాది.	తటవిభక్తి	దొరల-చేత-తో ఇత్యాది.

128. ఈతరగతిలోఁ జేరిన కొన్నిశబ్దములు ఈక్రింద వ్రాయఁబడుచున్నవి.

తల	పని	పాము	గిన్నె
నెల	బావి	ఉడుము	దొన్నె
వెల	మోవి	ఉఱుము	వెన్నె
కొండ	పల్లకి	మెఱుము	ఈటె
కొరడా	జెట్టి	సొమ్ము	పెట్టె

ఈ శబ్దములును ఈతరగతిలోఁజేరిన సమస్తశబ్దములును దొర అనేశబ్దమువలెనే నిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నవి.

బహువచనమునందు క్రమము లేనిశబ్దములు

129. మూఁడువర్ణములుగల ఇకారాంతశబ్దములకు బహువచనమునందు నడిమివర్ణముమీఁద నున్న ఇకారమునకు ఉకారమువచ్చును. కలిమి కలుములు బలిమి బలుములు. చెలిమి - చెలుములు - ములికి - ములుకులు - కొలికి-కొలుకులు.

130. టి- టు - ట్టి - ట్టు - డ్డి - డ్డు - అనువర్ణములు అంతమునందుఁగల శబ్దములకు - లు - వర్ణము పరమైనప్పుడు - ఆవర్ణముల - ఇకార - ఉకారములకు వికల్పముగా లోపము వచ్చును. సంయుక్తములైన - టకార డకారములలో నొకటి లోపించును. కోమటి - కోమటులు - కోమట్లు. వేటు - వేటులు - వేట్లు. పుట్టి - పుట్టులు - పుట్లు. చెట్టు - చెట్టులు - చెట్లు. బుడ్డి - బుడ్డులు - బుడ్లు. ఒడ్డు - ఒడ్డులు - ఒడ్లు.

131. ఉ - డు - అనువర్ణములు అంతమునందుఁగల శబ్దములకు - లువర్ణము పరమైనప్పుడు - ఆవర్ణముల - ఇకార - ఉకారములకు లోపము వికల్పముగా వచ్చును. అప్పుడు డకారమునకు ళకారము వచ్చును. పాడి - పాడులు - పాళ్లు. తాడు - తాడులు - తాళ్లు డి-డు వర్ణములకు పూర్వముగా బిందువు ఉంటే డకారమునకు ళకారము వికల్పముగా వచ్చును. ఉ-డు-వర్ణములకు పూర్వమునందున్న అరసున్న నిండుసున్న యవును. బండి - బండులు - బండ్లు. గుండు - గుండులు - గుండ్లు - గుంళ్లు. కాఁడి - కాఁడులు - కాండ్లు - కాంళ్లు.

132 లి-లు-అనువర్ణములు కొనయందుఁగల శబ్దములకు-లు వర్ణము పరమైనప్పుడు ఆవర్ణముల ఇకార - ఉకారములకు లోపమున్ను లకారమునకు ళకారమున్ను వికల్పముగా వచ్చును. మొసలి - మొసళ్లు - మొసలులు. చాలు - చాళ్లు

చాలులు ఈకార్యము రెండులఘువులు గలశబ్దములకు రాదు:
పులి-పులులు. ద్విత్వముగలచోటనున్న రాదు. పిల్లి - పిల్లులు:

133. పెండిలిశబ్దమునకు ప్రథమాబహువచనమునందు:
పెండిండ్లు - పెండింళ్లు - పెండిండులు అని మూఁడు రూపములు
గలవు. పెండ్లి శబ్దమునకు - పెండ్లిండ్లు - పెండ్లింళ్లు అనిన్నీ:
పెళ్లిశబ్దమునకు - పెంళ్లిండ్లు - పెంళ్లింళ్లు - అనిన్నీ రెండేసి
రూపములు.

134. నుకారాంతములైన కొన్నిశబ్దములకు లువర్ణము
పరమైనప్పుడు - నువర్ణమునకు ఁకువర్ణము వచ్చును. కొలను -
కొలఁకులు - కొలంకులు. ఇక్కడ అరసున్న హ్రస్వముకంటె
పరమైనది గనుక నిండుసున్న అయినది కొన్నిశబ్దముల నువర్ణ
మునకు - ఁగువర్ణము వచ్చును. గోను - గోఁగులు - రేను-
రేఁగులు. కొన్నిశబ్దముల నువర్ణమునకు లోపము వచ్చును.
చేను - చేలు - పేను - పేలు. కొన్నిశబ్దముల - నువర్ణము
నువర్ణముగానే యుండును. మేను - మేనులు. కౌను-కౌనులు.

135. రేయిశబ్దమునకు ప్రథమాబహువచనమునందు -
రేలు అని రూపము ఆవుశబ్దమునకు ఆవులు - ఆలు అని
రెండురూపములు.

ఔపవిభక్తికశబ్దములు

(అనఁగా టింట్యాదివర్ణములు వచ్చుశబ్దములు.)

136. తెలుఁగుభాషయందు కొన్నిశబ్దములతుద నున్న
వర్ణమునకుప-తటమునందు-టి-ంటి-అనునవి మొదలుగాఁగలవర్ణ

ములు వచ్చును. ప్రథమాబహువచనమునందు రూపమునిండా భేదముగా నుండును. దాని కొకసూత్రము చేయను వల్లకాదు గనుక - అందులో ననేకశబ్దములు-దానిదాని ప్రథమైకవచనాంత రూపంబును, ఏ - తటరూపంబును, ప్రథమాబహువచనాంత రూపంబును దెలియునట్టుగా - ఈ క్రింద వ్రాయఁబడుచున్నవి. ఈమూఁడు రూపములును దెలిసినమీఁదట పూర్వము చెప్పిన సాధారణసూత్రములచేత కడమవిభక్తులన్నియుం దెలుసుకో వచ్చును. ఈ టింట్యాదులకు-ఉపవిభక్తు లనే పేరు కద్దు గనుక-ఈశబ్దములు ఔపవిభక్తికశబ్దము లని చెప్పఁబడుచున్నవి.

137. ఈ క్రింద వ్రాయఁబడ్డశబ్దముల ప్రథమైకవచనాంతము తుద నున్న వర్ణమునకు - ఏతటమునందు టివర్ణము వచ్చును. కొన్నిచోట్ల ఆ టివర్ణమునకు దాపల నున్నగూఁడా వచ్చును.

ప్రథమైకవచనాంతము	ఏ-తటము	ప్రథమాబహువచనాంతము
ఎసరు	ఎసటి	ఎసరులు - ఎసళ్లు
కుదురు	కుదుటి	కుదురులు - కుదుళ్లు
నుదురు	నుదుటి	నుదురులు - నుదుళ్లు
నోరు	నోటి	నోరులు - నోళ్లు
పడమఱ	పడమటి	పడమఱలు
ఏఱు	ఏటి	ఏఱులు - ఏళ్లు
బైలు	బైటి	బైలులు - బైళ్లు
అంగిలి	అంగిటి	అంగిలులు - అంగిళ్లు
అంబలి	అంబటి	అంబలులు - అంబళ్లు

కౌఁగిలి	కౌఁగిటి	కౌఁగిలులు - కౌఁగిళ్లు
గుప్పిలి	గుప్పిటి	గుప్పిలులు - గుప్పిళ్లు
చెక్కిలి	చెక్కిటి	చెక్కిలులు - చెక్కిళ్లు
దోయిలి	దోయిటి	దోయిలులు - దోయిళ్లు
దోసిలి	దోసిటి	దోసిలులు - దోసిళ్లు
నాగలి	నాగటి	నాగలులు-నాగళ్లు-నాగండ్లు.
పిడికిలి	పిడికిటి	పిడికిలులు - పిడికిళ్లు
పుక్కిలి	పుక్కిటి	పుక్కిలులు - పుక్కిళ్లు
పుడిసిలి	పుడిసిటి	పుడిసిలులు - పుడిసిళ్లు
పొక్కలి	పొక్కటి	పొక్కళ్లు - పొక్కంళ్లు
పొక్కిలి	పొక్కిటి	పొక్కిళ్లు
ముంగిలి	ముంగిటి	ముంగిలులు - ముంగిళ్లు
రోకలి	రోకటి	రోకలులు-రోకండ్లు-రోకళ్లు.
లోగిలి	లోగిటి	లోగిళ్లు - లోగిండ్లు
వాకిలి	వాకిటి	వాకిళ్లు - వాకిండ్లు
సందిలి	సందిటి	సందిలులు - సందిళ్లు
గాడి	గాటి	గాడులు - గాళ్లు
కాడు	కాటి	కాళ్లు
కూడు	కూటి	కూడులు - కూళ్లు
కూరాడు	కూరాటి	కూరాడులు - కూరాళ్లు
కోడు	కోటి	కోడులు - కోళ్లు
గూడు	గూటి	గూడులు - గూళ్లు

చవుడు	చవుటి	చవుళ్లు
తాడు	తాటి	తాడులు - తాళ్లు
త్రాడు	త్రాటి	త్రాడులు - త్రాళ్లు
నాడు	నాటి	నాళ్లు
పాడు	పాటి	పాడులు - పాళ్లు
ప్రథమైకవచనాంతము-	షష్ఠీతటము	ప్రథమాబహువచనాంతము
పెరడు	పెరటి	పెరడులు - పెరళ్లు
బీడు	బీటి	బీడులు - బీళ్లు
వీడు	వీటి	వీడులు - వీళ్లు

138. ఈ క్రింద వ్రాసినశబ్దములలో అనేకశబ్దములకు షష్ఠీతటము ప్రథమైకవచనాంతమువలెనైనా యుండును, ప్రథమైకవచనాంతముకొొన నున్నవర్ణము పోయి - టి వర్ణము రావడముచేతనైనా నిష్పన్నమవును. కొన్ని శబ్దముల ష తటము ఒకక్రమము లేకుండా నిష్పన్నమవును.

ప్రథమైకవచనము-	షష్ఠీతటము	ప్రథమాబహువచనాంతము
కదురు	కదురు-కదుటి	కదురులు - కదుళ్లు
గోరు	గోరు-గోటి	గోరులు-గోళ్లు
నీరు	నీరు-నీటి	నీళ్లు
నెత్తురు	నెత్తురు-నెత్తుటి	నెత్తురులు
పన్నీరు	పన్నీరు పన్నీటి	
మున్నీరు	మున్నీరు-మున్నీటి	మున్నీరులు
ఎదురు	ఎదురు-ఎదుటి	

కుందేలు	కుందేలు-కుందేటి	కుందేలులు-కుందేళ్లు
నొసలు	నొసలు-నొసటి	నొసలులు-నొసళ్లు
మొదలు	మొదలు-మొదటి	మొదలులు-మొదళ్లు
తాఁబేలు	తాఁబేలు-తాఁబేటి	తాఁబెలులు-తాఁబేళ్లు
రోలు	రోలు-రోటి	రోలులు-రోళ్లు-
ఆఁకలి	ఆఁకలి-ఆఁకటి	ఆఁకళ్లు-ఆఁకండ్లు
ఎంగిలి	ఎంగిలి-ఎంగిటి	ఎంగిళ్లు-ఎంగిండ్లు-
కొడవలి	కొడవలి-కొడవఁటి	కొడవళ్లు-కొడవండ్లు
గుద్దలి	గుద్దలి-గుద్దఁటి	గుద్దలులు-గుద్దండ్లు
గొడ్డలి	గొడ్డలి-గొడ్డఁటి	గొడ్డలులు-గొడ్డండ్లు
పందిలి	పందిలి-పందిటి	పందిలులు-పందిళ్లు
పొంగలి	పొంగలి-పొంగటి	పొంగలులు-పొంగళ్లు
బాణలి	-బాణలి-బాణఁటి	బాణండ్లు
చోటు	చోటు-చోటి	చోటులు-చోట్లు
కావడి	కావడి-కావటి	కావడులు-కావళ్లు
జోడు	జోడు-జోటి	జోడులు-జోళ్లు
తవుడు	తవుడు-తవుటి	
పండు	పండు-పంటి	పండులు-పంళ్లు-పండ్లు
పుండు	పుండు-పుంటి	పుండులు-పుంళ్లు-పుండ్లు
ఒళ్లు	ఒళ్లు-ఒంటి	ఒళ్లులు
ఊరు	ఊరు-ఊరి	ఊరులు-ఊళ్లు
నూలు	నూలు-నూలి	

గూను	గూను-గూని	
చేను	చేను-చేని	చేలు
మ్రాను	మ్రాను-మ్రాని	మ్రాఁకులు
మేను	మేను-మేని	మేనులు

పురుడు - (జాతాశౌచము) పురిటి పురుడులు - పురుళ్లు
పేరు - (నామము) పేరు పేరిఁటి పేరులు - పేళ్లు
పాలు - (భాగము) పాలి - పాలిఁటి పాలులు - పాళ్లు

139. ఈ క్రింద వ్రాసినశబ్దముల ఏతటము ప్రథమైకవచనాంతముకొన నున్న వర్ణమునకు - టి వర్ణము వచ్చుటచేత నిష్పన్న మవుచున్నది.

ప్రథమైకవచనము	ఏ-తటము	ప్రథమాబహువచనము
ఇల్లు	ఇంటి	ఇల్లులు-ఇండులు-ఇంళ్లు-ఇండ్లు
పల్లు	పంటి	పల్లులు-పండులు-పంళ్లు-పండ్లు
ముల్లు	ముంటి	ముల్లులు-ముండులు-ముంళ్లు-ముండ్లు
విల్లు	వింటి	విల్లులు-విండులు-వింళ్లు-విండ్లు
కన్ను	కంటి	కన్నులు-కంళ్లు-కండ్లు
చన్ను	చంటి	చన్నులు-చంళ్లు-చండ్లు
మన్ను	మంటి	మన్నులు
మిన్ను	మింటి	మిన్నులు

140. ఈ క్రింద వ్రాయఁబడ్డశబ్దములకు ప్రథమైకవచనాంతము కొన నున్న వర్ణమును-తి - వర్ణముగా మార్చడము చేత ఏ - తటమున్ను - తులు - అనేదిగా మార్చడముచేత

ప్రథమాబహువచనాంతమున్ను నిష్పన్నము లగుచున్నవి. అప్పుడు - యి్య - అనువర్ణమునకు పూర్వమందున్న అచ్చు దీర్ఘముగా నవును - రాయి అనేశబ్దము ప్రథమాబహువచనమునందు - రాలు - రాళ్లు అనేరూపములను పొందును.

ప్రథమైకవచనాంతము	ఏకటము	ప్రథమాబహువచనాంతము
దాయి	దాతి	దాతులు
రాయి	రాతి	రాలు - రాళ్లు
వాయి	వాతి	వాతులు
గొయ్యి	గోతి	గోతులు
చెయ్యి	చేతి	చేతులు
నుయ్యి	నూతి	నూతులు
నెయ్యి	నేతి	నేతులు
రొయ్యి	రోతి	—

141. ట్టు అంతమునందుగల ఈక్రింద నుండెడుశబ్దములకు ఆవర్ణమును ట్టి వర్ణముగా మార్చడముచేత ఏతటము నిష్పన్న మగుచున్నది.

ప్రథమైకవచనాంతము	ఏ-తటము	ప్రథమాబహువచనాంతము
అట్టు	అట్టి	అట్టులు - అట్లు
కట్టు	కట్టి	కట్టులు - కట్లు
కొట్టు	కొట్టి	కొట్టులు - కొట్లు
గొట్టు	గొట్టి	గొట్టులు - గొట్లు
మిట్టు	మిట్టి	మిట్టులు

142. ఈక్రిందవ్రాసినశబ్దముల ఏతటము లి వర్ణము గాని టి వర్ణముగాని కొనసుగలదిగా నుండును. కొన్నిటికి ప్రథమావిభక్తి లేదు.

ప్రథమైకవచనాంతము	ఏ-తటము	ప్రథమాబహువచనాంతము
	అవతలి	
	ఆవలి	
	ఇవతలి	
	ఈవలి	
	దాపలి - దాపటి	
	లోపలి - లోపటి	
	వలపలి - వలపటి	
కాలు	కాలి	కాలులు - కాళ్లు
కేలు	కేలి	
ప్రోలు	ప్రోలి	ప్రోళ్లు
వ్రేలు	వ్రేలి	వ్రేలులు - వేళ్లు

143. ఈక్రింద వ్రాయఁబడ్డకాలవాచకములైన శబ్దముల ఏతటము నిండా అక్రమముగా నిష్పన్న మగుచున్నది.

ప్రథమైకవచనాంతము	ఏ-తటము	ప్రథమాబహువచనాంతము
అప్పుడు	అప్పటి	
ఇప్పుడు	ఇప్పటి	
ఎప్పుడు	ఎప్పటి	
ఎన్నఁడు	ఎన్నఁటి	

ఏఁడు	ఏఁటి	ఏండ్లు, ఏడులు
నిరుడు	నిరుటి	
నేఁడు	నేఁటి	
ప్రొద్దు- (కాలము)	ప్రొద్దుటి	
పగలు	పగటి	
నిన్న	నిన్నటి	
మొన్న	మొన్నటి	
మాపు	మాపటి	
రేపు	రేపటి	
సేపు (సమాసమునందు)	జాముసేపటికి	
తొల్లి	తొంటి - తొల్లిటి	

144. కల్లుశబ్దమునకు రాలు అర్థమైనప్పుడు ఏ-తటము - కంటి - ప్రథమాబహువచనాంతము కండ్లు అని అవును.

145. ఎఁడు అనే ప్రత్యయము పరిమాణార్థకములైన శబ్దములకు చేర్చఁబడునప్పుడు దాని ఏ - తటము - ఏఁటి - అని యుండును. బారెఁడు - బారెఁటి.

146. ఈఔపవిభక్తికములలో-అనేకశబ్దములకు అధికరణ సప్తమియందును - కరణతృతీయయందును ఏ-తటముయొక్క కొనను న్న అచ్చుపోయి అకారమైనా వచ్చును. ఏతటము నకు - అందు-చేత అనునవి మొదలుగాగల విభక్తులు చేర్చనైనా వచ్చును. ఏతటము - కంటి - అధికరణసప్తమియందును

కరణతృతీయయందును - కంట అని రూపము. దానికి కంటి యందు - కంటిచేత - అని యర్థము. కూఁతురు మొదలైనశబ్దములు ఔపవిభక్తికములైనా వాటికి ఈకార్యము రాదు.

147. కూఁతురుశబ్దమునకు ఏతటము-కూఁతు-కూఁతురి ప్రథమాబహువచనాంతము- కూఁతురులు - కూఁతుండ్లు - కూఁతుల్లు - కూఁతులు.

148. ఆలుశబ్దమునకు ఆలుశబ్దము కొనయందుఁగల శబ్దములకును కోడలు - మఱఁదలు - చెల్లెలు - అనుశబ్దములకును ప్రథమైకవచనాంతము కొనయున్న లువర్ణము - ఏతటమునందు "లి"వర్ణమవును. ప్రథమాబహువచనమునందు - ండ్లు వర్ణముగాగాని - ండ్రు - వర్ణముగాగాని అవును.

ప్రథమైకవచనాంతము	ఏ-తటము	ప్రథమాబహువచనాంతము
ఆలు	ఆలి	ఆండ్లు - ఆండ్రు
మనమరాలు	మనమరాలి	మనరాండ్లు - మనమరాళ్లు
కోడలు	కోడలి -	కోడండ్లు - కోడండ్రు
మఱఁదలు	మఱఁదలి -	మఱఁదండ్లు - మఱఁదండ్రు
చెల్లెలు	చెల్లెలి -	చెల్లెండ్లు - చెల్లెండ్రు

తత్సమశబ్దములు

149. సంస్కృతశబ్దములు తెలుఁగులోకి వచ్చునప్పుడు మహత్తులు అనియు అమహత్తు లనియు రెండువివిధములుగా నుండును. పురుషవాచకశబ్దములును వానివిశేషణములును

మహత్తులు. స్త్రీజడపశ్వాదివాచకశబ్దములును వానివిశేషణములును అమహత్తులు.

150. అ - ఆ - ఇ - ఈ - ఉ - ఊ - ఋ-ఈ అచ్చులున్ను చ్ - జ్ - త్ - ద్ - ధ్ - న్ - ప్ - భ్ - మ్- ర్ - వ్ - శ్ - ష్ - స్ - హ్ - ఈహల్లులున్ను అంతమునందుఁగల సంస్కృత ప్రాతిపదికలు తెలుఁగుభాషలోకి వచ్చును. ఐ - ఓ - ఔ - ఈ అచ్చులు అంతమునందుఁగల సంస్కృతశబ్దములు - రై - గో - నౌ - గ్లౌ అనేవి నాలుగుమాత్రమే తెలుఁగులోకి వచ్చినట్లు అగపడుచున్నవి.

151. తత్సమశబ్దములలో - ప్రథమైకవచనమునందు - ఁడువర్ణము వచ్చినశబ్దములు ప్రథమదేశ్యశబ్దమునకుఁ జెప్పిన లక్షణమును బొందును. మువర్ణకము వచ్చినశబ్దములు ద్వితీయ దేశ్యములకుఁ జెప్పినసూత్రములను అనుసరించును. ఇతరములైనశబ్దములు తృతీయదేశ్యములవలె శబ్దరూపనిష్పత్తిచేయఁబడును కాఁబట్టి తత్సమశబ్దములకు ప్రథమైకవచనమునందు మాత్రము రూపభేదములు చెప్పఁబడుచున్నవి.

అజంతశబ్దములు

అకారము కొనను గలశబ్దములు

152. అకారాంతములైన మహచ్ఛబ్దములకు - ఆకారముపోయి ఁడు అనేవర్ణము వచ్చుటచేతనున్ను - అమహచ్ఛబ్దములకు అకారముమీఁద - ము - అనేవర్ణకముపచ్చుట చేతనున్ను - ప్రథమైకవచనాంతము నిష్పన్నమగుచున్నది.

మ హ త్తు లు

రామశబ్దమునకు తెలుఁగులో ప్రథమైకవచనాంతము రాముఁడు
భాస్కరశబ్దమునకు ,, ,, భాస్కరుఁడు
హిమకరశబ్దమునకు ,, ,, హిమకరుఁడు

రాముఁడు అనునది మొదలుగాఁగలశబ్దములు తమ్ముఁడు అనే శబ్దమువలె రూపనిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నవి. అయితే 110-వ సూత్రమునందుఁ జెప్పినప్రకారము ఏ - తటమునందు రెండు రూపములు, గలవు - రాముని - రాము - అని. కాఁబట్టి ద్వితీయైకవచనమునందును - ఏతట విభక్తులయందును రెండేసిరూపములు. ద్వి రాముని - రాము. తటవి. రాముని - చేత - తో - రాము-చేత-తో ఇత్యాది. తత్సమములైన అకారాంతమహచ్ఛబ్దములకు సంబోధనప్రథమైకవచనమునందు - ఉఁడు - రాక నున్ను పోను-కాఁబట్టి - ఓరామ-ఓరామా-అనిన్నీ రెండురూపములు. ఁడు అంతమునందుఁగల తత్సమశబ్దముల కన్నిటికిన్ని ఈప్రకారముగా నుండును.

అ మ హ త్తు లు

వనశబ్దమునకు తెలుఁగులో ప్రథమైకవచనాంతము వనము
పర్వత ,, ,, , పర్వతము
మృగ ,, ,, ,, మృగము

వనము మొదలైనశబ్దములు-గుఱ్ఱము అనుశబ్దమువలెనే నిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నవి.

153. సుహృద్వాచకమైన మిత్రశబ్దంబును - యోగ్య వాచకమైన పాత్రశబ్దంబును శ్రేష్ఠార్థవాచకములైన సింహాది శబ్దములును - మహత్తులయందును - అమహత్తులయందునుం జేరుచున్నవి. మిత్రుఁడు - మిత్రము పాత్రుఁడు పాత్రము పురుషసింహము - పురుషసింహుఁడు పురుషవ్యాఘ్రము - పురుషవ్యాఘ్రుఁడు.

154. కొన్నిశబ్దములు వివక్షాధీనముగా మహత్తుల యందును - అమహత్తులయందును జేరుచున్నవి. సముద్రుఁడు- సముద్రము - మేఘుఁడు - మేఘము - ఉరగులు - ఉరగములు- జనులు - జనములు.

అపత్యశబ్దము అమహత్తులలోఁ జేరినది - అపత్యము. శరణశబ్దమునకు రక్షకుఁడు అర్థమైనపుడు మూఁడురూపములు శరణము - శరణు-శరణుఁడు. గృహము అర్థమైనపుడు ముప్వర్ణకముమాత్రము వచ్చును. శరణము.

155. మహత్తులైన యోగ-దూతశబ్దములును స్త్రీలింగ శబ్దములును కుశ-చీర-హంస - చరిత - చరిత్ర-భ్రమ-అభిలాష- విజృంభణ - కుండ - వధ అనునది మొదలుగాఁగలశబ్దములును పైనఁజెప్పిన డుఁడువర్ణక ముప్వర్ణకములను పొందవు. అవి తృతీయదేశ్యములవలె రూపనిష్పత్తి చేయఁబడును.

156. లాంతశబ్దములకు ప్రథమాబహువచనమునందు లువర్ణమునకు రువర్ణంబును ద్వితీయా బహువచనమునందు

బ - తటమునందును లవర్ణమునకు రవర్ణంబును వచ్చును బాలురు బాలుర బాలురకు.

ఇకారము కొనను గల శబ్దములు

157. ఇకారాంతములైన సంస్కృతశబ్దములు ప్రథమైక వచనమునందు అన్ని లింగములయందును - సంస్కృతములో నుంచి వచ్చినపు డెటువలె నుండునో అటువలెనే నిలుచును - మఱియొక వికారమును బొందవు. వాటికి తృతీయదేశ్యము లకువలెనే రూపనిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నది.

హరిశబ్దమునకు	తెలుఁగులో	ప్రథమైకవచనాంతము	హరి
మతిశబ్దమునకు	,,	,,	మతి
మణిశబ్దమునకు	,,	,,	మణి

ఉకారము కొనను గల శబ్దములు

ఉకారాంతములైన సంస్కృతశబ్దములు ప్రథమైకవచ నమునందు - ఁడువర్ణము మొదలైనవి లేకనైనా నిలుచును - మహాత్ములయి నట్టయితే - వు - ఁడు - అమహాత్ములైతే వు అనే వర్ణములనైనా పొందును. ద్విలఘువులైన ఉకారాంత తత్సమ శబ్దములకు - అజాదిశబ్దము పరమైనపుడు ప్రథమైకవచనము నందు - ఁడువర్ణవువర్ణములు రానిరూపము లేదు కాఁబట్టి గురు + అతఁడు - గురతఁడు అనిచెప్పకూడదు అతఁడు అనే అజాదిశబ్దము పరమైనది గనుక ఁడువర్ణవువర్ణములు నిత్య ముగా వచ్చును. గురుఁడు + అతఁడు - గురుఁ డతఁడు గురువు + అతఁడు - గురువతఁడు అని చెప్పవలెను.

మహత్తులు

గురుశబ్దమునకు	తెలుఁగులో	ప్ర-ఏ	గురు-గురువు-గురుడు
విష్ణు	,,	,,	విష్ణు-విష్ణువు-విష్ణుఁడు
భాను	,,	,,	భాను-భానువు-భానుఁడు
విధు	,,	,,	విధు-విధువు-విధుఁడు
శత్రు	,,	,,	శత్రు-శత్రువు-శత్రుఁడు
శంభు	,,	,,	శంభు-శంభువు-శంభుఁడు

గురుఁడు మొదలైనశబ్దములు ప్రథమదేశ్యములవలెనున్ను గురు మొదలైనశబ్దములును గురువు మొదలైనశబ్దములును తృతీయదేశ్యములవలెనున్ను రూపనిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నవి. ఉకారాంతములైన మహచ్ఛబ్దములకు ఁడువర్ణముగాని వువర్ణముగాని రానప్పుడు సంబోధనయందు ప్లుతము వచ్చును ప్లుత మనఁగా త్రిమాత్రాకాలము. దీర్ఘము ద్విమాత్రాకాలము, హ్రస్వము ఏకమాత్రాకాలము. ఓవిష్ణూ 3. ఁడు వర్ణముగాని వువర్ణముగాని వచ్చునపుడు పూర్వము చెప్పిన సూత్రముప్రకారము ఓవిష్ణుఁడ - ఓవిష్ణుఁడా ఓవిష్ణువ - ఓవిష్ణువా అని నాలుగురూపములు కలవు.

అమహత్తులు

తనుశబ్దమునకు	తెలుఁగులో	ప్ర-ఏ	తను - తనువు
మధు ,,	...	...	మధు - మధువు
అంశు ,,	...	...	అంశు - అంశువు

అంబుశబ్దమునకు		తెనుఁగులో	ప్ర. ఏ.	అంబు - అంబువు
ధేను	,,	,,	,,	ధేను - ధేనువు

తను మొదలైనశబ్దములును - తనువు మొదలైనశబ్దములును తృతీయదేశ్యములకుఁ జెప్పినసూత్రముల ననుసరించుచున్నవి.

ఋకారము కొనను గలశబ్దములు

159. ఋకారాంతసంస్కృతశబ్దములకు వాటికొన నున్న ఋకారముపోయి అకారము వచ్చుటచేత ప్రథమైకవచనాంతము నిష్పన్న మవుచున్నది భ్రాతృశబ్దమునకు భ్రాత - మాతృశబ్దమునకు మాత - అని రూపములు - ఇవి తృతీయదేశ్యములకుఁ జెప్పినసూత్రముల ననుసరించును.

160. విధాతృ - ధాతృ - సవితృ- నేతృ-ఇవి మొదలైన కొన్నిశబ్దములకు - ఁడువర్ణమును చేర్చడముచేత మఱియొక రూపముం గలదు - విధాతృఁడు విధాత ఇత్యాది.

ఐకార ఓకార ఔకారములు కొనను గలశబ్దములు

ఐకారాంతమైన	రైశబ్దమునకు	తెలుఁగులో	ప్ర-ఏ	రో
ఓ ,,	గో	,,	,,	గోవు
ఔ ,,	నౌ	,,	,,	నావ - నావి
,,	గ్లౌ	,,	,,	గ్లౌ

దీర్ఘాంతశబ్దములు

161. ఏకాక్షరశబ్దములుతప్ప ఆ - ఈ - ఊ - అనేదీర్ఘాచ్చులు అంతమునందుగల సంస్కృతశబ్దముల అంత్యాచ్చులు -

అ-ఇ-ఉ అనే హ్రస్వము లవును. అటునంటిశబ్దములు - అ-ఇ-ఉ అనే అచ్చులు అంతమునందుగలశబ్దములకుఁ జెప్పినలక్షణము లను బొందును.

విశ్వపాశబ్దమువిశ్వపఅని అయినది తెలుఁగులో ప్ర-ఏ విశ్వపుఁడు		
సేనానీ	సేనాని	సేనాని
స్వయంభూ	స్వయంభు	స్వయంభు-స్వయంభువు స్వయంభుఁడు
రమా	రమ	రమ
వాణీ	వాణి	వాణి
వధూ	వధు	వధు-వధువు

162. క్ష్మా - స్త్రీ - భ్రూ ఇవి మొదలైనవి ఏకాక్షరశబ్దములు గనుక హ్రస్వము రాలేదు. తృతీయదేశ్యముబలెనె రూపనిష్పత్తి చేయఁబడును. భూశబ్దమునకు భువి అని రూపము. ఇదిన్ని తృతీయదేశ్యమువలెనే.

హలంతశబ్దములు

163. చ్ - జ్ - ద్ - ధ్ -బ్ - శ్ - ష్ - హ్ ఈ హల్లులు కొనయందుఁగల సంస్కృతశబ్దములు తెలుఁగులో వచ్చునప్పుడు ప్రథమైకవచనమునందు అన్నిలింగములయందును- చ్ - జ్ వీటికి క్కు- ద్ ధ్ వీటికి త్తు బ్ దీనికి - ప్పు శ్ -దీనికి ఇట్టు అనేది వచ్చును. అవి మహత్తులైతే - ఁడు-అమహత్తులైతే- అము - అనేది వాటికి చేర్చనైనావచ్చును. కాఁబట్టి వాటికి ప్రథమైకవచనమునందు రెండురూపములు.

	పు - స్త్రీ	పు
పుష్పముచ్	దీనికి పుష్పముక్కు	పుష్పముచుఁడు
వేదవిద్	వేదవిత్తు	వేదవిదుఁడు
పాలితకకుభ్	పాలితకకుప్పు	పాలితకకుభుఁడు
విశ్	విట్టు	విశుఁడు
ఘృతస్పృశ్	ఘృతస్పృక్కు	ఘృతస్పృశుఁడు
సురద్వేషీ	సురద్విట్టు	సురద్విషుఁడు
అమృతలిహ్	అమృతలిట్టు	అమృతలిహుఁడు

తి ర్య గ్జ డ ము

త్వచ్ దీనికి	త్వక్కు	త్వచము
స్రజ్	స్రక్కు	స్రజము
పరిషద్	పరిషత్తు	పరిషదము
కకుభ్	కకుప్పు	కకుభము
ప్రావృష్	ప్రావృట్టు	ప్రావృషము
మధులిహ్	మధులిట్టు	మధులిహము

పుష్పముచుఁడు మొదలైనవి ప్రథమదేశ్యములవలెనున్ను త్వచము మొదలైనవి ద్వితీయదేశ్యములవలెనున్ను - పుష్పముక్కు మొదలైనవి తృతీయదేశ్యములవలెనున్ను రూపనిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నవి.

పైనచెప్పిన సూత్రమునకు వ్యతిరిక్తముగా నుండునవి.

చ్

164. వాచ్ - అనుదానికి - వాక్కు - అనిరూపము.

జ్

సమ్రాజ్ - అనుదానికి సమ్రాట్టు - అనిరూపము.

ద్

సంపద్ - ఆపద్ - అనువాటికి సంపత్తు - సంపద - ఆపత్తు-ఆపద అని రెండేసిరూపములు. విపద్ అనుదానికి విపత్తు అని రూపము. ముద్ అనుదానికి ముదము - అని రూపము.

ధ్

క్షుధ్ - సమిధ్ అనువాటికి క్షుత్తు - క్షుధ - సమిత్తు సమిధ అనిరూపములు. క్రుధ్ అనుదానికి క్రుధ అని రూపము.

శ్

దృశ్ - దిశ్ అనువాటికి దృక్కు - దృశ అనియు దిక్కు - దిశ అనియు రూపములు.

ష్

రుష్ - త్విష్ - అనువాటికి రుట్టు - రుష త్విట్టు-త్విష అని రూపములు.

165. త్ - అంతమునందుఁ గలశబ్దములకు తుకారము చేర్చుటచేత ప్రథమైకవచనాంతము అవును. వియత్ - విద్యుత్ - మరుత్ - గరుత్ వీటికి వియత్తు - విద్యుత్తు - మరుత్తు - గరుత్తు అని రూపములు.

166. భగవత్ అనుదానికి భగవంతుఁడు - భగవానుఁడు - హనుమత్ అనుదానికి హనుమంతుఁడు - హను

మానుఁడు - హనుమ - జగత్ అనుదానికి జగత్తు - జగము. నీవృత్ - అనువానికి నీవృత్తు - నీవృతము అని రూపములు.

167. న్ - అంతమునందుగల శబ్దములకు ఆ నకారము లోపించును. తర్వాత అకారాంతముగానుంటే 152 సూత్రము ప్రకారముగా ఉఁడు - ము వర్ణకములు వచ్చును. ఇకారాంత ముగానుంటే 157 సూత్రములో ఇకారాంతశబ్దములకుఁ జెప్పిన లక్షణమును బొందును.

అర్యమన్	దీనికి నకారము లోపించితే	అర్యమ	తెలుఁగులో ప్రథమైక వచనాంతము	అర్యముఁడు
హేమన్		హేమ		హేమము
కరిన్		కరి		కరి
శూలిన్		శూలి		శూలి

ఆత్మన్ శబ్దమునకు ఆత్ముఁడు - ఆత్మము. ఆత్మ అని మూఁడురూపములు.

రాజన్ శబ్దమునకు - రాజు - అని రూపము బ్రహ్మన్ - శబ్దమునకు బ్రహ్మదేవుఁడు అర్థమైనప్పుడు బ్రహ్మ అని రూపము. వేదపరమాత్మలు అర్థమైనపుడు బ్రహ్మము - బ్రహ్మ - అని రెండు రూపములు.

ఇమన్ ప్రత్యయము కొనయందుఁగల శబ్దములకు పైనఁ జెప్పినసూత్రమురీతిగా మువర్ణము వచ్చేరూపము కాకుండా మువర్ణము రాని రూపమున్ను కద్దు. లఘిమన్ అనుదానికి

లఘిమ - లఘిమము-మహిమన్ - అనుదానికి మహిమ - మహిమము - ఇత్యాది.

168. స్ - మ్ - ర్ - వ్ - ఈహల్లులు కొనయందుగల సంస్కృతశబ్దములు. తెలుఁగులో నిండా రావడములేదు. అప్ శబ్దమునకు అప్పు కిమ్ శబ్దమునకు కిమ్ము పూర్ శబ్దమునకు పురము దివ్ శబ్దమునకు - దివి అని రూపములు.

169. స్ - అంతమునందుగల సంస్కృతశబ్దములు తెలుఁగులోవచ్చునప్పుడు స్ - అనుదానికి - సు - ఉ - అనునవి చేర్చునైనావచ్చును. దానికి లోపమైనా - వచ్చును. స్ - అను దానికి లోపమువచ్చినపక్షమునందు - ఁడు-ము - అవు - అను వర్ణకములు యథాయోగ్యముగా వచ్చును. అస్ - అంతము నందుఁగల పుంలింగములు - స్ - అనుదానికి - ఁడువర్ణకము చేర్చుటచేత మునుపుచెప్పిన మూఁడురూపములుగాక నాలుగవ రూపమును గలిగియున్నది.

పుంలింగము:—ఊర్ధ్వతేజస్ - దీనికి - ఊర్ధ్వతేజస్సు - ఊర్ధ్వతేజసు - ఊర్ధ్వతేజుఁడు - ఊర్ధ్వతేజసుఁడు.

స్త్రీలింగము:—హేమతేజస్ - హేమతేజస్సు - హేమతేజసు - హేమతేజ.

నపుంసకలింగము

మనస్	...	మనస్సు - మనసు - మనము
శిరస్	...	శిరస్సు - శిరసు - శిరము
ఉరస్	...	ఉరస్సు - ఉరసు - ఉరము

వక్షస్	..	వక్షస్సు - వక్షసు - వక్షము
యశస్	...	యశస్సు - యశసు - యశము
తపస్	...	తపస్సు - తపసు - తపము
తమస్	...	తమస్సు - తమసు - తమము
తేజస్	...	తేజస్సు - తేజసు - తేజము
ఆయుస్	...	ఆయుస్సు - ఆయుసు - ఆయువు

179. పయస్ - అయస్ - హవిస్ - రక్షస్ - చేతస్ - మహస్ - సరస్-అంహస్ - పాదస్ - అంచస్ - ఆగస్ - ఇవి మొదలైన కొన్నిటికి సు - అనేదిమాత్రము చేర్చఁబడును. పయస్సు - అయస్సు - హవిస్సు - రక్షస్సు - ఇత్యాది.

వయస్ అనుశబ్దమునకు పక్షి అర్థమైనప్పుడు వయస్సు అని రూపము. బాల్యాదులు అర్థమైనపుడు వయసు - వయస్సు అని రెండురూపములు.

వేధస్ అనుదానికి "వేధ" అనిరూపము. అప్సరస్-అను దానికి అప్సరస - అప్సరస్సు అని రెండురూపములు.

తద్భవములు

171. వర్ణములయొక్క ఆదేశము - లోపము-ఆగమము మొదలైనవాటిచేత సంస్కృతశబ్దములవల్లను నిష్పన్నములైన తద్భవశబ్దములు కొన్ని-ము-ఁడు - మొదలైన కొన్ని వర్ణకము లను బొందును. కొన్ని అవిలేకనే యుండును. ఈరెండు విధములైన శబ్దములును దేశ్యశబ్దముల లక్షణములనే అనుస

రించుచున్నవి. తద్భవశబ్దములయొక్క సమస్తరూపములను చెప్ప శక్యముగాదు. గనుక కొన్నిమాత్రము చెప్పఁబడు చున్నవి.

సంస్కృతశబ్దములయం దుండెడునచ్చులకు

172. శబ్దములయం దుండెడునచ్చులలో మొదటివైన-ఇకార-ఉకారములకు-ఎకార-ఒకారములు వచ్చును. దిశ-అను దానికి దెస వికటు - అనుదానికి - వెగటు - తువర అనుదానికి తొవర.

173. మొదట హల్లుకంటె పరమైన య - యా - అను వానికి-ఎ-ఏ అనునవి వచ్చును.

వ్యసన	అనుదానికి	వెసనము
వ్యథ	,,	వెత
వ్యయ	,,	వెయము
త్యాగ	,,	తేగము
న్యాయ	,,	నేయము
ఖ్యాతి	,,	కేతి

174. హ్రస్వముకంటె పరమైన యేహల్లుగద్దో దానికి పరమైన-య-యావర్ణములకును - ఈకార్యము వచ్చును. అప్పు డాహల్లునకు ద్విత్వము వచ్చును.

విద్యా	శబ్దమునకు	విద్దె
కన్యా	,,	కన్నె
వ్యత్యాస	,,	వెత్తెసము

175. మొదటిహల్లుకంటె పరమైన-వ-వా అనువానికి - ఒ-ఓ - అనునవి వచ్చును.

జ్వర	శబ్దమునకు	జోరము
స్వర	,,	సోరము
ధ్వని	,,	దోని
ద్వాదశి	,,	దోదశి

176. కొన్నిశబ్దములయందున్న ఋకారమునకు ఇ - ఎ- ఏ - రి అనునవి వచ్చును.

శృంగార	శబ్దమునకు	సింగారము
మృగ	,,	మెకము
బృహస్పతివార	,,	బేస్తవారము
ఋక్ష	,,	రిక్క

సంస్కృతశబ్దములయం దుండెడుహల్లులకు

177. శ్ - స్ - అనువానికి - చ్ - అనునది వచ్చును.

శుక్ర	శబ్దమునకు	చుక్క
శర్కరా	,,	చక్కెర
కంస	,,	కంచము

178. చ్ - శ్ - ష్ - అనువానికి-స్ - అనునది వచ్చును.

కాచ	శబ్దమునకు	కాసు
అంకుశ	,,	అంకుసము
మోష	,,	మోసము
భాషా	,,	బాస

179. కొన్నిశబ్దములయందలి - ణకారమునకు - నకారము వచ్చును.

గుణ	శబ్దమునకు	గొనము
పూర్ణిమా	,,	పున్నమ

180. యకారమునకు జకారము వచ్చును.

యమ	అనుదానికి	జముఁడు
యామ	,,	జాము

181. ఒకవర్ణముకంటె పరమైన క్ష్ - అనుదానికి - క్క- అనునదిగాని, చ్చ అనునదిగాని, వచ్చును.

పక్ష	శబ్దమునకు	పక్క
లాక్షా	,,	లక్క
అక్షరము	,,	అక్కరము
లక్షణ	,,	లచ్చనము

182. జ్ఞ్ అనుదానికి అకారముకంటె పరమైతే - న్న- అనునదిగానున్ను, ఆకారముకంటె పరమైతే - న్ - అనునదిగానున్ను అవును.

యజ్ఞ	శబ్దమునకు	జన్నము
యజ్ఞోపవీతము	,,	జన్నిదము
ఆజ్ఞా	,,	ఆన
ఆజ్ఞప్తి	,,	ఆనతి

అయితే దీనికి కొన్నిచోట్ల - ణ్ - అనునది వచ్చును.
రాజ్ఞీశబ్దమునకు - రాణి.

183. కొన్నిచోట్ల హకారము గకార మవును.

సింహ	శబ్దమునకు	సింగము
కంహ	,,	కొంగ

184. కొన్నిచోట్ల ఆయావర్గాక్షరములలో నొకదాని కొకటి వచ్చును.

ముఖ	శబ్దమునకు	మొగము	కథా	శబ్దమునకు	కత
ఛాయా	,,	చాయ	మతి		మది
పీఠ	,,	పీట	బుద్ధి		బుద్ది
ఘటికా	,,	గడియ	పఙ్క్తి		బంతి
అటవీ	,,	అడవి	తాంబూల		తమల

185. మఱియొకహల్లుతోఁగూడిన - ర్-హ్-ష్-స్-మ్ - అనుహల్లులకు లోపమువచ్చును. శేషించినహల్లునకు కొన్నిచోట్ల ద్విత్వము వచ్చును.

ప్రయాణ	శబ్దమునకు	పయనము
కర్పూర	,,	కప్పురము
చిహ్న	,,	చిన్నె
గోష్ఠ	,,	కొట్టము
అగ్ని	,,	అగ్గి
రుక్మ	,,	రూక

అన్యదేశ్యములు

186. కబురు మిలాఖత్ సవాలు ఇంకి
ఖజానా పితూరీ జవాబు పేనా
ములుకు కసుబా అర్జీ పెన్సలు
ఫైసలా సవారీ నెంబరు-సమ్మను ఇత్యాదిఁ
ఈశబ్దములు తృతీయదేశ్యలక్షణము ననుసరించును.

సర్వనామములు

187. తెలుఁగులో సర్వనామములన్నియు దేశ్యశబ్దములుగానే యున్నవి. వీనికి సంబోధన లేదు. తన్నుఁజెప్పెడు - నేను-అను అస్మచ్ఛబ్దమునకును - ఎదటివానిఁజెప్పెడు నీవు అను యుష్మచ్ఛబ్దమునకును - తన్ను ఎదటివానినిగూడఁ జెప్పెడు మనము - అను ఉభయార్థకశబ్దమునకును - తాను-అను-ఆత్మన్ శబ్దమునకును - మూఁడులింగములయందును భేదము లేదు. ఈ నాలుగుశబ్దముల తటమునకును ద్వితీయాంతమునకును బహు భేద మున్నది. కడమసర్వనామములకు ఈభేదము లేదు. తటము - కళలలోఁ జేరినది. ద్వితీయాంతము ద్రుతప్రకృతులలోఁ జేరినది అను భేదము అన్నింటికిని గలదు. కూర్చి - గుఱించి-గుఱిఁచి-పట్టి-పట్టుఁడి-పట్టుండి అనునవి ఈనాలుగుశబ్దముల తటమునకు చేర్పఁబడవు - ద్వితీయాంతములకుఁ జేర్పఁబడును.

ఈ సర్వనామములకు - ప్రథమాంతము-ద్వితీయాంతము-తటము. ఈమూఁడుమాత్రమే వ్రాయఁబడుచున్నవి. తటము

తెలియఁగానే దానికి - చేత - తో - మొదలైనవి చేర్చితే తటవిభక్తులు తెలియుచున్నవి. తటవిభక్తులు అనఁగా తృతీయ మొదలుగాఁగల విభక్తులు ఇక్కడ ప్రథమాంతమునకు - ప్ర- ద్వితీయాంతమునకు-ద్వి-తటవిభక్తి - తటవి-అని సంక్షేపముగా వ్రాయఁబడుచున్నది.

అస్మచ్ఛబ్దము

	ఏకవచనము	బహువచనము
188.	ప్ర. నేను	ప్ర. మేము
	ద్వి. నన్ను - నను	ద్వి. మమ్ము - మము
	తటము - నా	తటము - మా

నాచేత - నాయందు - మాచేత - మాయందు - ఇవి మొదలైన రూపములు తెలుసుకోవలసినది.

189. తమయందు పూజ్యత నెంచుకొని మాట్లాడునప్పుడు - ఏకవచనమునకు మారుగా బహువచనము ప్రయోగించుకొనుచున్నారు. నేను, మేము, అనునవి గ్రంథములయందుఁ గొన్నివేళల వాని మొదటిహల్లునకు లోపము వచ్చుటచేత ఏను-ఏము-అనియుం బ్రయోగింపఁబడుచున్నవి.

యుష్మచ్ఛబ్దము

	ఏకవచనము	బహువచనము
190.	ప్ర. నీవు	ప్ర. మీరు
	ద్వి. నిన్ను - నిను	ద్వి. మిమ్ము - మిము
	తటము - నీ	తటము - మీ

నీచేత - నీయందు మీచేత - మీయందు ఇత్యాది.

191. ఈశబ్దముయొక్క తటము ఏకవచనమునందును బహువచనమునందును ఇకారము కొనయందుఁగలదైనా కి వర్ణమురాదు, కువర్ణమువచ్చును. నీకు - మీకు.

192. ఎదటివానియందు పూజ్యత నెంచి మాట్లాడు నప్పుడు ఏకవచనమునకు మారుగా బహువచనమును ప్రయోగించుచున్నారు. మిక్కిలి గొప్పతనము నెంచి మాట్లాడునప్పుడు తాము - తమరు - దేవరవారు - ఇటువంటిశబ్దములు ప్రయోగింపబడుచున్నవి.

193. గ్రంథములయందు నీవు - మీరు అనునవి కొన్ని వేళల వాని మొదటిహల్లునకు లోపము వచ్చుటచేత ఈవు - ఈరు అనియుం బ్రయోగింపఁబడును. మీరు అను దానికి మీరలు అని ప్రయోగము కద్దు.

ఉభయార్థకశబ్దము

బహువచనము

194.	ప్ర.	మనము
	ద్వి.	మనల
	తటము.	మన

మనచేత - మనకు - మనయందు ఇవి మొదలైనవి తెలియవలసినవి. ఉభయార్థకశబ్దము - ఒకనిఁగాని, అనేకులను గాని మాట్లాడెడువారిని ఎదటివారినిఁ గూడా చెప్పుచున్నది. కాఁబట్టి యెప్పటికిని బహువచనాంతముగానేయుండును. గ్రామ్యభాషయందు మనల అనుదానికి మనముల - అని చెప్పు చున్నారు.

ఆత్మన్ శబ్దము

195. ఏకవచనము బహువచనము

	ఏకవచనము		బహువచనము
ప్ర	తాను	ప్ర.	తారు - తాము - తమరు
ద్వి	తన్ను, తను	ద్వి.	తమ్ము - తము
షష్ఠి.	తన	షష్ఠి.	తమ

తనచేత, తనయందు, తమచేత, తమయందు, ఇవి మొదలైనరూపములు చూచుకోవలసినది.

196. ఇఁకమీఁద వ్రాయఁబోయ్యెడు సర్వనామములకు - ఏకవచనమునందు స్త్రీలింగ, నపుంసకలింగములు సమానములుగా నుండును. పుంలింగము ఆరెంటికంటె భిన్నముగా నుండును. బహువచనమునందు పుంలింగస్త్రీలింగములు సమానములుగా నుండును. నపుంసకలింగము ఆరెంటికంటె భిన్నముగా నుండును. ఇక్కడ తిర్యగ్జడవాచకము నపుంసకలింగమని వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. పుంలింగమునకు పు. స్త్రీలింగమునకు స్త్రీ. నపుంసకలింగమునకు న. అనేఅక్షరములు గుర్తులుగా వ్రాయఁబడుచున్నవి.

ఇదమ్ శబ్దము

197. ఏకవచనము బహువచనము

	ఏకవచనము పు.	స్త్రీ.న.		బహువచనము పు.	స్త్రీ.	న.
ప్ర.	వీఁడు	ఇది	ప్ర.	వీండ్లు	వీండ్రు	ఇవి
ద్వి.	వీని	దీని	ద్వి.	వీండ్లను	వీండ్రను	వీటిని

వీనిచేత తటము తో- ఇత్యాది.	దీనిచేత - తో- ఇత్యాది	వీండ్ల - చేత - తో తటము వీండ్ర - చేత-తో ఇత్యాది	వీటి-చేత- తో- ఇత్యాది

ఇది ఇవి యనునవి గ్రామ్యమునందు యిది - యివి అని వ్రాయఁబడుచున్నవి.

తచ్ఛబ్దము

198. ఏకవచనము — బహువచనము

	పుం.	స్త్రీ. న.		పుం.	స్త్రీ.	న.
ప్ర.	వాఁడు	అది	ప్ర.	వాండ్లు -	వాండ్రు -	అవి
ద్వి.	వాని	దాని	ద్వి.	వాండ్లను-	వాండ్రను -	వాటిని
	వానిచేత తటము తో ఇత్యాది	దానిచేత తో-ఇత్యాది		తటము వాండ్లచేత	వాండ్రచేత ఇత్యాది	వాటిచేత తో- ఇత్యాది

199. జడవాచకములైన ఇది - అది అనుశబ్దముల యేకవచనమునందు దీనిచేత - దీనివల్ల - దీనియందు - అనురూపములకు మారుగా - దీన - అనిన్ని, దానిచేత - దానివల్ల - దానియందు అనురూపములకు మారుగా - దాన - అనిన్ని ప్రయోగముకద్దు. చేసి - పట్టి అనువిభక్తులు పరమైనపుడు దీని - దాని అనువాటికొననున్న - ఇకారమునకు - అకారము వచ్చును. దీనఁచేసి - దీనఁబట్టి - దానఁజేసి - దానఁబట్టి అని.

200. ఈరెండు సర్వనామములకును వీ - అనుదానికి - వా - అనునదియు, ఇ - అనుదానికి - అ - అనునదియు - రావడము మాత్రమే భేదము.

201. ఈరెండు సర్వనామములకును బహువచనమునందు - వీండ్లు - వీండ్రు - వాండ్లు - వాండ్రు అనేరూపములు మాత్రమే కాకుండా మొదటిశబ్దమునకు - వీరు - అనియు, రెండవశబ్దమునకు - వారు - అనియు రూపములు కలవు. వాటి తటము వీరి-వారి అనియు, ద్వితీయాబహువచనాంతము-వీరిని-వారిని అనియు నవుచున్నవి. గ్రంథములయందు వీరు - వారు అనువాటికి వీరలు - వారలు అనియు వీరి - వారి అనువాటికి వీరల - వారల అనియుం బ్రయోగముకద్దు - వీటి - వాటి అనువాటిస్థానమునందు వీని-వాని అనునవిమాత్రమే ప్రయోగింపఁబడుచున్నవి.

202. గ్రామ్యభాషయందు వీని - వాని అనెడు ద్వితీయాంతములు-వీణ్ని-వాణ్ని అనియు, ఏతటములు-వీఁడి-వాఁడి అనియుం జెప్పఁబడును.

203. ఈరెండు సర్వనామములకును రూపనిష్పత్తిచేయునప్పుడు వ్రాసియున్న ఏకవచనంబును బహువచనంబును తనకు తక్కువైనవారినిగురించిగాని సమానులైనవారిని గురించిగాని మాట్లాడునప్పుడు మాత్రమే ప్రయోగింపఁబడుచున్నవి. గొప్పవారినిగురించి మాట్లాడునప్పుడు వీరు - వారు అనునవి ప్రయోగింపఁబడును. ఎవరినిగురించియైనా కొంచెము

మర్యాదగా మాట్లాడునప్పుడు - ఏకవచనమునందు - మొదటి దానికి పుంలింగమునందు - ఇతఁడు-ఈతఁడు-స్త్రీలింగమునందు-ఈబిడ-ఈపె. రెండవదానికి పుంలింగమునందు-అతఁడు-ఆతఁడు, స్త్రీలింగమునందు ఆబిడ - ఆపె అనునవి ప్రయోగింపఁబడును. అంతకంటె నెక్కువమర్యాద నెంచిమాట్లాడునప్పుడు మొదటి దానికి పుంలింగమునందు ఈయన, స్త్రీలింగమునందు ఈమె, రెండవదానికి పుంలింగమునందు ఆయన, స్త్రీలింగమునందు - ఆమె-అనునవి ప్రయోగింపఁబడును. ఈ 12 శబ్దములకును బహువచనమునందు రూపములు లేవు. బహువచనమునందు ప్రయోగింపవలసివచ్చినప్పుడు వీరు - వారు అనునవి ప్రయోగింపఁబడుచున్నవి. ఇతఁడు-ఈతఁడు - అతఁడు-ఆతఁడు అనునవి ప్రథమదేశ్యముపలెనే రూపనిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నది. ఎట్లాగంటే :

ప్ర.	అతఁడు
ద్వి.	అతని
తటము.	అతని - చేత-తో ఇత్యాది.

ఈయన - ఈబిడ - ఈపె - ఈమె - ఆయన - ఆబిడ - ఆపె-ఆమె-అనునవి తృతీయదేశ్యములవలెనే రూపనిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నవి. ఎట్లాగంటే :

ప్ర.	ఆయన
ద్వి.	ఆయనను
తటవి.	ఆయన-చేత-తో ఇత్యాది.

204. కిం - శబ్దము - యచ్ఛశబ్దము.

	ఏకవచనము			బహువచనము		
	పు.	స్త్రీ.	న.	పు.	స్త్రీ.	న.
ప్ర.	ఎవ్వఁడు		ఏది	ఎవ్వాండ్లు	ఎవ్వాండ్రు	ఏవి
ద్వి.	ఎవ్వని		దేని	ఎవ్వాండ్లను / ఎవ్వాండ్రను		వేటిని
తటము.	ఎవ్వని-చే-చేత తో-ఇత్యాది		దేని-చేత-తో ఇత్యాది	ఎవ్వాండ్లచేత ఎవ్వాండ్రచేత ఇత్యాది.		

205. ఈసర్వనామమునకు బహువచనమునందు ఎవ్వాండ్లు-ఎవ్వాండ్రు - అనేరూపములు మాత్రమే కాకుండా - ఎవ్వారు అనియు నొకరూపము కలదు. దాని బ-తటము-ఎవ్వారి, ద్వితీయా బహువచనాంతము ఎవ్వారిని అనియు నవుచున్నది. వాఁడు అనుశబ్దమునకు గలిగినభేదములన్నియును ఎవ్వఁడు అనుశబ్ద మునకు గలవు ఈశబ్దమునకు ఏకవచనమునందు - పుంలింగం బును బహువచనమునందు పుంలింగ స్త్రీలింగంబులును - అన్ని విభక్తులయందును వకారద్విత్వము పోవుటచేతనున్ను వకార ద్విత్వముపోయి వకారమునకు దీర్ఘమువచ్చి మొదటివర్ణము ఎకారమవుటచేతనున్ను - మూఁడురూపములను బొందును. ఎవ్వఁడు-ఎవఁడు-ఏవాఁడు-ఎవ్వాఁడు అని, స్త్రీవాచకమైన ఏది అనుదానికి ఎవతె - ఎవ్వతె అనిన్ని చెప్పుచున్నారు. ఇవి రెం డును తృతీయదేశ్యములలోఁ జేరినవి. ఎవ్వాఁడు - ఏవాఁడు

అనునవి గ్రంథములయందుమాత్రమే ప్రయోగింపఁబడుచున్నవి. గ్రంథములయందు ఏది అనుదానికి-ఏయది-ఎయ్యది అనియు ఏవి - అనుదానికి ఏయవి - ఎయ్యవి అనియుం జెప్ప వచ్చును. అప్పుడు ద్వితీయాంతంబును తటంబును ఏయది - ఎయ్యది అనువాటికి ఎద్దాని అనియు ఏయవి - ఎయ్యవి అను వాటికి ఎవ్వాని అనియుం బ్రయోగింపఁబడుచున్నవి. ఏది-ఏవి అనునది ఎద్ది - ఎవ్వి అనియుం జెప్పవచ్చును. అప్పుడు ద్వితీయాంతంబును తటంబును దేని-వేటి అని పూర్వము చెప్పినరీతి గానే చెప్పఁబడుచున్నవి. ఈసర్వనామముయొక్క ఎ-ఏ-అను వాటికి గ్రామ్యభాషయందు-యె-యే-అని వ్రాయఁబడుచున్నవి.

206. ఈ క్రింది వ్రాయఁబడుచున్న ఇందఱు - ఎందఱు అందఱు - కొందఱు అనుసర్వనామములకు ఏకవచనము లేదు బహువచనముమాత్ర మున్నది.

	పు. స్త్రీ.	న.
ప్ర.	ఇందఱు	ఇన్ని
ద్వి.	ఇందఱిని	ఇన్నిటిని
తటవి.	ఇందఱి-చేత-తో ఇత్యాది	ఇన్నిటి-చేత-తో ఇత్యాది.

	పు. స్త్రీ.	న.
ప్ర.	అందఱు	అన్ని
ద్వి.	అందఱిని	అన్నిటిని
తటవి.	అందఱిచేత-తో ఇత్యాది	అన్నిటి-చేత-తో ఇత్యాది.

	పు. స్త్రీ.	న.
ప్ర.	కొందఱు	కొన్ని
ద్వి.	కొందఱిని	కొన్నిటిని
తటవి.	కొందఱిచేత తో-ఇత్యాది	కొన్నిటి-చేత-తో ఇత్యాది.

	పు. స్త్రీ.	న.
ప్ర.	ఎందఱు	ఎన్ని
ద్వి.	ఎందఱిని	ఎన్నిటిని
తటవి.	ఎందఱిచేత-తో ఇత్యాది	ఎన్నిటి-చేత-తో ఇత్యాది.

207. ఏమి అనుశబ్దము - ఎప్పుడున్ను ఏకవచనాంతముగానే యుండును. దాని ఏతటము - ఏమిటి - ఏటి అని యుండును. అయితే ఈతటముమీఁద కి - షష్ఠిమాత్రమే వచ్చునుగాని ఇతరవిభక్తులు రావడము అరుదు ప్రథమైకవచనాంతము ఏమి. కి షష్ఠి ఏమిటికి - ఏటికి గ్రామ్యభాషయందు ఈశబ్దముయొక్క - ఏ - అనువర్ణమును - యే - అని ప్రయోగించుచున్నారు.

208. అందు - ఇందు - ఎందు - అనుమాటలు క్రమముగా - ఆస్థలమునందు - ఈస్థలమునందు - ఏస్థలమునందు అనే అర్థమును జెప్పుచున్నవి. వీటిమీఁద విభక్తులు చేర్పితే తద్ - ఇదమ్. కిమ్ - శబ్దములయొక్క - అర్థమును జెప్పుచున్నవి. ఈశబ్దములమీఁద చేత - వల్ల - కంటె - కు - లో - న అను విభక్తులుమాత్రమే ప్రయోగింపఁబడుచున్నవి. ఉ. అందుచేత - అందువల్ల - అందుకంటె - అందుకు - అందులో

అందున - ఇందుచేత - ఇందువల్ల - ఇందుకంటె - ఇందుకు - ఇందులో - ఇందున ఎందుచేత - ఎందువల్ల - ఎందుకంటె ఎందుకు - ఎందులో - ఎందున.

ఇది విశేష్యప్రకరణము.

4

విశేషణప్రకరణము

దేశ్యవిశేషణములు

209. దేశ్యవిశేషణశబ్దములు లింగవిభక్తివచనములను గురించిన భేదములను బొందవు. ఆభేదములు వాటివిశేష్యములకు గలుగును. ఆ విశేషణములు వాటి విశేష్యములకు అవ్యవహితపూర్వములు గానే యుండును. నిండా వాడికగా నుండెడు కొన్నివిశేషణ శబ్దములు ఈక్రింద వ్రాయఁబడుచున్నవి. అవి అ - ఇ - ఉ - ఈ అచ్చులు అంతమునందుఁగలవిగా నుండును.

చల్ల	చిన్న	పెద్ద	తెల్ల	నల్ల
ఎఱ్ఱ	పచ్చ	చెడ్డ	కొత్త	మగ
ముసలి	పొట్టి	మంచి	మెత్త	మురికి
తడి	గుడ్డి	చేఁదు	పొడుగు	వదులు
వెడల్పు	బళువు	తీపు	నిజము	చులుకు

210. రూపరసస్పర్శలను తెలియఁజేయుచున్న అకారాంతములైన విశేషణములకు నివర్ణము వికల్పముగా

వచ్చును. నల్లవాఁడు - నల్లనివాఁడు. తెల్లమనిషి - తెల్లని మనిషి. తియ్యపండు - తియ్యనిపండు చల్లనీళ్ళు - చల్లనినీళ్ళు ఈప్రకారము ఎఱ్ఱ - పచ్చ - చేమ - పుల్ల - తిన్న - మెత్త ఇవి మొదలైనవాటికి చూచుకోవలసినది.

211. సమస్తమైన విశేషణములకు వికల్పముగా ఐన - ఐనట్టి - ఐనటువంటి - అయిన - అయినటువంటి - అగు - అగునట్టి - అవు - అవునట్టి - ఔ - ఔనట్టి అనునవి వచ్చును గొప్ప మనుష్యుఁడు-గొప్పైనమనుష్యుఁడు - గొప్పైనట్టిమనుష్యుఁడు-గొప్పైనటువంటిమనుష్యుఁడు - ఏవిశేషణములకు వికల్పముగా నివర్ణకము వచ్చునో వాటికి నివర్ణకము రానప్పుడు ఐనాదులు చేర్చఁగూడదు. నివర్ణకము వచ్చినప్పుడు అవి వికల్పముగా వచ్చును. ఆ ని - వర్ణకముయొక్క ఇకారమునకు సంధి నిత్యముగావచ్చును. నల్లనిబట్ట - నల్లనైనబట్ట ఇత్యాది. నివర్ణకము రానప్పుడు నల్లైనబట్ట అని చెప్పఁగూడదు. నల్లనిబట్ట అని చెప్పవలెను.

212. చక్కశబ్దమునకు - నివర్ణకము నిత్యముగా వచ్చును. చక్కనివాఁడు - చక్కనిది - చక్కనిమనిషి.

213. వట్టి - మంచి - చిన్న - మగ అనువాటికిన్ని ఇంకా కొన్నిటికిన్ని ఐనాదులు చేర్చఁబడవు. వట్టిపెట్టె - మంచిమనిషి - చిన్నగుఱ్ఱము - మగపిల్ల ఇత్యాది.

214. సన్నశబ్దమునకు ఐనాదులు రావు. మువర్ణము వచ్చును. మువర్ణము వచ్చునప్పుడు ఐనాదులు వికల్పముగా

వచ్చును. ఐనాదులు రానప్పుడు పైనచెప్పఁబడఁబోయ్యెడు సూత్రముచేత ముపర్ణమునకు - పు - ంపు అనునవి ఆదేశములుగావచ్చును. ఉ. సన్నకాగిదము - సన్నమైనకాగిదము - సన్నపుకాగిదము - సన్నంపుకాగిదము.

215. ముపర్ణముఁకొనయందుఁ గల దేశ్యవిశేషణములకు ఐనాదులైనా చేర్చఁబడును. ఆముపర్ణమునకు పు - ంపు అనునవి ఆదేశములుగానైనా వచ్చును. అందమైన - మోము. మోములు - అందపు-మోము-మోములు అందంపు-మోము. మోములు.

216. ఉకారము కొనయందుఁగల దేశ్యవిశేష్యములకు అన్నిటికిని అజాదిశబ్దము పరమైనప్పుడు ఐనాదులు చేర్చకుంటే ఆరెండుశబ్దములనడుమను టకారము వ్రాయఁబడుచున్నది. కలుకు+అమ్మ - కలుకుటమ్మ, నిగ్గు+అద్దము - నిగ్గుటద్దము.

217. కొన్నివిశేషణములు ఈక్రిందవ్రాసినప్రకారము విశేష్యశబ్దములవల్ల పుట్టుచున్నవి.

ఓడు - ఓటి	ఇనుము - ఇనుప
జున్ను - జుంటి	జనుము - జనుప
కుంటు - కుంటి	మినుము - మినుప
చెముడు - చెమిటి	ఎనుము - ఎనుప

218. కొన్నిదేశ్యశబ్దములు విశేష్యములుగానున్ను విశేషణములుగానున్ను ప్రయోగింపఁబడుచున్నవి, బట్టతడి,

తడిబట్ట. బట్టతడి అనునప్పుడు బట్టయొక్క ఆర్ద్రత్వము అనిన్నీ తడిబట్ట అనునప్పుడు ఆర్ద్రమైనబట్ట అనిన్నీ అర్థము. ఈప్రకారముగానే - చేఁదు - తీపు - పొడుగు - నిడివి. వెడల్పు బళువు మొదలైన కొన్నిశబ్దములకు విశేషణత్వమును విశేష్యత్వమును రెండునుం గలవు. అయితే ముపర్ణాంతములైన అందము మొదలగుశబ్దములు ముఖ్యముగా విశేష్యములు. 215-వ సూత్రములోఁ జెప్పినప్రకారము ఐనాదులు చేర్చినపుడు అవి విశేషణములవును. విశేష్యములుగా నుండునపుడు ఐనాదులు చేర్చఁబడవు.

తత్సమవిశేషణములు

219. తత్సమవిశేషణములు లింగవిభక్తివచనములను గురించిన భేదములను బొందుచున్నవి. తత్సమవిశేష్యములను గురించి చెప్పినసూత్రములు తత్సమవిశేషణములకు నుపయోగింపుచున్నవి. దేశ్యవిశేషణములవలె అవ్యవహితపూర్వము గానే ప్రయోగింపవలయు నను నియమము వీటికి లేదు.

సంస్కృతములో	తెలుఁగులో	ప్రథమైకవచనము	
ప్రాతిపదిక	పు	స్త్రీ	న
ధన్య	ధన్యుఁడు	ధన్య	ధన్యము
నిపుణ	నిపుణుఁడు	నిపుణ	నిపుణము
స్వతంత్ర	స్వతంత్రుఁడు	స్వతంత్ర	స్వతంత్రము
పరతంత్ర	పరతంత్రుఁడు	పరతంత్ర	పరతంత్రము

ప్రియ	ప్రియుఁడు	ప్రియ	ప్రియము
బధిర	బధిరుఁడు	బధిర	బధిరము
అంధ	అంధుఁడు	అంధ	అంధము
శ్రేష్ఠ	శ్రేష్ఠుఁడు	శ్రేష్ఠ	శ్రేష్ఠము
యోగ్య	యోగ్యుఁడు	యోగ్య	యోగ్యము
చమత్కారిణ	చమత్కారి	చమత్కారిణి	చమత్కారి

ధన్యుఁడు - నరుఁడు ధన్యుని నరుని ధన్యునకు నరునకు ధన్యులు - నరులు ధన్య స్త్రీ-ధన్యలు స్త్రీలు ధన్యము కులము ధన్యములు - కులములు ఇత్యాది.

220. తత్సమవిశేషణములు విశేష్యములకు అవ్యవహితపూర్వముగాఁ బ్రయోగింపఁబడునప్పుడు - విశేష్యము షష్ఠివిభక్తిని పొందియుండునా ప్రథమాంతమైన విశేషణమునకు ఐనాదులుచేర్చి ప్రయోగింపవచ్చును.

ధన్యుఁడైననరుఁడు	ధన్యుఁడైననరుని	ధన్యుఁడైననరునిచేత
ధన్యులైననరులు	ధన్యులైననరులను	ధన్యులైననరులచేత
ధన్యయైనస్త్రీ	ధన్యయైనస్త్రీని	ధన్యయైనస్త్రీచేత
ధన్యలైనస్త్రీలు	ధన్యలైనస్త్రీలను	ధన్యలైనస్త్రీలచేత
ధన్యమైనకులము	ధన్యమైనకులమును	ధన్యమైనకులముచేత
ధన్యములైనకులములు	ధన్యములైనకులములను	ధన్యములైనకులములచేత

221. పైనచెప్పినవిషయమునందు విశేష్యము నపుంసకముగా నుంటే దానివిశేషణముయొక్క బహువచనమునకు

ఏకవచనముం బ్రయోగింపవచ్చును. ధన్యమైనకులములు కులములను - కులములచేత - ఇత్యాది.

222. విశేష్యము స్త్రీలింగముగా నుండే ఐనాదులు చేర్చకమునుపే దానివిశేషణము కొననున్న అకారముపోయి ప్రథమైకవచనమునందు ఉరాలు - అనునది వచ్చును. ఇది ఆలు శబ్దమువలెనే నిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నది. కాఁబట్టి ప్రథమా బహువచనమునందు - ఉరాండ్రు-ఉరాండ్లు అనునవి వచ్చును. -ధన్యురాలైనస్త్రీ - ధన్యురాండ్రైనస్త్రీలు అనియుం బ్రయోగింప వచ్చును.

223. మువర్ణము కొనయందుఁగల తత్సమవిశేషణము లకు దేశ్యవిశేషణములకువలెనే ఐనాదులను చేర్చుటకు మారుగా ఆ మువర్ణమునకు పు-ంపు-అనునవి ఆదేశములుగా రావచ్చును. సరసపు - సరసంపు - పలుకు - పలుకులు.

224. వత్ - మత్-ఈప్రత్యయములు కొనయందుఁగల సంస్కృత విశేషణములు తెలుఁగులోఁ బ్రయోగింపఁబడు నప్పుడు వత్ - మత్ - అనువాటికి క్రమముగా పుంలింగము నందు వంతుఁడు - మంతుఁడు అనునవియు, స్త్రీలింగమునందు వంతురాలు - మంతురాలు - అనునవిగాని - వతి - మతి అనునవి గాని, నపుంసకలింగమునందు - వంతము - మంతము అనునవిగాని వత్తు - మత్తు అనునవిగాని వచ్చుటచేత ప్రథమైకవచనాంతము నిష్పన్న మవుచున్నది.

సంస్కృతములో	తెలుఁగులో-ప్ర-వి.		
ప్రాతిపదిక	పుం	స్త్రీ.	న.
బలవత్	బలవంతుఁడు	బలవంతురాలు బలవతి	బలవంతము బలవత్తు
బుద్ధిమత్	బుద్ధిమంతుఁడు	బుద్ధిమంతురాలు బుద్ధిమతి	బుద్ధిమంతము బుద్ధిమత్తు
భాగ్యవత్	భాగ్యవంతుఁడు	భాగ్యవంతురాలు భాగ్యవతి	భాగ్యవంతము భాగ్యవత్తు

225. గ్రామ్యభాషయందు మువర్ణము కొనయందుఁగల విశేషణము ఐనాదులు చేర్చఁబడ్డప్పుడు - అన్ని లింగముల యందును - అన్ని వచనములయందును - అన్ని విభక్తులయందును భేదము లేకుండా విశేష్యశబ్దములతో నన్వయించును. ఉ. సుందరమైనపురుషుఁడు - పురుషులు - స్త్రీ-స్త్రీలు - ముఖము-ముఖములు. ఇత్యాదులు.

226. ఆ - ఈ - ఏ - అనుశబ్దములకు శ ష స హ ర ఱ వేతద్భిన్నములైనహల్లులు ఆదియందుఁగల శబ్దము పరమగు నపుడు వాటికి హ్రస్వమున్ను పరమునందున్న హల్లునకు ద్విత్వ మున్ను వికల్పముగా వచ్చును. ఆకాలము - అక్కాలము. ఈ చోటు - ఇచ్చోటు - ఏదేశము - ఎద్దేశము. అజాదిశబ్దము పర మగునపుఁడు ఋకారభిన్నమైన యచ్చునకు యశ్రుతి వచ్చును గనుక యశ్రుతి వచ్చినతర్వాత యకారమునకు ద్విత్వము వచ్చును. ఆయమరులు - అయ్యమరులు - ఆయాపథము -

అయ్యౌషధము. శ ష స హ ర ఋ వర్ణములును ఋవర్ణమును ఆదియందుఁగల శబ్దములు పరమగునపుడు అశంకరుఁడు - అషణ్ముఖుఁడు - ఆసరస్వతి - ఈహరి - ఈరాజు - ఏఋాయి-ఆఋషి- అని యొకటే రూపము.

227. అస్మచ్ఛబ్దమునకును యుష్మచ్ఛబ్దమునకును విశేషణములైనశబ్దములకు - ఏకవచనమునందు - ఇకారాంతముగానుంటే నివర్ణక - వివర్ణకములు వచ్చును. నేను కవిని - నీవు కవివి. ఇకారాంతభిన్నముగా నుంటే నువర్ణక వువర్ణకములు వచ్చును. అపుడు దానికి పూర్వమునందు ఉకార మున్నట్టయితే అది అకార మవును. నేను దొరను - నీవు దొరవు - నేను ఘనుఁడను - నీవు ఘనుఁడవు - నేను కన్నెను - నీవు కన్నెవు. 229 వ సూత్రప్రకారము అది అనేశబ్దము కొనయందుఁగలదానికి నువర్ణక వువర్ణకములు వచ్చును. అప్పుడు అది అనేశబ్దమునకు బాన అనేశబ్దము ఆదేశముగా వచ్చును. నేను గొల్లదానను - నీవు గొల్లదానవు - నేను చిన్నదానను - నీవు చిన్నదానవు. ఇత్యాది ఈ ని ను వర్ణకముల ఇకార ఉకారములకు వికల్పముగా లోపమువచ్చును. నేను కవిన్ - నేను దొరన్ - నేను ఘనుఁడన్ - నేను కన్నెన్ - నేను గొల్లదానన్ - నేను చిన్నదానన్-ఇత్యాది. బహువచనమునందైతే మువర్ణకరువర్ణకములు వచ్చును. పూర్వమునం దున్న ఉకారము అకార మవును. మేము కవులము - మీరు కవులరు. మేము ఘనులము - మీరు ఘనులరు. మేము కన్నెలము - మీరు కన్నెలరు.

228. గ్రామ్యభాషయందు - ఁడువర్ణాంతశబ్దమునకు నువర్ణకము రాక ఁడువర్ణముపోయి ణ్ని అనువర్ణము వచ్చును. నేను ఘనుణ్ని - నేను చెలికాణ్ని. అది అనేశబ్దము కొనను గల దానికి నువర్ణకముఁరాక - అది అనుదానికి దాన్ని అనునది వచ్చును. నేను గొల్లదాన్ని - నేను చిన్నదాన్ని ఇత్యాది.

229. విశేష్యములకు పరముగాఁ బ్రయోగించునపుడు దేశ్యవిశేషణములకు తచ్ఛబ్దార్థకమైన - వాఁడు - అది మొదలైనవి లింగవచనానుసారముగా నున్ను మర్యాదానుసారముగా నున్ను చేర్చఁబడుచున్నవి. ఆమనిషి పెద్దవాఁడు. ఆస్త్రీ చిన్నది. ఆబావి మంచిది. ఆయిండ్లు పెద్దవి.

జాతివాచకములైన శబ్దములకు తచ్ఛబ్దార్థకమైన వాఁడు అది మొదలైనవి లింగవచనానుసారముగానున్ను మర్యాదానుసారముగానున్ను చేర్చఁబడుచున్నవి. రాచవాఁడు-రాచాతఁడు-రాచాయన - రాచది - రాచాపె - రాచామె-కోమటివాఁడు-కోమటాతఁడు - కోమటాయన-కోమటిది - కోమటాపె - కోమటామె - గొల్లవాఁడు - గొల్లాతఁడు - గొల్లాయన - గొల్లది - గొల్లాపె - గొల్లామె.

సంబంధార్థమునందు సమస్తశబ్దముల తటమునకు తచ్ఛబ్దార్థకమైనవాఁడు - అది మొదలైనవి లింగవచనానుసారముగానున్ను మర్యాదానుసారముగానున్ను చేర్చఁబడుచున్నవి. తోటవాఁడు - తోటది - నావాఁడు - నాది-నీవాఁడు-

నీది - మనవాఁడు - మనది - తనవాఁడు - తనది - కోమటివానిది కోమటిదానిది.

230. యుష్మదస్మదాత్మన్‌శబ్దములమీఁద విశేష్యము అవ్యవహితపరముగా నుండునపుడు - అన్నిలింగములయందును సంబంధార్థమునందు దువర్ణకము వచ్చును. నీదుసొమ్ము - నాదుసొమ్ము - తనదుసొమ్ము.

231. పైనఁజెప్పిన సూత్రప్రకారముగాఁ జేర్చఁబడ్డ అది అనేశబ్దముకొనయందుఁగల శబ్దమునకు సంబోధనమునందు అది అనేశబ్దము లోపించి దాన - దానా - అనేవి వచ్చును. గొల్లదాన - గొల్లదానా - ఇంటిదాన - ఇంటిదానా - చిన్నదాన - చిన్నదానా.

ఇది విశేషణప్రకరణము.

సమాసప్రకరణము

232. అనేకనామంబులుగూడి యేకపదంబైనది సమాసమనఁబడును. ఆసమాసము లెనిమిదివిధంబులు. ద్విగుసమాసంబును, కర్మధారయసమాసంబును, తత్పురుషసమాసంబును, ద్వంద్వసమాసంబును, బహువ్రీహిసమాసంబును, ఉపమితసమాసంబును, రూపకసమాసంబును, ఉత్తరపదలోపిసమాసంబును అని.

233. అందులో సంఖ్యావాచకశబ్దంబు పూర్వపదంబుగా గలది ద్విగుసమాసంబు. ఉ. ఇరుగడ - ఇరువంక - ముచ్చిచ్చు - ముక్కారు-ముజ్జగంబులు - ముత్తరులు - ముల్లోకంబులు - నలుదెసలు ఇవి మొదలైనవి.

234. పూర్వోత్తరపదంబు లొకయర్థమును జెప్పునపుడు కర్మధారయసమాసంబు. ఉ. నల్లకలువ-తెల్లదమ్మి - మంచిరాజు-గొప్పదొర - పెద్దగుఱ్ఱము - చిన్నయిల్లు - చిగురుటాకులు - కఱకుటమ్ములు ఇవి మొదలైనవి.

235. పూర్వోత్తరపదంబులు భిన్నార్థకంబులై పరస్పరాన్వితంబు లగునపుడు తత్పురుషసమాసంబు. ఉ. మల్లెపువ్వు - మామిడిచిగురు - పట్టుపుట్టముదాల్పు-గట్టుదాల్పు- నెలతక్కువవాఁడు - పోగులబంగారు - దొంగయలుక - మాటనేర్పరి ఇవి మొదలైనవి.

236. పూర్వోత్తరపదంబులు భిన్నార్థకంబులై పరస్పరాన్వయమ్ము లేనివయ్యేనేని ద్వంద్వసమాసంబు. ఉ. తల్లిదండ్రులు-అన్నదమ్ములు - అత్తమామలు - బావమఱదులు - కూరగాయలు - కాలుసేతులు - ఊరువల్లెలు - పప్పుబియ్యాలు. ఇవి మొదలైనవి.

237. సమాసంబునం దున్న పదంబులు ఆశబ్దార్థములు గలదానిఁజెప్పిన వేని బహువ్రీహిసమాసంబు. ఉ. ముక్కంటి - తమ్మికంటి - కఱకంఠుఁడు - గట్టువిల్తుఁడు - కమ్మవిల్తుఁడు - అలరువిల్తుఁడు - చలివెలుంగు - వేఁడివెలుఁగు ఇవి మొదలైనవి.

238. సాదృశ్యమును జెప్పుసమాసంబు ఉపమితసమాసంబు. అది రెండువిధంబులు. ఉపమానోత్తరపదం బనియు, ఉపమానపూర్వపదం బనియు. అందు ఉపమానోత్తరపదం బనునది ఉపమానవాచకము ఉత్తరపదంబుగాఁ గలుగునది. ఉ. మోము దామర - కేలుదమ్మి ఇవి మొదలైనవి. ఉపమానపూర్వపదం బనునది ఉపమానవాచకము పూర్వపదంబుగాఁ గలుగునది. ఉ. పండుమోవి - చిగురుమేను ఇవి మొదలైనవి.

239. ఒకవస్తువును మఱియొకవస్తువునుగాఁ జెప్పునది రూపకసమాసంబు. ఉ. కేలుదమ్మి - మోముదామర - మోవి పండు - మైదీగె - చెక్కుటద్దములు - కనుదమ్ములు. మోము దామర - కేలుదమ్మి - అనునపుడు ఉపమితసమాసమునందు తామరవంటిమోము-తమ్మివంటికేలు అని అర్థము. రూపకసమాసమునందు మోము అనే తామర - కేలు అనే తమ్మి అని అర్థము.

240. సమాసమునందు - ఉత్తరపదమునకు లోపము వచ్చెనేని ఉత్తరపదలోపిసమాసంబు. ఉ. జవ్వాది - అమ్ము శెట్టి - జవ్వాదిశెట్టి. వంటచేయుబ్రాహ్మణుఁడు - వంటబ్రాహ్మణుఁడు - కావడిమోయువాఁడు - కావటివాఁడు - దేవరపట్టిన మానిసి - దేవరమానిసి. ఈయుదాహరణలయందు అమ్ము - చేయు - మోయు - పట్టిన అనుపదములు లోపించినవి.

ఈసమాసంబు లన్నియు సమాసకంబు లనియు మిశ్ర సమాసంబు లనియు రెండేసివిధంబులు. తెలుఁగుపదములు

మాత్రము కలసినది సమాసకంబు. ఉ. ఇరుగడ - ఇరువంక - నల్లగలువ - తెల్లదమ్మి - మల్లెపూవు - మామిడిచిగురు - తల్లిదండ్రులు - అన్నదమ్ములు - ముక్కంటి - తమ్మికంటి - మోముదామర - కీలుదమ్మి - చెక్కుటద్దములు - కనుదమ్ములు - జవ్వాదిశెట్టి కావటివాఁడు - ఇవి మొదలైనవి తెలుఁగుపదంబును సంస్కృత పదంబును గలసినది మిశ్రసమాసంబు ఉ. ముజ్జగంబులు - ముల్లోకంబులు - మంచిరాజు - దొడ్డపణము - మల్లెపుష్పము - దొంగలభయము - కలకంఠుఁడు - వంటబ్రాహ్మణుఁడు ఇవి మొదలైనవి.

కర్మధారయసమాసమునందు అలువర్ణములకు మించని తెలుఁగుపదము సంస్కృతపదముతో సమసించును. సమాసంబులన్నియు పూర్వపదార్థప్రధానంబులును ఉత్తరపదార్థ ప్రధానంబులును, ఉభయపదార్థప్రధానంబులును, అన్యపదార్థప్రధానంబులు నని సంగ్రహముగా నాలుగువిధంబులు. అందు పెడతల ఇత్యాదులు ఉత్తరపదార్థప్రధానంబులు వాలుగంటి ఇత్యాదులు అన్యపదార్థప్రధానంబులు. ఈయాంధ్రభాషయందుఁ గొన్నియెడల సమాసాంతకార్యంబునుం గలదు. అలరువిల్తుఁడు ఇచట తకారము, నలువ-ఇచట హ్రస్వము ఇటువంటివి సమాసాంత కార్యములు.

ఇది సమాసప్రకరణము.

క్రియాప్రకరణము

241. తెలుఁగుభాషయందు కర్తృపురుషక్రియలును, కారయితృపురుషక్రియలును, కర్మపురుషక్రియలు నని మూఁడు విధంబులు.

242. అవి భావక్రియలు, వ్యతిరేకక్రియలు అని రెండేసివిధములుగా విభాగింపఁబడియున్నవి. భావక్రియయందును వ్యతిరేకక్రియయందును-స్వార్థకము - ప్రార్థనార్థకము అసమాపకము - ధాత్వర్థకశబ్దము అని నాలుగుభేదములు గలవు. నిమిత్తార్థకపదము అనఁగా తుమున్ప్రత్యయాంతము భావక్రియయందుమాత్ర మున్నది. వ్యతిరేకక్రియయందు లేదు.

స్వార్థకము

243. భావక్రియయందు - వర్తమానకాలము - భూతకాలము - భవిష్యత్కాలము-తద్ధర్మకాలము అని నాలుగుకాలములు గలవు. వ్యతిరేకక్రియయందు తద్ధర్మకాలము ఒకటే యున్నది. వీటిలో ప్రతికాలమునకును ఏకవచనము బహువచన మని రెండువచనములు గలవు. ఏకవచనమునందును బహువచనమునందును ప్రథమపురుష మధ్యమపురుష ఉత్తమపురుష అని మూఁడుపురుష లున్నవి. లింగములగురించిన భేదము ప్రథమపురుషయందుమాత్రమే కద్దు. కడమపురుషలయందు లేదు. ఏకవచనమునందు తఱచుగా పుంవాచకమైన ప్రథమపురుష ప్రత్యయము - స్త్రీవాచక తిర్యగ్జడవాచకమైన

ప్రథమపురుష ప్రత్యయముకంటె భిన్నముగా నుండును. స్త్రీ వాచకమును తిర్యగ్జడవాచకమును సమానముగా నుండును. బహువచనమునందు పుంవాచక స్త్రీవాచకములైన ప్రథమ పురుషప్రత్యయములు సమానములుగా నుండును. తిర్యగ్జడ వాచకము వాటికంటె భిన్నముగా నుండును. అయినా ఏక వచనమునందు కొన్నిచోట్ల అన్నిలింగములయందును ప్రథమ-పురుష ప్రత్యయము ఒకేరీతిగానే యుండును.

ప్రార్థనార్థకము

244. ప్రార్థనార్థకమునకు ఏకవచనము బహువచన మని రెండువచనములు గలవు. అందులో భావప్రార్థనయందు ఏక వచనమునందు మధ్యమపురుషయు - బహువచనమునందు మధ్య మోత్తమపురుషలుం గలవు. వ్యతిరేకప్రార్థనయందు ఏకవచ నమునందును బహువచనమునందును మధ్యమపురుషమాత్రమే యున్నది.

అసమాపకము

245. అసమాపకములు క్రియాకాంక్షము లనియు నామాకాంక్షము లనియు రెండువిధములుగా నుండును. నామ మును ఆకాంక్షించునది నామాకాంక్షములు. క్రియను కాం క్షించునది క్రియాకాంక్షము.

246. క్రియాకాంక్షాసమాపకములు భావక్రియయందు వర్తమానకాలికము భూతకాలికము అని రెండువిధములు గలవు. వ్యతిరేకక్రియయందు తద్ధర్మకాలికము ఒకటే యున్నది.

247. నామాకాంక్షాసమాపకములు భావక్రియయందు వర్తమానకాలికము - భూతకాలికము - తద్ధర్మకాలికము అని మూఁడుభేదములుగా నున్నవి. వ్యతిరేకక్రియయందు తద్ధర్మకాలికము ఒకటే యున్నది.

ధాత్వర్థకశబ్దము

248. ధాత్వర్థకశబ్దములు విశేష్యశబ్దములవలెనే ప్రథమ మొదలుగాఁగల విభక్తులను బొందుటకు తగినవిగానున్ను ధాతువున కేమి అర్థమో ఆ యర్థమును చెప్పునవిగానున్ను ఉన్నవి. అందులో-అము కొనయందుగల శబ్దములు ద్వితీయ దేశ్యములకుఁ జెప్పినసూత్రముల ననుసరించును. ఇతరమైన వర్ణము కొనయందుఁగలశబ్దములు తృతీయదేశ్యములవలె రూపనిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నవి.

249. క్రియాపదములన్నియు ధాతువులవలన నిష్పన్నము లవుచున్నవి. ఆధాతువు ఎల్లప్పుడు ఉకారము అంతము నందుఁ గలదిగా నుండును.

ఆలకించు	తనియు	అడుగు
అడ్డగించు	మొనయు	ఉఱుము
ఊరడించు	కలియు	ఎగురు
ఎదిరించు	ఎగియు	కడుగు
కుమ్మరించు	మెఱయు	చదువు
తెగించు	మొఱయు	తిఱుగు
దీవించు	కూయు	దుముకు
పవ్వళించు	చేయు	పెరుగు

పురుషలు		భావక్రియ – స్వార్థకము – వర్తమానకాలము	భూతకాలము – మొదటి విధము	భూతకాలము – రెండవ విధము	భవిష్యత్కాలము	తద్ధర్మము	ప్రార్థనార్థకము	సామాకాంక్షసమాపకములు – వర్తమానము	సామాకాంక్షసమాపకములు – భూతము	సామాకాంక్షసమాపకములు – తద్ధర్మము		ధాత్వర్థక శబ్దము
		చున్న - కొననుగలిగినటువంటి వర్తమానక్రియాకాంక్షసమాపకపదమునకు చేర్చవలెను గ్రామ్యభాషయందు - తున్న - చు - తు అనునవి కొననుగలిగిన వాటికి చేర్చవలెను.	భూతక్రియాకాంక్షసమాపకపదమునకు చేర్చవలెను.		ధాతువునకు చేర్చవలెను			చు - కొననుగల వర్తమాన క్రియాకాంక్షసమాపకమునకు చేర్చవలెను గ్రామ్యమునందు - తు - కొననుగల దానికి.	భూతక్రియాకాంక్షసమాపక పదమునకు చేర్చవలెను.	ధాతువునకు చేర్చవలెను.		నిమిత్తార్థక పదమునకు చేర్చవలెను.
ఏకవచనము	ఉ	ఆను	తిని *	నాను	ఎదను *	గ్రామ్యము ఏను		న్న	న	ఎడు-ఎడి గ్రామ్యము ఏ - ఏటి	ట	గా డము టము
	మ	ఆవు	తివి-తి†	నావు	ఎదవు / ఎదు †	ఏవు	దును * దువు-దు † ము - మీ - మా					
	ప్ర పుం	ఆడు	ఎను *	నాడు	ఎడిని *	ఏని - ఈని	ను *					
	ప్ర స్త్రీ నపుం	అది గ్రామ్యమునందు ౦ది దీన్ని చు-తు- అనునవి కొననుగల అసమాపకములకు చేర్చవలెను.	ఎను *	నది గ్రామ్యము ౦ది	ఎడిని *	ఏని - ఈని	ను *					
బహువచనము	ఉ	ఆము	తిమి	నాము	ఎదము	ఏము	దము	దము - గ్రా - దాము౦ డు-౦డీ గ్రామ్యభాషయందు - ౦డి అనే ప్రత్యయము నిమిత్తార్థక పదమునకు చేర్చబడును.				
	మ	ఆరు	తిరి	నారు	ఎదరు	ఏరు	దురు					
	ప్ర పుం	ఆరు	రి	నారు	ఎదరు	ఏరు	దురు					
	ప్ర నపుం	అవి గ్రామ్యమునందు - అవి	ఎను *	నవి గ్రామ్యము నావి	ఎడిని *	ఏని - ఈని	ను *					

పురుషలు		వ్యతిరేకక్రియ – స్వార్థకము తద్ధర్మము	ప్రార్థనార్థకము	అసమాపకములు – క్రియాకాంక్షము	అసమాపకములు – సామాకాంక్షము	ధాత్వర్థక శబ్దము
		నిమిత్తార్థపదమునకు చేర్చవలెను.				
ఏకవచనము	ఉ	ను *	కుము	క	ని	మి
	మ	వు...	కుమీ			
	ప్ర పుం	౦డు	గ్రామ్యభాషయందు - క			
	ప్ర స్త్రీ నపుం	దు				
బహువచనము	ఉ	ము	కు౦డు			
	మ	రు...	కు౦డీ			
	ప్ర పుం	రు	గ్రామ్యభాషయందు-కండి			
	ప్ర నపుం	వు				

* ఈగుర్తు వేసిన ప్రత్యయముల కొననున్న - ను - ని - అను వర్ణములు ద్రుతసంబంధమైనవి గనుక అవి సంధిప్రకరణములో చెప్పినప్రకారము కొన్ని వేళలలోపించును - కొన్ని వేళల వాటికి ఆదేశములు వచ్చును † ఈగుర్తు వేసిన ప్రత్యయములు గ్రంథములందువచ్చును ఈపైన వ్రాసిన ప్రత్యయములలో అజాది ప్రత్యయము అజంతమునకు చేర్చబడునప్పుడు సంధివచ్చును ఎట్లానంటే - భూతక్రియాకాంక్షసమాపకపదమును నివృత్తిచేయుటకై - పాడు - అను ధాతువునకు - ఇ - అను ప్రత్యయమును చేర్చునప్పుడు - పాడి - అని అవుచున్నది పాడు - ఎదను - పాడెదను

ఉకారము మధ్యమునందుగల ప్రత్యేకధాతువులకు - ఇ - ఈ - ఎ - ఏ అనువర్ణములు ఆదియందుగల ప్రత్యయములు పరమైనప్పుడు ధాతుమధ్యమునందున్న ఉకారమునకు ఇకారమువచ్చును—అడుగు - ఇ - అడిగి । అడుగు - ఎదను । అడిగెదను అటువంటి ధాతువులకు కొననున్న ఉకారము అకారమైనప్పుడు - నడుమనున్న ఉకారము వికల్పముగా అకారమవును అడగ - అడుగ నిగుడు - మగుడు అను ధాతువులు రెండును పైన జెప్పిన విధికి లోబడ్డవికావు నిగుడి - నిగుడె - నిగుడ మగుడి - మగుడె - మగుడ గ్రంథములయందు ధాతువు తద్ధర్మసామాకాంక్షసమాపకపదముగా భావక్రియయందు ప్రయోగింపబడుచున్నది.

చిగుర్చు	వ్రాయు	కొట్టు
మొలుచు	కురియు	కట్టు

250. ఉకారము కొనయందుఁగల ధాతువులవల్ల నుంచి భావ క్రియయొక్క క్రియాకాంక్షాసమాపకములున్ను నిమిత్తార్థకపదమున్ను నిష్పన్నము లవుచున్నవి. ధాతువు క్రియాకాంక్షాసమాపకములు, నిమిత్తార్థకము అనే ఈమూటివల్లను భావవ్యతిరేకములు రెంటియందును ఈవెంబడిగా నున్నపటములో చూపించఁబడ్డప్రకారము క్రియయొక్క సమస్తభాగములు నిష్పన్నము లవుచున్నవి.

ధాతువు - ఉకారము కొనయందుఁగలది.

క్రియయొక్క ముఖ్యభాగములు

వర్తమానక్రియాకాంక్షాసమాపకపదము - సమస్తధాతువులకును - చువర్ణమున్ను గ్రామ్యభాషయందు తువర్ణమున్ను చేర్చుటచేత నిష్పన్న మవుచున్నది. చు - తు - కొనయందుఁగలవాటికి -'న్ను -అనువర్ణమునుగూడా చేర్చవచ్చును. అది - చున్ను - తున్ను - కొనయందుఁగలదిగానున్ను అవును.

భూతక్రియాకాంక్షాసమాపకపదము - అనగా క్త్వాప్రత్యయాంతము - సమస్తధాతువులకొనయున్న ఉకారము పోయి ఇకారమువచ్చుటచేత నిష్పన్న మవుచున్నది. నిమిత్తార్థకపదము అనఁగా తుమున్ప్రత్యయాంతము. ధాతువు కొనయున్న ఉకారముపోయి అకారమువచ్చుటచేత నిష్పన్న మవుచున్నది.

251. వర్తమానార్థమునందు ధాతువుమీద - చు - చున్ను గ్రామ్యభాషయందు - తు - తున్ను - అనునవి

వచ్చును కొట్టుచు - కొట్టుచున్ను - కొట్టుతు - కొట్టుతున్ను అని. ఈనాలుగురూపములును వర్తమానక్రియాకాంక్షాసమాపకపదము లని చెప్పఁబడుచున్నవి.

252. క్త్వాప్రత్యయార్థమునందు ధాతువుమీఁద ఇకారము వచ్చును. కొట్టి - ఇది భూతక్రియాకాంక్షాసమాపకపదమని చెప్పఁబడును.

253. తుమున్ప్రత్యయార్థమునందు ధాతువుమీఁద అకారమువచ్చును. కొట్టక-ఇది నిమిత్తార్థకనుని చెప్పఁబడుచున్నది.

254. భూతార్థమునందు ధాతువుమీఁద ఇకారము వచ్చును. వ్యతిరేకార్థమునందు అకారము వచ్చును. ఈహేతువువల్ల భూతకాలమునందు చెప్పఁబడ్డ ప్రత్యయములు భూతక్రియాకాంక్షాసమాపకపదమునకు చేర్చుమనిన్ని వ్యతిరేకార్థమునందు చెప్పఁబడ్డ ప్రత్యయములు నిమిత్తార్థకపదమునకు చేర్చుమనిన్ని పటములో వ్రాసియున్నది.

స్వార్థకము

255. వర్తమానక్రియాకాంక్షాసమాపకపదమువల్ల వర్తమానకాలంబును, భూతక్రియాకాంక్షాసమాపకపదమువల్ల భూతకాలంబును, ధాతువువల్ల భవిష్యత్కాలంబును భావతద్ధర్మంబును, నిమిత్తార్థకపదమువల్ల వ్యతిరేకతద్ధర్మంబును, పటములో వ్రాసిన ప్రత్యయములను చేర్చుటచేత నిష్పన్నములవుచున్నవి. ఆప్రత్యయములలోకొంతభాగము పురుషవాచకప్రత్యయములును గలసియున్నవి వికరణప్రత్యయము లనఁగా వేటికి పురుషవాచకప్రత్యయములు చేర్చఁబడునో వాటికిని పురుషవాచకప్రత్యయములకును మధ్య నుండునది.

పురుషవాచకప్రత్యయములు

256. ఉత్తమమధ్యమపురుషల ప్రత్యయములు అడుగున వ్రాసినప్రకారముగానుంటున్నవి.

	మొదటివిధమైన భూతకాలము దప్ప కడమసమస్తక్రియలకు	మొదటివిధమైన భూతకాలమునకు
ఉత్తమపురుషఏకవచనము	ను	ని
మధ్యమ ,, ,,	వు	వి
ఉత్తమపురుషబహు ,,	ము	మి
మధ్యమ ,, ,,	రు	రి

ప్రథమపురుషప్రత్యయములు ఉత్తమమధ్యమపురుషలకువలె నియతముగా లేవు. ఈక్రింది వ్రాసినరీతి నున్నవి.

		వర్తమానము	భూతము మొదటి విధము	భూతము 2 వ విధము	భవిష్యత్తు 1-విధము	భవిష్యత్తు 2 విధము	తద్ధర్మము	వ్యతిరేక తద్ధర్మము
ఏకవచనము	పుం.	ఁడు	ను	ఁడు	వి	ని	ను	ఁడు
	స్త్రీ. నపుం.	ది	ను	ది	ని	ని	ను	దు
బహువచనము	పుం. స్త్రీ.	రు	రి	రు	రు	రు	రు	రు
	నపుం.	వి	ను	వి	ని	ను	ను	వు

257. వర్తమానకాలమునందును రెండవవిధమైన భూతకాలమునందును వ్యతిరేకతద్ధర్మమునందును ప్రథమపురుషైకవచనమునకు పుంలింగమునందు ఁడువర్ణము వచ్చును. మొదటచెప్పిన రెండుకాలములయొక్క స్త్రీలింగ నపుంసక లింగములయందు దివర్ణము వచ్చును. వ్యతిరేకతద్ధర్మముయొక్క స్త్రీలింగనపుంసకలింగములయందు దువర్ణము వచ్చును, మొదటి విధమైన భూతకాలమునందును భావతద్ధర్మమునందును నువర్ణంబును, భవిష్యత్కాలమునందు నివర్ణంబును, ప్రథమపురుషైక వచనమునకు అన్నిలింగములయందును వచ్చును.

258. మొదటివిధమైన భూతకాలముదప్ప సమస్తకాల ములయందును ప్రథమపురుష బహువచనమునకు పుంలింగ స్త్రీలింగములయందు రువర్ణము వచ్చును. మొదటివిధమైన భూతకాలమునందు రువర్ణము - రివర్ణ మవును. వర్తమాన కాలమునందును రెండవవిధమైన భూతకాలమునందును నపుం సకలింగమునందు - వి - అనువర్ణము వచ్చును. ఇతరకాలముల యందు ప్రథమపురుషైకవచనమునకు చెప్పినవర్ణములే ప్రథమ పురుష బహువచనమునకు వచ్చును. వ్యతిరేకతద్ధర్మమునందు మాత్రము వువర్ణము వచ్చును.

259. ఈపైనవ్రాసిన పురుషవాచక ప్రత్యయములను క్రియయొక్క ముఖ్యభాగములకు చేర్చుటకు ముందుగా, ఆరెంటికిమధ్యను కొన్నివికరణప్రత్యయములు గలవు. అవి

ఈ యడుగున వ్రాసినప్రకారము ఉత్తమమధ్యమపురుషల ఏక వచనబహువచనములయందు ఏకరీతిగా నుండును. ప్రథమ పురుషయందు సూత్రము వేరువేరుగా నుండును.

		ఉత్తమమధ్యమ పురుషల యేకవచనబహువచనములు	ప్రథమపురుషైకవచనము పు. స్త్రీ. న.	ప్రథమపురుష బహువచనము పు. స్త్రీ. న.
వర్తమానము		ఆ	ఆ ... అ	ఆ ... అ.
భూతము	మొదటి విధము	తి	ఎ ... ఎ	.. ... ఎ.
	రెండవ విధము	నా	నా ... న	నా ... వ.
భవిష్యత్తు	మొదటి విధము	ఎద	ఎడి ... ఎ-డి	ఎద ... ఎడి.
	రెండవ విధము	ఏ	ఏ-ఈ... ఏ-ఈ	ఏ ... ఏ-ఈ.
తద్ధర్మము		దు	... ...	దు ... ...

260. వర్తమానకాలమునందు స్త్రీలింగ నపుంసకలింగములయందు ప్రథమపురుషైకవచనమున్ను, నపుంసకలింగమునందు ప్రథమపురుషబహువచనమున్ను తప్ప కడమసమస్తమైన పురుషవాచకప్రత్యయములకు పూర్వముగా ఆకారము

వచ్చును. స్త్రీలింగనపుంసకలింగములయందు ప్రథమపురుషైక వచనమునకును నపుంసకలింగమునందు ప్రథమపురుషబహువచనమునకును అకారము వచ్చును.

261 మొదటివిధమైన భూతకాలమునందు ప్రథమపురుషదప్ప సమస్తమైన పురుషవాచకప్రత్యయములకు పూర్వముగా తివర్ణము వచ్చును. ప్రథమపురుషైకవచనమునకును నపుంసకలింగమునందు ప్రథమపురుషబహువచనమునకును ఎకారము వచ్చును. స్త్రీలింగపుంలింగములయందు ప్రథమపురుషబహువచనమునకు పూర్వముగా ఏమియు రాదు. రెండవవిధమైన భూతకాలమునందు స్త్రీలింగనపుంసకలింగములయందు ప్రథమపురుషైకవచనమున్ను నపుంసకలింగమునందు ప్రథమపురుషబహువచనమున్ను దప్ప సమస్తమైన పురుషవాచకప్రత్యయములకు పూర్వముగా నా - అనునది వచ్చును. స్త్రీలింగనపుంసకలింగములయందు ప్రథమపురుషైకవచనమునకును నపుంసకలింగమునందు ప్రథమపురుషబహువచనమునకును - న - వర్ణము వచ్చును.

262. మొదటివిధమైన భవిష్యత్కాలమునందు ప్రథమపురుషైకవచనమున్ను నపుంసకలింగమునందు ప్రథమపురుషబహువచనమున్ను దప్ప సమస్తమైన పురుషవాచకప్రత్యయములకు పూర్వముగా-ఎద-అనునది వచ్చును ప్రథమపురుషైకవచనమునకును నపుంసకలింగమునందు ప్రథమపురుషబహువచనమునకును - ఎడి - అనునది వచ్చును. రెండవవిధమైన భవిష్య

త్కాలమునందు సమస్తమైన పురుషవాచకప్రత్యయములకు పూర్వముగా ఏకారము వచ్చును. అయితే ప్రథమపురుషైక వచనమునందును నపుంసకలింగప్రథమపురుషబహువచనము నందును ఏకారము వికల్పముగా ఈకార మవును.

263. భావతద్ధర్మమునందు ప్రథమపురుషైకవచనమున్ను నపుంసకప్రథమపురుషబహువచనమున్ను తప్ప సమస్తమైన పురుషవాచకప్రత్యయములకు పూర్వముగా దువర్ణము వచ్చును. ప్రథమపురుషైకవచనమునకును, నపుంసకప్రథమపురుషబహువచనమునకును పూర్వకముగా ఏమియు రాదు.

ప్రార్థనార్థకము - అసమాపకములు - ధాత్వర్థకశబ్దము

264. ప్రార్థనార్థమునందు భావక్రియయందు మధ్యమ పురుషైకవచనమునకు ధాతువుమీద - ము - మీ - మా అను వాటిలో నొకటి వచ్చును. మధ్యమపురుషబహువచనమునకు - డు - డీ - అనువాటిలో నొకటి వచ్చును. గ్రామ్యభాష యందు నిమిత్తార్థకపదముమీద కండి - అనునది వచ్చును. ఉత్తమపురుషబహువచనమునకు దము - అనునదియు, గ్రామ్య భాషయందు దాము - అనునదియు వచ్చును.

265. క్రియాకాంక్షాసమాపకములు 251-252 సూత్రములో జెప్పబడియున్నవి. కాబట్టి నామాకాంక్షాసమాపకముల నిష్పత్తిమాత్రము చెప్పబడుచున్నది. వర్తమాన నామాకాంక్షాసమాపకము చువర్ణాంతమైన క్రియాకాంక్షా

సమాపకమునకు ఉన్న - అనేపదమును చేర్చుటచేత నిష్పన్న మవుచున్నది. ఎట్లాగంటే, కొట్టుచు - ఉన్న - ఇక్కడ సంధి వస్తే కొట్టుచున్న, సంధిరాకుంటే కొట్టుచునున్న అని అవుచున్నది. గ్రామ్యభాషయందు తువర్ణాంతమైనదానికి ఉన్న అనునది చేరితే కొట్టుతున్న అని అవును. భూతనామాకాంక్షాసమాపకము భూతక్రియాకాంక్షాసమాపకమునకు న - వర్ణమును చేర్చుటచేత నిష్పన్న మవుచున్నది. తద్ధర్మనామాకాంక్షాసమాపకము ధాతువునకు ఎడు - ఎడి అనునవి చేర్చుటచేత నిష్పన్న మవుచున్నది. గ్రామ్యభాషయందు ఏ - ఏటి - అనునవి చేర్చుటచేత నిష్పన్న మవును. గ్రంథములయందు కేవల ధాతువే తద్ధర్మనామాకాంక్షాసమాపకముగా ప్రయోగింపఁబడుచున్నది.

266. ధాత్వర్థకశబ్దము ధాతువుమీఁద ట - కారము వచ్చుటచేత నిష్పన్న మవుచున్నది. గ్రామ్యభాషయందు నిమిత్తార్థకపదమునకు డము - టము - ఈరెంటిలో నొకటి చేర్చుటచేత నవుచున్నది.

వ్యతిరేకక్రియయందు

267. వ్యతిరేకార్థమునందు ధాతువుకొన నున్న ఉకారమునకు అకారము వచ్చును. దానిమీఁద ప్రార్థనార్థమునందు మధ్యమపురుషైకవచనమునకు కుము - కుమీ - అనునవియు గ్రామ్యభాషయందు క - అనునదియు మధ్యమపురుషబహు

వచనమునకు కుఁడు - కుఁడీ - అనునవియు, గ్రామ్యభాషయందు కండి అనునదియువచ్చును. ధాతువుకొన నున్న ఉకారమునకు అకారమువచ్చినతరువాత దానిమీఁద కవర్ణము వచ్చుటచేత క్రియాకాంక్షాసమాపకపదమున్ను, నివర్ణము వచ్చుటచేత నామాకాంక్షాసమాపకపదమున్ను, మివర్ణము వచ్చుటచేత ధాత్వర్థకశబ్దమున్ను నిష్పన్నము లవుచున్నవి.

268. మునుపు 241-టో సూత్రమునందు కర్తృ పురుష క్రియలును కారయితృపురుషక్రియలును కర్మపురుషక్రియలు నని క్రియలు మూఁడువిధములుగాఁ జెప్పఁబడియున్నవి. అందులో కర్తను దెలియఁజేయుచున్న పురుషలుగలక్రియలు కర్తృపురుషక్రియలు ప్రవర్తకకర్తను దెలియఁజేయుచున్న పురుషలుగలక్రియలు కారయితృపురుషక్రియలు. ఇవే ణిజంత క్రియ లని చెప్పఁబడుచున్నవి. కర్మను దెలియఁజేయుచున్న పురుషలుగలక్రియలు కర్మపురుషక్రియలు. కర్తృపురుషక్రియ లలో కొన్ని సకర్మకములును, కొన్ని అకర్మకములునుం గలవు. ఈరెంటికి నేకరీతిగానే రూపనిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నది. కాఁబట్టి అవి కలియగలుపుగానే చెప్పఁబడుచున్నవి.

దేశ్య క్రియలు

269. దేశ్యక్రియలు మూఁడుతరగతులుగా నేర్పఱచ బడియున్నవి. యువర్ణ - చువర్ణములకంటెను ఇతరములైన వర్ణ ములు కొనయందుఁగలధాతువులు మొదటితరగతిలోనున్ను,

యువర్ణము కొనయందుఁగలధాతువులు రెండవతరగతిలో నున్ను, చువర్ణము కొనయందుఁగలవి మూఁడవతరగతిలో నున్ను చేర్చఁబడియున్నవి. ఈతరగతులకు రూపనిష్పత్తి చేయు నపుడు శాస్త్రసిద్ధమైనరూపము ముందుగా వ్రాసి, తర్వాత గ్రామ్యభాషయందుండెడురూపము వ్రాయఁబడుచున్నది. కొంచె మెచ్చుతక్కువగా ఆరెండురూపములును సమానములుగా నుండును

మొదటితరగతి

270. యువర్ణ చువర్ణములకంటెను భిన్నములైనవర్ణ ములు కొనయందుఁగలధాతువులు ఈతరగతిలోఁ జేరుచున్నవి అవి పటములో వ్రాసి చూపించిన నానావిధములైన ప్రత్య యములనుమాత్రమే చేర్చుకొంటున్నవిగాని ఇతరములైనవికా రమును వేటినిన్నీ పొందవు.

271. కొట్టు అనుధాతువు ఈతరగతిలోఁ జేరిన ధాతు వుల రూపనిష్పత్తికి నుదాహరణగా వ్రాయఁబడుచున్నది.

ధాతువు	కొట్టు
వర్తమానక్రియాకాంక్షా సమాపకపదము	కొట్టుచున్ను - కొట్టుచు - కొట్టు తున్ను, కొట్టుతు
భూతక్రియాకాంక్షా సమాపకపదము	కొట్టి
నిమిత్తార్థకపదము	కొట్ట

భావక్రియయందుస్వార్థకము

వర్తమానకాలము

				గ్రా		గ్రా	గ్రా
ఏకవచనము	ఉ.		కొట్టుచున్నాను	కొట్టుచాను		కొట్టుతున్నాను	కొట్టుతాను
	మ.		కొట్టుచున్నావు	కొట్టుచావు		కొట్టుతున్నావు	కొట్టుతావు
		పుం.	కొట్టుచున్నాఁడు	కొట్టుచాఁడు		కొట్టుతున్నాఁడు	కొట్టుతాఁడు
	ప్ర.	స్త్రీ. న.	కొట్టుచున్నది	కొట్టుచుంది		కొట్టుతున్నది	కొట్టుతుంది
బహువచనము	ఉ.		కొట్టుచున్నాము	కొట్టుచాము		కొట్టుతున్నాము	కొట్టుతాము
	మ.		కొట్టుచున్నారు	కొట్టుచారు		కొట్టుతున్నారు	కొట్టుతారు
	ప్ర.	పుం. స్త్రీ.	కొట్టుచున్నారు	కొట్టుచారు		కొట్టుతున్నారు	కొట్టుతారు
		న.	కొట్టుచున్నవి	కొట్టుచావి		కొట్టుతున్నావి	కొట్టుతావి

భూతకాలము

ఏకవచనము		ఉ.	కొట్టితిని	కొట్టినాను	
		మ.	కొట్టితివి	కొట్టినావు	
	ప్ర.	పు.	కొట్టెను	కొట్టినాఁడు	గ్రా
		స్త్రీ.	కొట్టెను	కొట్టినది	కొట్టింది
		న.	కొట్టెను	కొట్టినది	
బహువచనము		ఉ	కొట్టితిమి	కొట్టినాము	
		మ	కొట్టితిరి	కొట్టినారు	
	ప్ర.	పు. స్త్రీ.	కొట్టిరి	కొట్టినారు	గ్రా
		న.	కొట్టెను	కొట్టినవి	కొట్టినావి

భవిష్యత్కాలము గ్రా

ఏకవచనము		ఉ.	కొట్టెదను	కొట్టేను
		మ.	కొట్టెదవు	కొట్టేవు
	ప్ర	పు స్త్రీ న	కొట్టెడిని	కొట్టేని / కొట్టీని
బహువచనము		ఉ	కొట్టెదము	కొట్టేము
		మ	కొట్టెదరు	కొట్టేరు
	ప్ర	పు	కొట్టెదరు	కొట్టేరు
		స్త్రీ. న	కొట్టెడిని	కొట్టేని / కొట్టీని

తద్ధర్మము

ఏకవచనము	ఉ. కొట్టుదును	బహువచనము	ఉ.	కొట్టుదుము
	మ. కొట్టుదువు		మ.	కొట్టుదురు
	ప్ర. పు. స్త్రీ. న. కొట్టును		ప్ర. పు. స్త్రీ.	కొట్టుదురు
			న.	కొట్టును

ప్రార్థనార్థకము

ఏకవచనము	మ. కొట్టుము	కొట్టుమీ-కొట్టుమా కొట్టు*	
బహువచనము	ఉ. కొట్టుదము		కొట్టుదాము
	మ. కొట్టుఁడు కొట్టుఁడీ		కొట్టండి

నామాకాంక్షా సమాపకములు

వర్తమానము

కొట్టుచున్న — కొట్టుతున్న

భూతము

కొట్టిన

తద్ధర్మము

కొట్టు- కొట్టెడు - కొట్టెడి- కొట్టే - కొట్టేటి

---

* ప్రార్థనార్థకమునందు మధ్యమపురుషైకవచనమునందు హల్లు పరమైనపుడు ము వర్ణము లేకుండా ప్రయోగింపవచ్చును ఉ. కొట్టుము. చూతము - కొట్టుచూతము - కొట్టు మిపుడు

ధాత్వర్థకశబ్దము

కొట్టుట   కొట్టడము   కొట్టటము

వ్యతిరేకక్రియయందుస్వార్థకము

తద్ధర్మము

ఏకవచనము	ఉ.		కొట్టను		
	మ.		కొట్టవు		
	ప్ర.	పు	కొట్టఁడు		
		స్త్రీ. న.	కొట్టదు		
బహువచనము	ఉ.		కొట్టము		
	మ		కొట్టరు		
	ప్ర.	పు. స్త్రీ	కొట్టరు		
		న.	కొట్టవు		

* ప్రార్థనార్థకము

ఏకవచనము   మ   కొట్టకుము-కొట్టకుమీ-కొట్టకు-కొట్టక

బహువచనము   మ.   కొట్టకుఁడు కొట్టకుఁడీ కొట్టకండి

క్రియాకాంక్షాసమాపకము

కొట్టక . . ..

నామాకాంక్షాసమాపకము

కొట్టని . ....

ధాత్వర్థకశబ్దము

కొట్టమి.. ...

---

* ప్రార్థనార్థకమునందు మధ్యమపురుషైకవచనమునందు హల్లు పరమైనప్పుడు మువర్ణకము లేకుండా ప్రయోగింపవచ్చును

272. గ్రంథములందు సమస్తధాతువులకు వర్తమానార్థమునందును భూతార్థమునందును ఉత్తమమధ్యమపురుషల యేకవచన బహువచనములయందు నువర్ణక వువర్ణకములకు పూర్వముగా ౘవర్ణంబును, మువర్ణక రువర్ణకములకు పూర్వముగా రవర్ణంబును వికల్పముగా వచ్చును.

వర్తమానము

ఏకవచనము	ఉ.	కొట్టుచున్నాను	కొట్టుచున్నాఁడను
	మ.	కొట్టుచున్నావు	కొట్టుచున్నాఁడవు
బహువచనము	ఉ.	కొట్టుచున్నాము	కొట్టుచున్నారము
	మ.	కొట్టుచున్నారు	కొట్టుచున్నారరు

భూ త ము

ఏకవచనము	ఉ.	కొట్టినాను	కొట్టినాఁడను
	మ.	కొట్టినావు	కొట్టినాఁడవు
బహువచనము	ఉ.	కొట్టినాము	కొట్టినారము
	మ.	కొట్టినారు	కొట్టినారరు

273. కొట్టుధాతువువలెనే రూపనిష్పత్తి చేయఁబడు ధాతువులలో కొన్ని యీయడుగున వ్రాయఁబడుచున్నవి.

ధాతువు	వర్తమానక్రియాకాంక్షాసమాపకము	భూతక్రియాకాంక్షాసమాపకము	నిమిత్తార్థక [పదము]
అమ్ము	అమ్ముచున్న మొదలైనవి	అమ్మి	అమ్మ
అల్లు	అల్లుచున్న	అల్లి	అల్ల
ఆడు	ఆడుచున్న	ఆడి	ఆడ
ఆరు	ఆరుచున్న	ఆరి	ఆర
ఈఁదు	ఈఁదుచున్న	ఈఁది	ఈఁద
ఈను	ఈనుచున్న	ఈని	ఈన
ఉబ్బు	ఉబ్బుచున్న	ఉబ్బి	ఉబ్బ
ఊఁగు	ఊఁగుచున్న	ఊఁగి	ఊఁగ
ఊను	ఊనుచున్న	ఊని	ఊన
ఎక్కు	ఎక్కుచున్న	ఎక్కి	ఎక్క
ఎండు	ఎండుచున్న	ఎండి	ఎండ
పండు	పండుచున్న	పండి	పండ
అదుము	అదుముచున్న	అదిమి	అదమ, అదుమ
ఉతుకు	ఉతుకుచున్న	ఉతికి	ఉతక, ఉతుక
దొలుకు	దొలుకుచున్న	దొలికి	దొలక, దొలుక
పలుకు	పలుకుచున్న	పలికి	పలక, పలుక
ఉడుకు	ఉడుకుచున్న	ఉడికి	ఉడక, ఉడుక
ఉబుకు	ఉబుకుచున్న	ఉబికి	ఉబక, ఉబుక
పగులు	పగులుచున్న	పగిలి	పగల, పగుల
చెలఁగు	చెలఁగుచున్న	చెలఁగి	చెలఁగ

274. అను-కను-కొను-తిను-మను-విను-ఈధాతువులకు చువర్ణముగాని దువర్ణముగాని పరమైనపుడు నువర్ణముయొక్క ఉకారమునకు, లోపముగాని నువర్ణమునకు నిండుసున్నగాని వికల్పముగా వచ్చును. ఉ. కొనుధాతువునకు వర్తమాన క్రియాకాంక్షాసమాపకము-కొనుచు - కొన్చు - కొంచు భావ క్రియయందు తద్ధర్మము - కొనుదును - కొన్దును - కొందును ఈ తద్ధర్మముయొక్క ప్రథమమధ్యమపురుషల బహువచనమునందు నువర్ణమునకు సున్నవచ్చినప్పుడు దువర్ణముయొక్క దకారము వకుగాని, దువర్ణమునకుగాని-డకారము వికల్పముగా వచ్చును. కొనుదురు - కొన్దురు - కొందురు - కొండురు - కొంద్రు. ఈ క్రియలలో నివర్ణమునకుగాని నువర్ణమునకుగాని తకారముపరమైనప్పుడు నిండుసున్నయున్ను, ఆతకారమునకు టకారమున్ను నిత్యముగా వచ్చును. కొనితిని అనుదానికి కొంటిని - కొనుతున్న అనుదానికి కొంటున్న - అని రూపములు.

275. ఇడు - చెడు - పడు - చను - తగు - తెగు - దిగు - డిగు - నగు ఈ తొమ్మిదిధాతువులకును పూర్వసూత్రములో వ్రాసిన ఆఱుధాతువులకును పటములో వ్రాసియున్న ప్రత్యయములయొక్క మొదటనున్న ఎ - అనుదానికి ఇయె- అనునది వికల్పముగా వచ్చును. ఉ. కొనెను - కొనియెను - కొనెదను - కొనియెదను ఇవి మొదలైనవి.

276. అను - కను - కొను - తిను - మను - విను - ఇడు - చెడు - పడు - చను - తగు ఈధాతువులకు భూతనామాకాంక్షా సమాపకము నిష్పత్తిచేయునపుడు - ధాతువుకొన నున్న ఉకారమునకు అకారము వచ్చి దానికి పూర్వమునందున్న

హల్లునకు ద్విత్వము వచ్చుటచేతనున్ను ఒకరూపము కద్దు.
ఉ. కొనిన - కొన్న - తగిన - తగ్గ.

277. పూర్వసూత్రమునందు వ్రాసినధాతువులలో కడపటి రెండుధాతువులుదప్ప కడమధాతువులకు భూతకాలమునందు రెండవవిధమైనరూపమును నిష్పత్తిచేయునపుడు రెండవ అక్షరములోనున్న హల్లునకు ద్విత్వముచేసి రెండవ అక్షరములోనున్న అచ్చునకున్ను మూఁడవఅక్షరములోనున్న హల్లునకున్ను లోపముచేయుటచేత మఱియొకరూపము కద్దు.
ఉ. కొనినాను-కొన్నాను. పడినాను - పడ్డాను. ఇవి మొదలైనవి.

278. ఇక్కడ 274 సూత్రము మొదలుకొని చెప్పియున్నధాతువుల రూపనిష్పత్తికి ఉదాహరణగా కొనుధాతువు వ్రాయఁబడుచున్నది.

ధాతువు కొను.
వర్తమానక్రియాకాంక్షాసమాపకపదము. కొనుచున్ను
కొంచున్ను - కొనుచు - కొంచు - కొంటున్ను - కొంటు.
భూతక్రియాకాంక్షాసమాపకపదము - కొని.
నిమిత్తార్థకపదము. కొన *

279. కొనుధాతువువంటి నువర్ణాంతధాతువులు-ను చు కొనయందుగలిగిన అసమాపకపదమువల్ల వర్తమానక్రియలో ఏరూపమునున్ను పొందవు.

---

* ఈకొనుధాతువు అనుబంధముగా ప్రయోగింపఁబడునపుడు నిమిత్తార్థకపదము - కో - అనియుం జెప్పవచ్చును ఉ. చూచుకోవలెను. చూచుకొనవలెను.

భావక్రియయందు స్వార్థకము—వర్తమానకాలము

				(గ్రా)	(గ్రా)	(గ్రా)
ఏకవచనము	ఉ.	కొనుచున్నాను	కొంచున్నాను	కొంచాను	కొంటున్నాను	కొంటాను
	మ.	కొనుచున్నావు	కొంచున్నావు	కొంచావు	కొంటున్నావు	కొంటావు
	ప్ర. పు.	కొనుచున్నాఁడు	కొంచున్నాఁడు	కొంచాఁడు	కొంటున్నాఁడు	కొంటాఁడు
	ప్ర. స్త్రీ. న.	కొనుచున్నది	కొంచున్నది	కొంచుంది	కొంటున్నది	కొంటుంది
బహువచనము	ఉ.	కొనుచున్నాము	కొంచున్నాము	కొంచాము	కొంటున్నాము	కొంటాము
	మ.	కొనుచున్నారు	కొంచున్నారు	కొంచారు	కొంటున్నారు	కొంటారు
	ప్ర. పు. స్త్రీ.	కొనుచున్నారు	కొంచున్నారు	కొంచారు	కొంటున్నారు	కొంటారు
	ప్ర. న.	కొనుచున్నవి	కొంచున్నవి	కొంచావి	కొంటున్నవి	కొంటావి

భూతకాలము

					(గ్రా)
ఏకవచనము	ఉ.	కొంటిని	కొనినాను	కొన్నాను	
	మ	కొంటివి	కొనినావు	కొన్నావు	
	ప్ర. పు.	కొనెను	కొనినాఁడు	కొన్నాఁడు	
	ప్ర. స్త్రీ. న.	కొనెను	కొనినది	కొన్నది	కొనింది

బహువచనము	ఉ.	కొంటిమి	కొనినాము	కొన్నాము
	మ.	కొంటిరి	కొనినారు	కొన్నారు
	ప్ర. పు. స్త్రీ.	కొనిరి	కొనినారు	కొన్నారు
	ప్ర. న.	కొనెను	కొనినవి	కొన్నవి

భవిష్యత్కాలము

				గా
ఏకవచనము	ఉ.	కొనెదను	కొనియెదను	కొనేను
	మ.	కొనెదవు	కొనియెదవు	కొనేవు
	ప్ర. పు. స్త్రీ. న.	కొనెడిని	కొనియెడిని	కొనేని / కొనీని

				గా
బహువచనము	ఉ.	కొనెదము	కొనియెదము	కొనేము
	మ.	కొనెదరు	కొనియెదరు	కొనేరు
	ప్ర. పు. స్త్రీ.	కొనెదరు	కొనియెదరు	కొనేరు
	న.	కొనెడిని	కొనియెడిని	కొనేని / కొనీని

తద్ధర్మము

ఏకవచనము	ఉ.	కొనుదును	కొందును
	మ.	కొనుదువు	కొందువు
	ప్ర. పు. స్త్రీ. న.	కొనును	

బహువచనము

ఉ.	కొనుదుము	కొందుము		
మ.	కొనుదురు	కొందురు	కొంటురు	కొండ్రు
ప్ర. { పు. స్త్రీ.	కొనుదురు	కొందురు	కొంటురు	కొండ్రు.
న.	కొనును.			

ప్రార్థనార్థకము

ఏకవచనము

మ.	కొనుము*	కొనుమీ	కొనుమా	కొను

బహువచనము

ఉ.	కొనుదము	కొందము	(గ్రా) కొందాము
మ.	కొనుఁడు	కొనుఁడీ	కొనండి

నామాకాంక్షాసమాపకములు

వర్తమానము

కొనుచున్న   కొంచున్న   (గ్రా) కొంటున్న

భూతము

కొనిన   కొన్న

---

* కొనుధాతువునకు ప్రార్థనార్థమునందు మధ్యమపురుషలో ఏకవచనమునందు - కొమ్ము - కొమ్మీ - కొమ్మా - అని మూడు రూపములును బహువచనమునందు - కొండు - కొండీ - అని రెండు రూపములును అధికముగాఁ గలవు.

తద్ధర్మము

కొను-కొనెడు-కొనియెడు-కొనెడి-కొనియెడి-కొనే-కొనేటి

ధాత్వర్థకశబ్దము

కొనుట కొంట కొనడము కొనటము *

వ్యతిరేకక్రియయందు స్వార్థకము

తద్ధర్మము

ఏకవచనము	ఉ.	కొనను	బహువచనము	ఉ.	కొనము
	మ.	కొనవు		మ.	కొనరు
	ప్ర. పు.	కొనఁడు		ప్ర. పు. స్త్రీ.	కొనరు
	ప్ర. స్త్రీ. న.	కొనదు		ప్ర. న.	కొనవు

ప్రార్థనార్థకము

ఏక. మ. కొనకుము కొనకుమీ కొనకు కొనక

బహు. మ. కొనకుఁడు కొనకుఁడీ కొనకండి

క్రియాకాంక్షాసమాపకము

కొనక

నామాకాంక్షాసమాపకము

కొనని

---

* అనుబంధమైనప్పుడు - కోవడము - కోవటము - అనియుం గలదు.
ఉ. చూచుకోవడము - చూచుకోవటము.

ధాత్వర్థకశబ్దము

కొనమి

రెండవతరగతి

280. యువర్ణాంతములైన సమస్తధాతువులకును భావ క్రియయందలి తద్ధర్మమునందును ప్రార్థనార్థమునందును 250 సూత్రములోని పటములో తెలియఁజేసిన ప్రకారముగానైనా లేక - యుదు - యుద - యుదా - అనువాటికి క్రమముగా - తు - త - తా అనునవిగా మార్చడముచేతనైనా రూపములు నిష్పన్నము లవుచున్నవి. ఈప్రకారముగా మార్చునప్పుడు - యువర్ణమునకు పూర్వమునందు - ఇకారముంటే - అది - ఉకార మవును. ఉ. చేయు అనుధాతువునకు చేయుదును - చేతును - చేయుదము - చేతము - చేయుదాము - చేతాము! తడియు - అను ధాతువునకు - తడియుదును - తడుతును తడియుదము - తడుతము తడియుదాము తడుతాము అని రూపములు వచ్చును.

281. గ్రామ్యభాషయందు యువర్ణాంతములైన ధాతువులకు భావప్రార్థనలయందు మధ్యమపురుషైకవచనమును నిష్పత్తిచేయునప్పుడు-యువర్ణము - యివర్ణ మవును. ఉ. చేయు- అనుదానికి - చేయి - అని రూపము.

282. యువర్ణాంతములైన ధాతువులకు-ఇ-ఈ-ఎ-ఏ-ఇవి ఆదియందుగల ప్రత్యయములను చేర్చునప్పుడు - యు - అను

దానికి - సు - అనునదిగాని - శు - అనునదిగాని నిత్యముగా వచ్చును. ఉ. చేయుధాతువునకు - భూతక్రియాకాంక్షా సమాపకము చేసి-చేశి భవిష్యత్కాలము చేసెదను - చేశెదను॥ ఇత్యాది. ధాత్వర్థకశబ్దమును నిష్పత్తిచేయుటకై -టవర్ణమును చేర్చునప్పుడున్ను - భావతద్ధర్మముయొక్క ప్రథమపురుషైక వచనమును నిష్పత్తిచేయుటకై నువర్ణమును చేర్చునపుడున్ను - యు-వర్ణమునకు-సు-వర్ణము వికల్పముగా వచ్చును. ఉ. చేయుట - చేసుట. చేయును - చేసును. ఈవిషయమునందు - యువర్ణమునకు - పూర్వమునందు ఇకారముంటే - అది ఉకార మవును. ఉ. తడియుట - తడుసుట తడియును - తడుసును. యువర్ణాంత ధాతువులకు - ఇవర్ణము పూర్వమునందుంటే - వాటికి నిమిత్తార్థకపదమును నిష్పత్తిచేయునప్పుడు - యకార మునకు వకారమున్ను - దానికి పూర్వమునందున్న ఇకార మునకు అకారముగాని-ఉకారముగాని వికల్పముగా వచ్చును. ఉ. కలియు - కలువ - కలవ తడియ - తడువ - తడవ కాఁబట్టి నిమిత్తార్థకపదమువల్ల నిష్పన్నమయ్యేడు క్రియాభాగములకు అన్నిటికిని మూఁడేసి రూపములుకలవు. కలియడము - కలు వడము - కలవడము ఇత్యాది.

283. గ్రామ్యమునందు వర్తమాన క్రియాకాంక్షా సమాపకమును నిష్పత్తిచేయుటకై - యువర్ణాంత ధాతువులకు-తున్ను - తు - అనువాటిని చేర్చునప్పుడు - యువర్ణమునకు - స్ - అనునది నిత్యముగా వచ్చును. అప్పుడు యువర్ణమునకు పూర్వమునందున్న - ఇకారమునకు - ఉకారము వచ్చును.

ఉదాహరణ. చేయుతున్ను - చేయుతు - అని ఉండవలసిన దానికి క్రమముగా చేస్తున్ను - చేస్తు - అని యుండునుగాని చేయుతున్ను - చేయుతు అని యుండవు. ఇట్లానే కలుస్తున్ను- కలుస్తు - అనేరూపములున్నవి.

284. ఈ తరగతిలోఁ జేరిన ధాతువులలో నొకటైన చేయు అనుధాతువు ఉదాహరణగా ఈఅడుగున వ్రాయఁబడుచున్నది.

ధాతువు	చేయు
వర్తమాన క్రియా కాంక్షాసమాపకపదము	చేయుచున్ను - చేయుచు-చేస్తున్ను- చేస్తు
భూత క్రియా కాంక్షా సమాపకపదము	చేసి - చేశి
నిమిత్తార్థకపదము......	చేయ

ఈతరగతిలోఁ జేరిన ధాతువులు - యుచు కొనయందుఁ గలిగిన అసమాపకమువల్ల వర్తమాన క్రియలో యే రూపమునున్ను పొందవు.

భావక్రియయందు స్వార్థకము
వర్తమానకాలము

			గా	గా
ఏకవచనము	ఉ.	చేయుచున్నాను	చేస్తున్నాను	చేస్తాను
	మ.	చేయుచున్నావు	చేస్తున్నావు	చేస్తావు
	పు.	చేయుచున్నాఁడు	చేస్తున్నాఁడు	చేస్తాఁడు
	ప్ర. స్త్రీ. న.	చేయుచున్నది	చేస్తున్నది	చేస్తుంది

బహువచనము

ఉ.		చేయుచున్నాము	చేస్తున్నాము	చేస్తాము
మ.		చేయుచున్నారు	చేస్తున్నారు	చేస్తారు
ప్ర.	పు. స్త్రీ.	చేయుచున్నారు	చేస్తున్నారు	చేస్తారు
	న.	చేయుచున్నవి	చేస్తున్నవి	చేస్తావి

భూతకాలము

ఏకవచనము

ఉ.		చేసితిని	చేశితిని	చేసినాను	చేశినాను
మ.		చేసితివి	చేశితివి	చేసినావు	చేశినావు
ప్ర.	పు. స్త్రీ.	చేసెను	చేశెను	చేసినాఁడు	చేశినాఁడు
	న.	చేసెను	చేశెను	చేసినది గ్రా చేసింది	చేశినది గ్రా చేశింది

బహువచనము

ఉ.		చేసితిమి	చేశితిమి	చేసినాము	చేశినాము
మ.		చేసితిరి	చేశితిరి	చేసినారు	చేశినారు
ప్ర.	పు. స్త్రీ.	చేసిరి	చేశిరి	చేసినారు	చేశినారు
	న.	చేసెను	చేశెను	చేసినవి	చేశినవి

భవిష్యత్కాలము

ఏకవచనము

ఉ.		చేసెదను	చేశెదను	చేసేను	చేశేను
మ.		చేసెదవు	చేశెదవు	చేసేవు	చేశేవు
ప్ర.	పు. స్త్రీ. న.	చేసెడిని	చేశెడిని	చేసేని చేసీని	చేశేని చేశీని

బహువచనము

ఉ.		చేసెదము	చేశెదము	చేసేము	చేశేము
మ.		చేసెదరు	చేశెదరు	చేసేరు	చేశేరు
ప్ర.	పు. స్త్రీ.	చేసెదరు	చేశెదరు	చేసేరు	చేశేరు
	న.	చేసెడిని	చేశెడిని	చేసేని, చేసీని	చేశేని, చేశీని

తద్ధర్మము

ఏకవచనము

ఉ.		చేయుదును	చేతును
మ.		చేయుదువు	చేతువు
ప్ర.	పు. స్త్రీ. న.	చేయును	చేసును

బహువచనము

ఉ.		చేయుదుము	చేతుము
మ.		చేయుదురు	చేతురు
ప్ర.	పు. స్త్రీ.	చేయుదురు	చేతురు
	న.	చేయును	చేసును

ప్రార్థనార్థకము

ఏకవచనము

మ. చేయుము చేయుమీ చేయుమా (గ్రా) చేయి

బహువచనము

ఉ. చేయుదము చేతము (గ్రా) చేతాము

మ. చేయుఁడు చేయుఁడీ చేయండి

నామాశాంత్యాసమాపకము

వర్తమానము

చేయుచున్న — చేస్తున్న (గ్రా)

భూతము

చేసిన — చేశిన

తద్ధర్మము

చేయు చేసెడు చేశెడు చేసెడి చేశెడి

(గ్రా) చేసే (గ్రా) చేశే (గ్రా) చేసేటి (గ్రా) చేశేటి

ధాత్వర్థకశబ్దము

చేయుట చేసుట చేయడము (గ్రా) చేయటము (గ్రా)

వ్యతిరేకక్రియయందు స్వార్థకము

తద్ధర్మము

ఏకవచనము

ఉ.		చేయను
మ.		చేయవు
ప్ర.	పు.	చేయఁడు
	స్త్రీ., న.	చేయదు

బహువచనము

ఉ		చేయము
మ.		చేయరు
ప్ర.	పు., స్త్రీ.	చేయరు
	న.	చేయవు

ప్రార్థనార్థకము

ఏకవచనము	మ. చేయకుము	చేయకుమీ	చేయకు	చేయకరా
బహువచనము	మ. చేయకుఁడు	చేయకుఁడీ		చేయకండిరా

క్రియాకాంక్షాసమాపకము

చేయక

నామాకాంక్షాసమాపకము

చేయని

ధాత్వర్థకశబ్దము

చేయమి

285. గ్రామ్యభాషయందు ఈ తరగతిలోఁజేరిన క్రియల యొక్క-సి-శి-అను వాటికి తే - అనే వర్ణము పరమైనప్పుడు-స్-అనునది వచ్చును - యెట్లాగంటే - భూతకాలమునందు - చేయు ధాతువుయొక్క ఉత్తమ మధ్యమ పురుషులయందు

ఏకవచనము	ఉ. చేస్తిని మ. చేస్తివి	బహువచనము	ఉ. చేస్తిమి మ. చేస్తిరి...అని అవును

236. ఈ అడుగున వ్రాసియున్న ధాతువులును - యువర్ణాంతములైన యితరధాతువులును పైనఁ జెప్పఁబడ్డ సూత్రముల ప్రకారము రూపనిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నవి.

ధాతువు	వర్తమానక్రియా కాంక్షాసమాపకము	భూతక్రియాకాంక్షా సమాపకము	నిమిత్తార్థక పదము
కాయు	కాయుచున్న మొదలైనవి	కాసి	కాయ
తీయు	తీయుచున్న	తీసి	తీయ
తోయు	తోయుచున్న	తోసి	తోయ
నేయు	నేయుచున్న	నేసి	నేయ
పూయు	పూయుచున్న	పూసి	పూయ
పోయు	పోయుచున్న	పోసి	పోయ
మాయు	మాయుచున్న	మాసి	మాయ
మూయు	మూయుచున్న	మూసి	మూయ
మేయు	మేయుచున్న	మేసి	మేయ
మోయు	మోయుచున్న	మోసి	మోయ
అరయు	అరయుచున్న	అరసి	అరయ
అలయు	అలయుచున్న	అలసి	అలయ
నవయు	నవయుచున్న	నవసి	నవయ
మొనయు	మొనయుచున్న	మొనసి	మొనయ
మెరయు	మెరయుచున్న	మెరసి	మెరయ
మొరయు	మొరయుచున్న	మొరసి	మొరయ
వెలయు	వెలయుచున్న	వెలసి	వెలయ

ధాతువు	వర్తమాన క్రియా కాంక్షాసమాపకము	భూత క్రియాకాంక్షా సమాపకము	నిమిత్తార్థక పదము
ఎగియు	ఎగియుచున్ను	ఎగిసి	ఎగియ
కలియు	కలియుచున్ను	కలిసి	కలియ
బడియు	జడియుచున్ను	జడిసి	జడియ
తడియు	తడియుచున్ను	తడిసి	తడియ
కురియు	కురియుచున్ను	కురిసి	కురియ
ముగియు	ముగియుచున్ను	ముగిసి	ముగియ
మురియు	మురియుచున్ను	మురిసి	మురియ
వడియు	వడియుచున్ను	వడిసి	వడియ
విరియు	విరియుచున్ను	విరిసి	విరియ

287. రెండక్షరములుగల యువర్ణాంత ధాతువులకు మొదటి యక్షరము దీర్ఘాచ్చు గలదిగానుంటే - ఆదీర్ఘమునకు హ్రస్వమున్ను - యకారమునకు ద్విత్వమున్ను వికల్పముగా వచ్చును. ధాతువు-చేయు-చెయ్యు - నిమిత్తార్థకపదము-చేయ-చెయ్య - మొదటి యక్షరము - అకారముగలదిగానుంటే - ఈ కార్యము రాదు. కాయు - వ్రాయు - మాయు - పాయు.

మూడవతరగతి

288. చువర్ణము కొనయందుఁగల ధాతువులన్నియు తద్ధర్మము నందును - ప్రార్థనార్థమునందును 240 సూత్రములో వ్రాయఁబడ్డ పటము ప్రకారముగా వచ్చేరూపము కాకుండా-

చుదు-చుద-చుదా అను వాటికి క్రమముగా-తు-త-తా - అను నవి ఆదేశముగా వచ్చుటచేతను మఱియొక రూపమును బొందును. ఆ చువర్ణము ద్విత్వయుక్తముగానున్న పక్షమునందు ఆదేశమున్ను ద్విత్వయుక్తముగానే వచ్చును. ఎట్లనంటే దీవించుదును - దీవింతును, దీవించుదము - దీవింతము, దీవించుదాము - దీవింతాము, మెచ్చుదును - మెత్తును, మెచ్చుదము-మెత్తము, మెచ్చుదాము - మెత్తాము.

289. ఈ యడుగున వ్రాయబడ్డ చువర్ణాంతములైన ధాతువులు - లోగడ వ్రాయఁబడ్డ పటము ప్రకారముగా రూపనిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నవి. అయితే నిమిత్తార్థక పదమునందు చకారమునకు వకారమున్ను భావప్రార్థనయందు వచ్చే ప్రత్యయములకు పూర్వమునందున్న చుకారమునకు వుకారమున్ను వచ్చును.

అఱచు	కుడుచు	తెఱచు	మఱచు
ఏడుచు	కొలుచు	నడుచు	మొలుచు
కఱచు	గడుచు	నిలుచు	విడుచు
కాచు	గెలుచు	పిలుచు	లేచు *

* భావప్రార్థనయందు మధ్యమ పురుషైకవచనమునందు - నిలుచు ధాతువునకు - నిలువుము - నిలుము, విడుచు ధాతువునకు - విడువుము - విడుము అని రెండేసి రూపములు. లేచు ధాతువునకు ఏకవచన బహువచనములయందు - లెమ్ము - లెండు - అను రూపములును గలవు.

ఉదాహరణ: పిలుచు - అను ధాతువునకు నిమిత్తార్థకపదము - పిలువ - అనియుండును గాని - పిలుచ - అని యుండదు. ప్రార్థన యందు - పిలువుము-అని యుండును గాని పిలుచుము - అని యుండదు.

290. ఈ అడుగున వ్రాయఁబడ్డ చువర్ణాంతములైన ధాతువులలోనున్ను ఇంకాకొన్ని ధాతువులలోనున్ను నిమిత్తార్థకపదమునందలి చకారము వకారముగానున్ను భావప్రార్థనయందలి ప్రత్యయములకు పూర్వమునందున్న చుకారము వుకారముగానున్ను వికల్పముగా నవుచున్నవి.

ఈడుచు	తరుచు	నులుచు	వగచు
ఊడుచు	తుడుచు	పిలుచు	వలచు
ఒలుచు	తొలుచు	ప్రోచు	వీచు
ఓరుచు	నలుచు	మలచు	వేలుచు
చఱచు	నురుచు	మోచు	వ్రైచు

ఉ. ఊడుచు - అను ధాతువునకు నిమిత్తార్థక పదము - ఊడుచ - ఊడువ - అనియు - భావప్రార్థనయందు-ఊడుచుము- ఊడువుము-అనియు నుండును.

291. ఈ అడుగున వ్రాయఁబడ్డ చు వర్ణాంత ధాతువులకు ఈ తరగతిలో మొదటఁజెప్పిన 288 సూత్రములో నీభేదములు మాత్రమే కలిగియున్నవి. కడమంతయు పటములో వ్రాసిన ప్రకారముగా వచ్చును.

ఎంచు-కాంచు-పంచు-పొంచు-మించు-ఏఁచు - కాఁచు - గీఁచు-చాఁచు-తూఁచు-తోఁచు-దోఁచు - నోచు-రాచు-అచ్చు-కచ్చు-క్రచ్చు-గిచ్చు-గ్రుచ్చు-గ్రొచ్చు-త్రచ్చు-నచ్చు-పుచ్చు - మెచ్చు-వ్రచ్చు-వ్రాక్రుచ్చు-హెచ్చు.

292. ఇతరములైన చువర్ణాంత ధాతువులకు నిమిత్తార్థక పదమునందు చకారము వికల్పముగా పకారమవును - వర్తమాన క్రియాకాంక్షాసమాపక పదమును నిష్పత్తిచేయుటకై చేర్పఁబడ్డ-చున్న - అనునదియు, భావ తద్ధర్మమును నిష్పత్తి చేయుటకై చేర్పఁబడ్డ-దు - అనునదియు, భావప్రార్థనార్థకమును నిష్పత్తిచేయుటకై చేర్పఁబడ్డ ప్రత్యయములును - పరములైనప్పుడు-ధాతువుయొక్క చువర్ణము వికల్పముగా పువర్ణమవును. ఉ దీవించు-అను ధాతువునకు నిమిత్తార్థకపదము దీవించ-దీవింప వర్తమాన క్రియాకాంక్షాసమాపకము-దీవించుచున్న - దీవింపుచున్న తద్ధర్మము - దీవించుదును - దీవింపుదును ప్రార్థనార్థకము - దీవించుము - దీవింపుము.

293. ఈ నాలుగు విధములైన చువర్ణాంత ధాతువులలో కడపట చెప్పినవి విస్తారముగానున్నవి గనుక వాటిలో నొకటి యీతరగతి ధాతువులకు నుదాహరణగా వ్రాయఁబడుచున్నది.

ధాతువు	దీవించు
వర్తమాన క్రియాకాంక్షాసమాపకపదము	దీవించుచున్న - దీవింపుచున్న-దీవించుచు - దీవించుతున్న - దీవించుతు

భూత క్రియాకాంతాసమాపకపదము   దీవించి

నిమిత్తార్థకపదము   దీవించ - దీవింప

ఈ తరగతిలోఁ జేరిన ధాతువులు చుచు-కొనయందుగల - అసమాపకమువల్ల వర్తమాన క్రియలో ఏరూపమునున్ను - పొందవు.

భావ క్రియయందు స్వార్థకము—వర్తమాన కాలము

				(గా)	(ని)
ఏకవచనము	ఉ.	దీవించుచున్నాను	దీవింపుచున్నాను	దీవించుతున్నాను	దీవించుతాను
	మ.	దీవించుచున్నావు	దీవింపుచున్నావు	దీవించుతున్నావు	దీవించుతావు
	ప్ర. పు.	దీవించుచున్నాఁడు	దీవింపుచున్నాఁడు	దీవించుతున్నాఁడు	దీవించుతాఁడు
	ప్ర. స్త్రీ. న.	దీవించుచున్నది	దీవింపుచున్నది	దీవించుతున్నది	దీవించుతుంది
బహువచనము	ఉ.	దీవించుచున్నాము	దీవింపుచున్నాము	దీవించుతున్నాము	దీవించుతాము
	మ.	దీవించుచున్నారు	దీవింపుచున్నారు	దీవించుతున్నారు	దీవించుతారు
	ప్ర. పు. స్త్రీ.	దీవించుచున్నారు	దీవింపుచున్నారు	దీవించుతున్నారు	దీవించుతారు
	ప్ర. న.	దీవించుచున్నవి	దీవింపుచున్నవి	దీవించుతున్నవి	దీవించుతావి

(గా) గ్రామ్యము (ని) నిత్యవ్యవహారము

భూ త కా ల ము

ఏకవచనము

ఉ.	దీవించితిని	దీవించినాను	
మ.	దీవించితివి	దీవించినావు	
ప్ర. పు.	దీవించెను	దీవించినాఁడు	
ప్ర. స్త్రీ., న.	దీవించెను	దీవించినది	(గ్రా) దీవించింది

బహువచనము

ఉ.	దీవించితిమి	దీవించినాము	
మ.	దీవించితిరి	దీవించినారు	
ప్ర. పు., స్త్రీ.	దీవించిరి	దీవించినారు	
ప్ర. న.	దీవించెను	దీవించినవి	(గ్రా) దీవించినావి

భవిష్యత్కాలము

ఏకవచనము

ఉ.	దీవించెదను	(గ్రా) దీవించేను
మ.	దీవించెదవు	దీవించేవు
ప్ర. పు., స్త్రీ., న.	దీవించెడిని	దీవించేని / దీవించీని

బహువచనము

ఉ.	దీవించెదము	(గ్రా) దీవించేము
మ.	దీవించెదరు	దీవించేరు
ప్ర. పు., స్త్రీ.	దీవించెదరు	దీవించేరు
ప్ర. న.	దీవించెడిని	దీవించేని / దీవించీని

తద్ధర్మము

ఏకవచనము	ఉ.	దీవించుదును	దీవింపుదును	దీవింతును
	మ.	దీవించుదువు	దీవింపుదువు	దీవింతువు
	ప్ర. { పు. స్త్రీ. న. }	దీవించును		

బహువచనము	ఉ.	దీవించుదుము	దీవింపుదుము	దీవింతుము
	మ.	దీవించుదురు	దీవింపుదురు	దీవింతురు
	ప్ర. { పు. స్త్రీ. }	దీవించుదురు	దీవింపుదురు	దీవింతురు
	ప్ర. న.	దీవించును		

ప్రార్థనార్థకము

ఏకవచనము	మ.	దీవించుము	దీవించుమీ	దీవించుమా	దీవించు
		దీవింపుము	దీవింపుమీ	దీవింపుమా	దీవింపు

ఉ.	దీవించుదము	దీవింపుదము	దీవింతము
	(గ్రా) దీవించుదాము	(గ్రా) దీవింపుదాము	(గ్రా) దీవింతాము

బహువచనము		దీవించుఁడు	దీవింపుఁడు	దీవించుఁడీ
	మ.	దీవింపుఁడీ	(గ్రా) దీవించండి	(గ్రా) దీవింపండి

నామాకాంక్షాసమాపకములు వర్తమానము

దీవించుచున్న దీవింపుచున్న దీవించుతున్న

భూతము

దీవించిన

తద్ధర్మము

దీవించు దీవించెదు దీవించెడి దీవించే (ఎ) దీవించేటి (ఎ)

ధాత్వర్థకశబ్దము

దీవించుట { దీవించడము (ఎ) దీవింపడము (ఎ)
దీవించటము దీవింపటము }

వ్యతిరేకక్రియయందు స్వార్థకము.

తద్ధర్మము

ఏకవచనము	ఉ.		దీవించను	దీవింపను
	మ.		దీవించవు	దీవింపవు
	ప్ర.	పు	దీవించఁడు	దీవింపఁడు
		స్త్రీ. న.	దీవించదు	దీవింపదు
బహువచనము	ఉ.		దీవించము	దీవింపము
	మ.		దీవించరు	దీవింపరు
	ప్ర.	పు. స్త్రీ.	దీవించరు	దీవింపరు
		న.	దీవించవు	దీవింపవు

ప్రార్థనార్థకము

				(గ్రా)
ఏకవచనము	మ.	దీవించకుము దీవింపకుము	దీవించకుమీ దీవింపకుమీ	దీవించక దీవింపక
బహువచనము	మ.	దీవించకుఁడు దీవింపకుఁడు	దీవించకుఁడీ దీవింపకుఁడీ	(గ్రా) దీవించకండి

క్రియాకాంక్షాసమాపకము

దీవించక　　దీవింపక

నామాకాంక్షాసమాపకము

దీవించని　　దీవింపని

ధాత్వర్థకశబ్దము

దీవించమి　　దీవింపమి

294. ఈ తరగతిలో గ్రామ్యభాషయందు-చు-చి - అను వర్ణములకు తకారము పరమైనప్పుడు-స్-అనునది వికల్పముగా వచ్చును - ఈ విషయమునందు చు - చి అను వర్ణములకు పూర్వమునందు అను స్వారమున్నట్లయితే - అది లోపించును. ఉ. దీవించుతున్ను - దీవిస్తున్ను దీవించుతు - దీవిస్తు. వర్తమానకాలము యొక్క కడపటి రెండురూపములున్ను.

ఏకవచనము	ఉ.	దీవిస్తున్నాను	దీవిస్తాను
	మ.	దీవిస్తున్నావు	దీవిస్తావు
	ప్ర. పు.	దీవిస్తున్నాఁడు	దీవిస్తాఁడు
	ప్ర. స్త్రీ. న.	దీవిస్తున్నది	దీవిస్తుంది
బహువచనము	ఉ.	దీవిస్తున్నాము	దీవిస్తాము
	మ.	దీవిస్తున్నారు	దీవిస్తారు
	ప్ర. పు. స్త్రీ.	దీవిస్తున్నారు	దీవిస్తారు
	ప్ర. న.	దీవిస్తున్నవి	దీవిస్తావి అని అవుచున్నవి.

భూతకాలముయొక్క ఉత్తమ మధ్యమపురుషలు

ఏకవచనము	ఉ.	దీవిస్తిని	బహువచనము	ఉ.	దీవిస్తిమి
	మ.	దీవిస్తివి		మ.	దీవిస్తిరి అని అవుచున్నవి

295. ఈ క్రింద వ్రాసియున్న ధాతువులు - అనేకములైన చువర్ణాంత ధాతువులతో కూడా ఈ పైన వ్రాసిన సూత్రముల ప్రకారము రూపనిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నవి.

ధాతువు	వర్తమాన క్రియాకాంక్షాసమాపకము	భూతక్రియాకాంక్షాసమాపకము	నిమిత్తార్థకపదము	
అప్పగించు	అప్పగించుచున్న	అప్పగించి	అప్పగించ	అప్పగింప
ఆరగించు	ఆరగించుచున్న	ఆరగించి	ఆరగించ	ఆరగింప
ఆవ్వలించు	ఆవ్వలించుచున్న	ఆవ్వలించి	ఆవ్వలించ	ఆవ్వలింప
ఇగిలించు	ఇగిలించుచున్న	ఇగిలించి	ఇగిలించ	ఇగిలింప

ధాతువు	వర్తమానక్రియా కాంక్షానమారకము	భూతక్రియాకాంక్షానమాపకము		నిమిత్తార్థకపదము
పెల్లగించు	పెల్లగించుచున్న	పెల్లగించి	పెల్లగించ	పెల్లగింప
మన్నించు	మన్నించుచున్న	మన్నించి	మన్నించ	మన్నింప
రెట్టించు	రెట్టించుచున్న	రెట్టించి	రెట్టించ	రెట్టింప
లెక్కించు	లెక్కించుచున్న	లెక్కించి	లెక్కించ	లెక్కింప
ఆలకించు	ఆలకించుచున్న	ఆలకించి	ఆలకించ	ఆలకింప
ఆలించు	ఆలించుచున్న	ఆలించి	ఆలించ	ఆలింప
సన్నగించు	సన్నగించుచున్న	సన్నగించి	సన్నగించ	సన్నగింప
పెంచు	పెంచుచున్న	పెంచి	పెంచ	పెంప

296. ఈ క్రింద వ్రాయఁబడ్డ చువర్ణాంతములైన ధాతువులు - నిమిత్తార్థకపదమునందున్ను భావప్రార్థనయొక్క మధ్యమ పురుషయందున్ను ఒకక్రమము లేనివిగా నుంటున్నవి.

ప్రార్థనార్థకము

ధాతువు	నిమిత్తార్థక పదము	మధ్యమపురుషైక వచనము	మధ్యమపురుష బహువచనము
ఇచ్చు	ఈ	* ఇమ్ము (గ్రా)	ఇండు (గ్రా)
	ఇవ్వ	ఇవ్వుము	ఇవ్వుఁడు, ఇవ్వండి
	ఇయ్య	ఇయ్యుము, ఇయ్యి	ఇయ్యుఁడు,ఇయ్యండి
	ఈవ	ఈవుము	ఈవుఁడు
	ఈయ	ఈయుము	ఈయుఁడు

* ఏకవచనము - ఈ-ఆ-అను నవి చేర్చుట చేత - ఇమ్మీ - ఇమ్మా-అను నవి మొదలైన రూపములు వచ్చును. బహువచనమునందు ఈ కారము చేర్చుట చేత ఇండీ - అనునది మొదలైన రూపములు వచ్చును.

ధాతువు	నిమిత్తార్థక పదము	మధ్యమపురుషైక వచనము	మధ్యమపురుష బహువచనము
వచ్చు	రా	రమ్ము రా	రండు, రండి
తెచ్చు	తే	తెమ్ము తే	తెండు, తెండి
చొచ్చు	చొచ్చ	చొచ్చుము	చొచ్చుఁడు, చొచ్చండి
	చొర	చొరుము	చొరుఁడు, చొరండి
నొచ్చు	నొవ్వ	నొవ్వుడు	నొవ్వుఁడు, నొవ్వండి
	నోవ	నోవుము	నోవుఁడు
	నో		
చచ్చు	చావ-చా	చావుము	చావుఁడు, చావండి
చూచు	చూడ	చూడుము	చూడుఁడు, చూడండి

297. ఈధాతువులు నిమిత్తార్థక పదమువల్ల నిష్పన్నములయ్యేడు కాలములందును ఈ క్రమముగానే యుండును. ఎట్లంటే: వచ్చు అనుధాతువు యొక్క వ్యతిరేక తద్ధర్మము - రాను అని అవుచున్నది. ఈ ప్రకారము కడమధాతువులకును చూచుకోవలసినది. నిమిత్తార్థక పదమునకు - డము ప్రత్యయము చేర్చుటవల్ల నిష్పన్నమయ్యేడు ధాత్వర్థకశబ్దము ఇచ్చుధాతువునకు ఇవ్వడము - ఇయ్యడము - ఈవడము - ఈయడము అని అవుచున్నది ఈ అనెడురూపమువల్ల పుట్టదు. నొచ్చుధాతువునకు - నొవ్వడము - నోవడము అని అవుచున్నది; నో అని

యెడురూపమువల్ల పుట్టదు. చచ్చుధాతువునకు చావడము-అని అవుచున్నది; చా-అనెడు రూపమువల్ల పుట్టదు. వచ్చుధాతువునకు రావడము - తెచ్చుదాతువునకు తేవడము అని అవుచున్నది. టము ప్రత్యయముచేర్చినపుడున్ను ఇవ్వటము మొదలైన రూపములు ఈ ప్రకారముగానే చూచుకొనవలసినది.

క్రమములేని దేశ్యక్రియలు

238. ఈ అడుగున వ్రాసియున్న ధాతువులు ఏతరగతిలో చేర్చడానకున్ను కూడకుండా నిండా అక్రమములైనవిగా నున్నవి గనుకనున్ను - శానాచోట్ల అనుబంధములుగా ప్రయోగింపఁబడుచున్నవి గనుకనున్ను వాటిరూపములు పూర్ణముగా వ్రాసి చూపించడము యుక్తముగా తోఁచుచున్నది.

ధాతువు	ఉండు
వర్తమాన క్రియాకాంక్షాసమాపకపదము	ఉండుచున్ను ఉండుచు ఉంచున్ను
	ఉంచు ఉంటున్ను (గ్రా) ఉంటు (గ్రా)
భూత క్రియాకాంక్షాసమాపకపదము	ఉండి
నిమిత్తార్థకపదము	ఉండ

భావక్రియయందు స్వార్థకము—వర్తమానకాలము

				గ్రా	గ్రా	గ్రా
ఏకవచనము	ఉ.	ఉండుచున్నాను	ఉంచున్నాను	ఉంచాను	ఉంటున్నాను	ఉంటాను
	మ.	ఉండుచున్నావు	ఉంచున్నావు	ఉంచావు	ఉంటున్నావు	ఉంటావు
	ప్ర. పు.	ఉండుచున్నాఁడు	ఉంచున్నాఁడు	ఉంచాఁడు	ఉంటున్నాఁడు	ఉంటాఁడు
	ప్ర. స్త్రీ. న.	ఉండుచున్నది	ఉంచున్నది	ఉంచుంది	ఉంటున్నది	ఉంటుంది
బహువచనము	ఉ.	ఉండుచున్నాము	ఉంచున్నాము	ఉంచాము	ఉంటున్నాము	ఉంటాము
	మ.	ఉండుచున్నారు	ఉంచున్నారు	ఉంచారు	ఉంటున్నారు	ఉంటారు
	ప్ర. పు. స్త్రీ.	ఉండుచున్నారు	ఉంచున్నారు	ఉంచారు	ఉంటున్నారు	ఉంటారు
	ప్ర. న.	ఉండుచున్నవి	ఉంచున్నవి	ఉంచావి	ఉంటున్నవి	ఉంటావి

భూతకాలము

ఏకవచనము

ఉ.	ఉండితిని	ఉండినాను	ఉంటిని	ఉన్నాను
మ.	ఉండితివి	ఉండినావు	ఉంటివి	ఉన్నావు
ప్ర. పు.	ఉండెను	ఉండినాఁడు	......	ఉన్నాఁడు
ప్ర. స్త్రీ. న.	ఉండెను	ఉండినది	(గ్రా) ఉండింది ఉంది	ఉన్నది

బహువచనము

ఉ.	ఉండితిమి	ఉండినాము	ఉంటిమి	ఉన్నాము
మ.	ఉండితిరి	ఉండినారు	ఉంటిరి	ఉన్నారు
ప్ర. పు. స్త్రీ.	ఉండిరి	ఉండినారు	......	ఉన్నారు
ప్ర. న.	ఉండెను	ఉండినవి	(గ్రా) ఉండినావి ఉన్నావి	ఉన్నవి

భవిష్యత్కాలము

ఏకవచనము

ఉ.	ఉండెదను	......	......	(గ్రా) ఉండేను
మ.	ఉండెదవు	......	......	ఉండేవు
ప్ర. పు. స్త్రీ. న.	ఉండెడిని	......	......	ఉండేని ఉండీని

బహువచనము	ఉ.	ఉండెదము	......	......	ఉండేము
	మ.	ఉండెదరు	......	......	ఉండేరు
	ప్ర. పు. స్త్రీ.	ఉండెదరు	......	......	ఉండేరు
	ప్ర. న.	ఉండెడిని	......	......	ఉండేని, ఉండీని

తద్ధర్మము

ఏకవచనము	ఉ.	ఉండుదును	......	......	ఉందును
	మ.	ఉండుదువు	......	......	ఉందువు
	ప్ర. పు. స్త్రీ. న.	ఉండును	......	......	......
బహువచనము	ఉ.	ఉండుదుము	......	......	ఉందుము
	మ.	ఉండుదురు	......	......	ఉందురు
	ప్ర. పు. స్త్రీ.	ఉండుదురు	......	......	ఉందురు
	ప్ర. న.	ఉండును	......	......	......

ప్రార్థనార్థకము

ఏకవచనము	మ.	ఉండుము	ఉండుమీ	ఉండుమా	ఉండు

బహువచనము	ఉ. ఉండుదము	ఉందము	గ్రా ఉందాము
	మ. ఉండుఁడు	ఉండుఁడీ	గ్రా ఉండండి

నామాకాంక్షా సమాపకములు-వర్తమానము

ఉండుచున్న ఉంచున్న గ్రా ఉంటున్న

భూతము

ఉండిన ఉన్న

తద్ధర్మము

ఉండు ఉండెడు ఉండెడి గ్రా ఉండే గ్రా ఉండేటి

ధాత్వర్థకశబ్దము

ఉండుట ఉంట గ్రా ఉండడము గ్రా ఉండటము

వ్యతిరేకక్రియయందు స్వార్థకము

తద్ధర్మము

ఏకవచనము		బహువచనము	
ఉ.	ఉండను	ఉ.	ఉండము
మ.	ఉండవు	మ.	ఉండరు
ప్ర. పు.	ఉండఁడు	ప్ర. పు.	ఉండరు
ప్ర. స్త్రీ.	ఉండదు	ప్ర. స్త్రీ.	ఉండరు
ప్ర. న.	ఉండదు	ప్ర. న.	ఉండవు

ప్రార్థనార్థకము

ఏక. మ.	ఉండకుము	ఉండకుమీ	ఉండకు	ఉండక(గా)
బహు. మ.	ఉండకుఁడు	ఉండకుఁడీ		ఉండకండి

క్రియాకాంక్షాసమాపకము

ఉండక

నామాకాంక్షాసమాపకము

ఉండని

ధాత్వర్థకశబ్దము

ఉండమి*

ధాతువు	అవు
వర్తమానక్రియాకాంక్షాసమాపకపదము	అవుచున్న - అవుచు - అవుతున్న - అవుతు
భూతక్రియాకాంక్షాసమాపకపదము	అయి
నిమిత్తార్థకపదము	కా

* ఈ క్రియయొక్క భూతకాలమునందు సాంగోయాబమైన ఉన్నాను అనునది మొదలైనవి గ్రామ్యభాషయందు వర్తమానకాలము వలెనే ఎల్లప్పుడును ప్రయోగింపఁబడుచున్నవి. ఉండుట - అనుదానికి - ఉన్న అనియుం ప్రయోగము కద్దు.

భావక్రియయందు స్వార్థకము—వర్తమానము

				గ్రా	గ్రా	గ్రా
ఏకవచనము	ఉ.		అవుచున్నాను	అవుచాను	అవుతున్నాను	అవుతాను
	మ.		అవుచున్నావు	అవుచావు	అవుతున్నావు	అవుతావు
	ప్ర.	పు.	అవుచున్నాఁడు	అవుచాఁడు	అవుతున్నాఁడు	అవుతాఁడు
		స్త్రీ. న.	అవుచున్నది	అవుచుంది	అవుతున్నది	అవుతుంది
బహువచనము	ఉ.		అవుచున్నాము	అవుచాము	అవుతున్నాము	అవుతాము
	మ.		అవుచున్నారు	అవుచారు	అవుతున్నారు	అవుతారు
	ప్ర.	పు. స్త్రీ.	అవుచున్నారు	అవుచారు	అవుతున్నారు	అవుతారు
		న.	అవుచున్నవి	అవుచావి	అవుతున్నవి	అవుతావి

భూత కాలము

ఏకవచనము	ఉ.	అయితిని		అయినాను
	మ.	అయితివి		అయినావు
	ప్ర. పు.	అయ్యెను... ఆయెను ...	అయినాఁడు	
	ప్ర. స్త్రీ. న.	అయ్యెను ఆయెను	అయినది	అయింది
బహువచనము	ఉ.	అయితిమి	అయినాము	
	మ.	అయితిరి	అయినారు	
	ప్ర. పు. స్త్రీ.	అయిరి	అయినారు	
	ప్ర. న.	అయ్యెను... ఆయెను ...	అయినవి	అయినావి

భవిష్యత్కాలము

ఏకవచనము	ఉ.	అయ్యెదను	అయ్యేను
	మ.	అయ్యెదవు	అయ్యేవు
	ప్ర. పు. స్త్రీ. న.	అయ్యెడిని	అయ్యేని అయ్యాని

బహువచనము

ఉ.		అయ్యెదము	అయ్యేము
మ.		అయ్యెదరు	అయ్యేరు
ప్ర.	పు. స్త్రీ.	అయ్యెదరు	అయ్యేరు
	న.	అయ్యెడిని	అయ్యేని / అయ్యీని

తద్ధర్మము

ఏకవచనము

ఉ.		అవుదును
మ.		అవుదువు
ప్ర.	పు. స్త్రీ. న.	అవును

బహువచనము

ఉ.		అవుదుము
మ.		అవుదురు
ప్ర.	పు. స్త్రీ.	అవుదురు
	న.	అవును

ప్రార్థనార్థకము

ఏకవచనము

మ.	కమ్ము	కమ్మీ	కమ్మా	గ్రా కా
	అవుము	అవుమీ	అవుమా	

అవు ధాతువు యొక్క వకారము వికల్పముగా గకారమవును, అవును-అగును. అవు అను దానికి - ఔ - అనునదియు - అయి - అను దానికి - ఐ - అనునదియు వికల్పముగా వచ్చును. అవును - ఔను, అయినది - ఐనది. ఈవిధి - ఇతరశబ్దములయందును ప్రవర్తించును. అవుదు గాక - ఔదు గాక - పయిన - పైన, ఇత్యాది.

బహువచనము

ఉ.	అవుదము	అవుదాము
మ.	కండు...కండీ అవుఁడు...అవుఁడీ	కండి

నామాకాంక్షాసమాపకము వర్తమానము

అవుచున్న   అవుతున్న

భూతము

అయిన

తద్ధర్మము

అవు   అయ్యేడు   అయ్యేడి   అయ్యే   అయ్యేటి

ధాత్వర్థకశబ్దము

అవుట   కావడము   కావటము   అయ్యేది

వ్యతిరేకక్రియయందు స్వార్థకము

తద్ధర్మము

ఏకవచనము

ఉ.		కాను
మ.		కావు
ప్ర.	పు.	కాఁడు
	స్త్రీ., న.	కాదు

బహువచనము

ఉ.		కాము
మ.		కారు
ప్ర.	పు., స్త్రీ.	కారు
	న.	కావు

ప్రార్థనార్థకము

ఏకవచనము	మ.	కాకుము	కాకుమీ	కాక (గా)
బహువచనము	మ.	కాకుఁడు	కాకుఁడీ	కాకండి

క్రియాకాంక్షాసమాపకము

కాక

నామాకాంక్షాసమాపకము

కాని

ధాత్వర్థకశబ్దము

కామి

ధాతువు	పోవు
వర్తమాన క్రియాకాంక్షాసమాపకపదము	పోవుచున్న - పోవుచు-పోచున్న-పోచు - పోతున్న - పోతు
భూత క్రియా కాంక్షాసమాపకపదము	పోయి
నిమిత్తార్థకపదము	పో - పోవ

భావక్రియయందు స్వార్థకము—వ ర్తమానకాలము

					(ా)	(ా)	
ఏకవచనము	ఉ.		పోవుచున్నాను	పోచున్నాను	పోచాను	పోతున్నాను	పోతాను
	మ.		పోవుచున్నావు	పోచున్నావు	పోచావు	పోతున్నావు	పోతావు
	ప్ర.	పు.	పోవుచున్నాఁడు	పోచున్నాఁడు	పోచాఁడు	పోతున్నాఁడు	పోతాఁడు
		స్త్రీ. న.	పోవుచున్నది	పోచున్నది	పోచుంది	పోతున్నది	పోతుంది
బహువచనము	ఉ.		పోవుచున్నాము	పోచున్నాము	పోచాము	పోతున్నాము	పోతాము
	మ.		పోవుచున్నారు	పోచున్నారు	పోచారు	పోతున్నారు	పోతారు
	ప్ర.	పు. స్త్రీ.	పోవుచున్నారు	పోచున్నారు	పోచారు	పోతున్నారు	పోతారు
		న.	పోవుచున్నవి	పోచున్నవి	పోచావి	పోతున్నవి	పోతావి

భూతకాలము

ఏకవచనము

ఉ.		పోతిని	పోయితిని	పోయినాను
మ.		పోతివి	పోయితివి	పోయినావు
ప్ర.	పు.	పోయెను		పోయినాడు
	స్త్రీ.			(గ్రా)
	న.	పోయెను	పోయినది	పోయుంది

బహువచనము

ఉ.		పోతిమి	పోయితిమి	పోయినాము
మ.		పోతిరి	పోయితిరి	పోయినారు
ప్ర.	పు. స్త్రీ.	పోయిరి	పోయినారు	(గ్రా)
	న.	పోయెను	పోయినవి	పోయినావి

భవిష్యత్కాలము

ఏకవచనము

ఉ.		పోయెదను	పొయ్యేను
మ.		పోయెదవు	పొయ్యేవు
ప్ర.	పు. స్త్రీ. న.	పోయెడిని	పొయ్యేని / పొయ్యీని

బహువచనము

ఉ.		పోయెదము	పొయ్యేము
మ.		పోయెదరు	పొయ్యేరు
ప్ర.	పు. స్త్రీ.	పోయెదరు	పొయ్యేరు
	న.	పోయెడిని	పొయ్యేని / పొయ్యీని

తద్ధర్మము

ఏకవచనము	ఉ.	పోదును	పోవుదును
	మ.	పోదువు	పోవుదువు
	ప్ర. { పు. స్త్రీ. న.	పోను	పోవును
బహువచనము	ఉ.	పోదుము	పోవుదుము
	మ.	పోదురు	పోవుదురు
	ప్ర. { పు. స్త్రీ. }	పోదురు	పోవుదురు
	న.	పోను	పోవును

ప్రార్థనార్థకము

ఏకవచనము	మ. {	పొమ్ము	పొమ్మీ	పొమ్మా	
		పోవుము	పోవుమీ	పోవుమా	(గ్రా) పో
బహువచనము	ఉ.	పోదము	పోవుదము	(గ్రా) పోదాము	
	మ.	పొండు	పొండీ	పోవుఁడు	
			పోవుఁడీ	పొండి	

ఇక్కడ - పద - పదపద - పదపదమని - పదవే - పదరా - పదవయ్యా - పదవమ్మ ఇవిమొదలైన రూపములు ప్రయోగమువల్ల చూచుకోవలసినది.

నామాకాంక్షాసమాపకములు వర్తమానము

పోవుచున్న　　పోచున్న　　పోతున్న

భూతము

పోయిన

తద్ధర్మము

పోవు　　పోయెడు　　పోయెడి　　పోయ్యే　　పోయ్యేటి

ధాత్వర్థకశబ్దము

పోవుట　　పోవడము　　పోవటము　　పోయ్యేది

వ్యతిరేకక్రియయందు స్వార్థకము

తద్ధర్మము

ఏకవచనము	ఉ.		పోను	పోవను
	మ.		పోవు	పోవవు
	ప్ర.	పు.	పోడు	పోవడు
		స్త్రీ., న.	పోదు	పోవదు
బహువచనము	ఉ.		పోము	పోవము
	మ.		పోరు	పోవరు
	ప్ర.	పు., స్త్రీ.	పోరు	పోవరు
		న.	పోవు	పోవవు

ప్రార్థనార్థకము

ఏకవచనము	మ. పోకుము	పోకుమీ	పోవకుము	పోవకుమీ
				పోక
బహువచనము	మ. పోకుఁడు	పోకుఁడీ	పోవకుఁడు	పోవకుఁడీ
				పోకండి

క్రియాకాంక్షాసమాపకము

పోక — పోవక

నామాకాంక్షాసమాపకము

పోని — పోవని

దాత్వర్థకశబ్దము

పోమి — పోవమి

299. క్రియాఫలము కర్తను జెందునపుడు కొను ధాతువు అనుబంధముగా ప్రయోగింపఁబడును. అప్పుడు దానికి పూర్వమునం దున్న ధాతువుయొక్క అంత్యమైన ఉకారమునకు ఇకారము వికల్పముగా వచ్చును. ఎత్తికొనియె- ఎత్తుకొనియె - చూచికొనియె - చూచుకొనియె. యువర్ణాంత ధాతువులకు ఈ అనుబంధము పరమగునప్పుడు - యువర్ణమునకు సు-వర్ణము నిత్యముగా వచ్చును. ఆ సువర్ణమునకు - ఇకారము రానప్పుడు దానికి పూర్వమునందు - ఇకారముం జే

ఉకార మవును. చేసికొను - చేసుకొను కలిసికొను - కలుసుకొను. ఈ అనుబంధము సకర్మక ధాతువుల మీఁదనే వచ్చును. అకర్మకధాతువులమీఁద కొన్నిచోట్ల వచ్చును.

తత్సమక్రియలు

300. సంస్కృత ధాతువు లన్నియు తెలుఁగుభాషలో మనసు వచ్చినట్లు ప్రయోగింపకూడదు - ఈభాషకు ననుగుణముఁగా పూర్వులు సమ్మతించిన ధాతువులు మాత్రమే ప్రయోగింపవచ్చును. తెలుఁగులో వచ్చినప్పుడు ఆధాతువులు ఇంచు అనే ప్రత్యయమునుగాని ఇల్లు అనే ప్రత్యయమునుగాని పొందుచున్నవి. ఇంచు అనే ప్రత్యయము వచ్చినప్పుడు దీవించు అను ధాతువుగ లెనున్ను, ఇల్లు అనే ప్రత్యయము వచ్చినప్పుడు కొట్టు అనే ధాతువుగ లెనున్ను రూపనిష్పత్తి చేయఁబడుచున్నది. కాఁబట్టి సంస్కృత ధాతువులలోనుంచి తెలుఁగు ధాతువు - ఎట్లా నిష్పన్నమవునో ఆ మార్గము మాత్రము చూపించితే చాలును.

301. సంస్కృత ధాతువులు తెలుఁగుభాషకు ఆఱు విధములుగా వచ్చును.

సంస్కృతములో ధాత్వర్థక శబ్దముయొక్క కొన నున్న అచ్చుపోయి ఇంచు అనునది వచ్చుటచేత నిష్పన్నమవుట మొదటి విధము.

సంస్కృతధాతువు	సంస్కృతములోధాత్వర్థకశబ్దము	తెలుఁగుధాతువు
పుషి	పోష	పోషించు
ను	నుతి	నుతించు
ధ్యై	ధ్యాన	ధ్యానించు
స్తు	స్తుతి	స్తుతించు
క్రుధ్	క్రోధ	క్రోధించు
కుప్	కోప	కోపించు
గమ్	గతి	గతించు
కప్	కంప	కంపించు
స్తభ్	స్తంభ	స్తంభించు

సంస్కృతధాతువులకొనయం దుండెడు - ఇ - ఈ - అను వాటికి-అయ్-అనునదియు- ఉ - ఊ - అనువాటికి - అవ్ - అను నదియు-ఋ-ౠ-అనువాటికి-అర్ అనునదియు వచ్చివాటిపై ని- ఇంచు - వచ్చుటచేత నిష్పన్నమవుట రెండవ విధము.

సంస్కృతధాతువు	తెలుఁగుధాతువు	సంస్కృతధాతువు	తెలుఁగుధాతువు
జి	జయించు	అనుభూ	అనుభవించు
క్షి	క్షయించు	సంభూ	సంభవించు
నీ	నయించు	హృ	హరించు
విక్రీ	విక్రయించు	స్మృ	స్మరించు
ద్రు	ద్రవించు	ధృ	ధరించు
స్రు	స్రవించు	తౄ	తరించు

సంస్కృతధాతువుమీఁద - ఇంచు - అనునది వచ్చుట చేత నిష్పన్నమవుట మూఁడవవిధము.

సంస్కృతధాతువు	తెలుఁగుధాతువు	సంస్కృతధాతువు	తెలుఁగుధాతువు.
త్యజ్	త్యజించు	భజ్	భజించు
నశ్	నశించు	రచ్	రచించు
శప్	శపించు	లిఖ్	లిఖించు
తప్	తపించు	నట్	నటించు
శబ్ద్	శబ్దించు	గణ్	గణించు
భ్రమ్	భ్రమించు	వస్	వసించు

విశేష్యములుగాని విశేషణములుగాని సంస్కృతప్రాతిపదికలతుద నున్న యచ్చుపోయి ఇంచు - అనునది వచ్చుట చేత నిష్పన్నమవుట నాలుగవ విధము.

సంస్కృతప్రాతిపదిక	తెలుఁగుధాతువు	సంస్కృతప్రాతిపదిక	తెలుఁగుధాతువు
మూర్ఖ	మూర్ఖించు	శుష్క	శుష్కించు
స్వతంత్ర	స్వతంత్రించు	గర్వ	గర్వించు
సమీప	సమీపించు	శృంగార	శృంగారించు

కొన్ని సంస్కృత ప్రాతిపదకలకొన నున్న అచ్చుపోయి - ఇల్లు - అనునదిగాని - ఇంచు అనునదిగాని - వచ్చుటచేత నిష్పన్నమవుట అయిదవవిధము.

సంస్కృతధాతువు	సంస్కృతప్రాతిపదిక	తెలుఁగుధాతువు	
ఖిద్	ఖేద	ఖేదిల్లు	ఖేదించు
భిద్	భేద	భేదిల్లు	భేదించు
శుభ్	శోభా	శోభిల్లు	శోభించు
విస్తృ	విస్తర	విస్తరిల్లు	విస్తరించు
చిత్	చింతా	చింతిల్లు	చింతించు
సంతుష్	సంతోష	సంతోషిల్లు	సంతోషించు.

రంజ్ - ఘట్ - అనునవి మొదలుగాఁగల అకర్మకము లైన కొన్ని ధాతువులమీఁద - ఇల్లు - అనునది వచ్చుటచేత నిష్పన్నమవుట ఆఱవవిధము అప్పుడు ధాతువుకొనయందలి హల్లునకు పూర్వముగా నున్న ఋకారమునకు - అర్ - అనునది వచ్చును. రంజ్ - రంజిల్లు ఘట్ - ఘటిల్లు వృధ్ - వర్ధిల్లు। వృత్ - వర్తిల్లు.

302. ఇల్లు అనునది వచ్చునని చెప్పిన ధాతువులకు మొదటి యక్షరము గురువుగా నుంటే - ఇల్లు అనుదాని రెండు లకారములలో నొక లకారము వికల్పముగా లోపించును. ఖేదిల్లు - ఖేదిలు ఖేదిల్లు - ఖేదిలు శోభిల్లు - శోభిలు విస్తరిల్లు-విస్తరిలు చింతిల్లు-చింతిలు సంతోషిల్లు-సంతోషిలు రంజిల్లు-రంజిలు ,వర్ధిల్లు-వర్ధిలు వర్తిల్లు-వర్తిలు.

303. లఘువైన యేకాక్షరము పూర్వమునందుఁగల - క్రియాంత్యమునకు - ఇంచు-అనునది పరమగునప్పుడు వికల్పముగా - ఇకారము వచ్చును - అప్పుడు ఇంచు అనుదాని ఇకారమునకు యశ్రుతివచ్చును. అయితే అయ్ - అనునాదేశము వచ్చినచోట క్రియాంత్యమునకు ఇకారము రాదు.

హరించు-హరియించు	గణించు-గణియించు	లిఖించు-లిఖియించు
స్మరించు-స్మరియించు	నశించు-నశియించు	నటించు-నటియించు
ధరించు-ధరియించు	శపించు-శపియించు	వసించు-వసియించు
చరించు-చరియించు	తపించు-తపియించు	ఘటించు-ఘటియించు
వరించు-వరియించు	భజించు-భజియించు	జనించు-జనియించు
తరించు-తరియించు	రచించు-రచియించు	భరించు-భరియించు

కారయితృపురుషక్రియలు

304. సంస్కృతభాషలో ప్రవర్తనార్థమునందు ధాతువుమీఁద ణిచ్ అనే ప్రత్యయము వచ్చుటచేత ఆధాతువులు ణిజంతము లని వ్యవహరింపఁబడ్డవి-ఆవాడికవల్ల ఆంధ్రభాషయందును ణిజంతము లని వ్యవహరింపుచున్నారు. ప్రవర్తకర్తను దెలియఁజేయుచున్న పురుషలు - ఈణిజంతములమీఁద వచ్చుటవల్ల ఈణిజంతములు కారయితృపురుషక్రియ లని చెప్పఁబడుచున్నవి. ధాతువులమీఁద ప్రవర్తనార్థమునందు - ఈ అడుగున వ్రాసిన ప్రకారము - ప్రత్యయములు వచ్చుచున్నవి - అప్పుడు అకర్మక ధాతువులన్నియు సకర్మకధాతువు లవును.

305. ణిజర్థమునందు - అనఁగా ప్రవర్తనార్థమునందు మూఁడవతరగతిలోఁ జేరిన చుకారాంత ధాతువులును - ఈ కింద క్రమములేనివిగా వ్రాసియున్న కొన్ని ధాతువులును దప్ప సమస్తధాతువులకు ఇంచు అనునది పరంబుగా వచ్చును. మ్రొక్కు - మ్రొక్కించు చెలఁగు - చెలఁగించు తొలఁగు - తొలఁగించు కొట్టు - కొట్టించు అంటు - అంటించు ఆడు - ఆడించు పాడు-పాడించు పాతు - పాతించు అద్దు - అద్దించు దిద్దు - దిద్దించు ఆను-ఆనించు వేను-వేనించు ఒప్పు - ఒప్పించు కప్పు - కప్పించు రుబ్బు - రుబ్బించు నేము - నేమించు నోము - నోమించు చేయు - చేయించు నేయు - నేయించు అల్లు - అల్లించు మళ్లు - మళ్ళించు నవ్వు - నవ్వించు త్ర్యక్షర ధాతువులమీఁద ఇంచు అనునది వచ్చునపుడు ధాతువు మధ్యము

నందు ఉకారముంటే దీనికి ఇకారము వచ్చును. పొడుగు - పొడిగించు అడుగు - అడిగించు కలుగు - కలిగించు నిగుడు - మగుడు ధాతువులకు ఈ కార్యమురాదు నిగుడించు - మగుడించు

ఈ అడుగున వ్రాసియున్న ధాతువులు నానావిధములుగా ణిజంతము లవును.

చిదుకు-చిదుపు-చిదుము-చిఱుము
అడఁగు-అడఁచు-అడఁగించు
అణఁగు-అణఁచు-అణఁగించు
అణుగు-అణుచు-అణఁగించు
ఊఁగు-ఊఁచు-ఊఁగించు
కరఁగు-కరఁచు-కలఁగించు
కలఁగు-కలఁచు-కరఁగించు
కుంగు-కుంచు- కుంగించు
కాఁగు-కాఁచు
తూఁగు (తూనికయవుట)తూఁచు
దాఁగు-దాఁచు
మడఁగు-మడఁచు
మణఁగు-మణఁచు
విరుగు-విరుచు
విఱుగు - విఱుచు
ఆఁగు - ఆఁచు - ఆఁపు
దంగు - దంచు - దంపు

నలుగు - నలుచు - నలుపు
రేఁగు - రేఁచు - రేఁపు
చినుఁగు, చిరుఁగు } చించు - చింపు
తునుఁగు తుంచు - తుంపు
తెగు తెంచు - తెంపు
డిగు, డిగ్గు } డించు - డింపు
దిగు - దించు - దింపు-దిగించు
ఉడుగు - ఉడుపు- ఉడిగించు
జరుగు - జరుపు - జరిగించు
త్రాగు - త్రాపు - త్రాగించు
మఱుగు-మఱుపు-మఱిగించు
మలుగు-మలుపు-మలిగించు
మెలుగు-మెలుపు-మెలిగించు
పెరుగు-పెంచు-పెరిగించు

ముడుఁగు } ముంచు
ముణుఁగు }
తిరుగు-త్రిప్పు-తిప్పు-తిప్పించు
వంగు-వంచు-వాంచు-వంగించు
వాఁగు (శబ్దించుట) వాఁచు-వాయించు
వేఁగు (భర్జనమవుట) వేఁచు - వేయించు
సాఁగు(దీర్ఘమవుట)సాఁచు-సాఁపు - చాఁచు-చాపు
ఊడు-ఊడుచు
పూడు-పూడుచు
మూడు - మూడుచు
వాడు (వాడిపోవుట)-వాడుచు
చెడు - చెఱుచు - చెఱుపు
విడు - విడుచు - విచ్చు - విప్పు
ఉండు - ఉనుచు - ఉంచు
నిండు - నించు - నింపు - నిండించు
నాను - నానుచు - నానుపు
పూను - పూనుచు - పూనుపు
మను - మనుచు - మనుపు
మాను - మానుచు - మానుపు
అను - అనిపించు - అనుపించు
తిను - తినిపించు - తినుపించు
విను-వినిపించు- వినుపించు-వినుచు

కను - కనిపించు - కనుపించు
కానిపించు - కానుపించు - కాన్పించు
కలియు - కలుపు
తడియు - తడుపు
తనియు - తనుపు
తెలియు - తెలు
పాయు - పాపు
మాయు - మాపు
మేయు - మేపు
ఎనియు - ఎనుపు - ఎనుచు
వడియు - వడుపు - వడుచు
జడియు - జడిపించు
కురియు - కురిపించు - కురియించు
మెఱయు-మెఱపించు-మెఱయించు
ముగియు-ముగించు - ముగియించు
అమరు - అమరుచు - అమరించు
కుదురు - కుదురుచు - కుదిరించు
కారు - కారుచు
చేరు - చేరుచు
వారు - వారుచు
ఆఱు - ఆఱుచు - ఆఱుపు
తీరు - తీరుచు
దూఱు (చొచ్చుట) - దూఱుచు
మాఱు - మాఱుచు
కాలు - కాలుచు

కూలు - కూలుచు	వదలు - వదలుచు - వదలించు
పోలు - పోలుచు	విదలు - విదలుచు - విదలించు
వాలు - వాలుచు	సడలు - సడలుచు - సడలించు
కదలు - కదలుచు - కదలించు	డుల్లు - డులుచు - డులుపు
కదులు - కదులుచు - కదిలించు	రాలు - రాలుచు - రాలుపు
తగులు - తగులుచు - తగిలించు	అవు - కావించు
తేలు - తేలుచు - తేలించు	పోవు - పంపు [చ్చు
మెదలు- మెదలుచు-మెదలించు	అంపు - పంపించు-అంపించు- పు

307. అకర్మకములైన తత్సమక్రియలకు-ణిజర్థమునందు-ఇలు-అనుదానికి ఇంచు - అనునది వచ్చును. ఉ. రంజిల్లు-అనుదానికి - ణిజర్థమునందు - రంజించు-అనిరూపము, భేదిల్లు - అనుదానికి భేదించు - అనిరూపము.

308. మూడవతరగతిలోఁ జేరిన చువర్ణాంతములైన ధాతువులకు-ణిజర్థమునందు-చువర్ణమునకు-పించు-అనునదియు - చ్చువర్ణమునకు-ప్పించు-అనునదియు వచ్చును. త్ర్యక్షరధాతువులకు - పించు - అనునది వచ్చునపుడు ధాతు మధ్యమునందున్న ఉకారము ఇకార మవును. దీవించు - దీవింపించు, వలచు - వలపించు, తూఁచు - తూపించు పిలుచు-పిలిపించు, ఇచ్చు-ఇప్పించు, తెచ్చు - తెప్పించు ఇత్యాది.

ఈ అడుగున వ్రాసియున్న ధాతువులు ణిజర్థమునందు నానావిధములైన రూపములను బొందును.

కఱచు (అభ్యసించుట)	కఱపు	నడుచు	నడుపు	నడిపించు
నిలుచు	నిలుపు	ఎచ్చు	ఎచ్చించు	
నేరుచు	నేరుపు	హెచ్చు	హెచ్చించు	

మోచు	మోపు		వచ్చు	చంపు	
లేచు	లేపు		చొచ్చు	చొనుపు	చొప్పించు
కుడుచు	కుడుపు	కుడిపించు	నొచ్చు	నొంచు	నొప్పించు
గడుచు	గడుపు	గడిపించు	వచ్చు	రప్పించు	రావించు
చూచు	చూపు	చూపించు			

309. చను - కాంచు - మించు అనునవి మొదలైన కొన్ని ధాతువులకు ణిజర్థమునందు - ఇంచు మొదలైనవి రావు. ఆ ధాతువులమీఁద ణిజర్థమును వివక్షించునపుడు - 313 సూత్రములోఁ జెప్పిన ప్రకారము చేయుధాతు వనుబంధకముగా వచ్చును. చనఁజేసె ఇత్యాది.

310. పడువర్ణాంతములైన ధాతువులకు ణిజర్థములందు పడువర్ణస్థానంబున పఱచు - అను నాదేశంబువచ్చును. భయపడు - భయపఱచు, అగపడు - అగపఱచు.

311. కొను వర్ణాంతములైన ధాతువులకు ణిజర్థము నందు కొనువర్ణస్థానంబున - కొలుపు అనునాదేశంబు వచ్చును. డీకొను - డీకొలుపు, పురికొను - పురికొలుపు, మఱులుకొను - మఱులుకొలుపు, మేలుకొను - మేలుకొలుపు.

312. క్రియాఫలము కర్తను జెందునపుడు కొనుధాతు వనుబంధముగా వచ్చెనేని దానికి ఈకార్యమురాదు. మ్రొక్కుకొను - మ్రొక్కుకొనఁజేయు ఇత్యాది.

313. సమస్తధాతువులకును ణిజర్థంబునందు - చేయు ధాతు వనుబంధకం బగును. అప్పుడు పూర్వధాతువు తుముగ్ ప్రత్యయాంతమువలె రూపమును బొందును. మ్రొక్కు - మ్రొక్కఁజేయు పాడు - పాడఁజేయు పడు - పడఁజేయు । వచ్చు - రాఁజేయు అవు - కాఁజేయు ఇత్యాది.

314. ణిజర్థమునందు 305 సూత్రము మొదలుకొని చెప్పిన సూత్రములవల్ల వచ్చిన రూపములకంటె భిన్నములైన రూపములు అగుపడితే అది పెద్దల ప్రయోగమువల్లఁ దెలుసుకోవలసినది.

కర్మపురుషక్రియలు

315. అకర్మకక్రియలు స్వభావముగా కర్మార్థమునందు ప్రయోగింపఁబడవు. సకర్మకక్రియలన్నియు కర్మార్థమునందు ప్రయోగింపఁబడుచున్నవి. అప్పుడు పడు అనుధాతువు సకర్మక ధాతువునకు చేర్పఁబడుచున్నది.

316. కర్మార్థమునందు ప్రయోగింపఁబడ్డ ధాతువు దాని నిమిత్తార్థకపదమునకు ఏరూపమో ఆరూపమును పొందును - పడుధాతువుమీఁదమాత్రము కర్త్రర్థమునందు ఎట్లాగో అట్లాగే పటములో వ్రాసియున్న ప్రత్యయములన్నియు వచ్చును. నిమిత్తార్థకపదము ద్రుతప్రకృతులలోఁ జేరినదిగనుక పడుధాతువు యొక్క పకారము బకారమవును. ఆ బకారమునకు పూర్వముగా నిండుసున్న అయినా అరసున్న అయినా వచ్చును.

కర్మపురుషక్రియకు ఉదాహరణ

ధాతువు	కొట్టఁబడు
వర్తమాన క్రియా కాంక్షాసమాపకపదము	కొట్టఁబడుచున్ను - కొట్టఁబడుచు కొట్టఁబడుతున్ను - కొట్టఁబడుతు
భూత క్రియాకాంక్షాసమాపకపదము	కొట్టఁబడి
నిమిత్తార్థకపదము	కొట్టఁబడ

భావక్రియయందు స్వార్థకము—వర్తమాన కాలము

ఏకవచనము	ఉ.	కొట్టఁబడుచున్నాను	కొట్టఁబడుచాను	కొట్టఁబడుతున్నాను	కొట్టఁబడుతాను
	మ.	కొట్టఁబడుచున్నావు	కొట్టఁబడుచావు	కొట్టఁబడుతున్నావు	కొట్టఁబడుతావు
	ప్ర. పు.	కొట్టఁబడుచున్నాఁడు	కొట్టఁబడుచాఁడు	కొట్టఁబడుతున్నాఁడు	కొట్టఁబడుతాఁడు
	ప్ర. స్త్రీ. న.	కొట్టఁబడుచున్నది	కొట్టఁబడుచుంది	కొట్టంబడుతున్నది	కొట్టఁబడుతుంది
బహువచనము	ఉ.	కొట్టఁబడుచున్నాము	కొట్టఁబడుచాము	కొట్టఁబడుతున్నాము	కొట్టఁబడుతాము
	మ.	కొట్టఁబడుచున్నారు	కొట్టఁబడుచారు	కొట్టఁబడుతున్నారు	కొట్టఁబడుతారు
	ప్ర. పు. స్త్రీ.	కొట్టఁబడుచున్నారు	కొట్టఁబడుచారు	కొట్టఁబడుతున్నారు	కొట్టఁబడుతారు
	ప్ర. న.	కొట్టఁబడుచున్నవి	కొట్టఁబడుచావి	కొట్టఁబడుతున్నవి	కొట్టఁబడుతావి

భూతకాలము

వచనము	పురుష	లింగము			
ఏకవచనము	ఉ.		కొట్టఁబడితిని	కొట్టఁబడినాను	కొట్టఁబడ్డాను
	మ.		కొట్టఁబడితివి	కొట్టఁబడినావు	కొట్టఁబడ్డావు
	ప్ర.	పు.	కొట్టఁబడెను / కొట్టఁబడియెను	కొట్టఁబడినాఁడు	కొట్టఁబడ్డాఁడు
		స్త్రీ. న.	కొట్టఁబడెను / కొట్టఁబడియెను	కొట్టఁబడినది / కొట్టఁబడ్డది	కొట్టఁబడింది
బహువచనము	ఉ.		కొట్టబడితిమి	కొట్టఁబడినాము	కొట్టఁబడ్డాము
	మ.		కొట్టఁబడితిరి	కొట్టఁబడినారు	కొట్టఁబడ్డారు
	ప్ర.	పు. స్త్రీ.	కొట్టఁబడిరి	కొట్టఁబడినారు	కొట్టఁబడ్డారు
		న.	కొట్టఁబడెను / కొట్టఁబడియెను	కొట్టఁబడినవి / కొట్టఁబడ్డవి	కొట్టఁబడ్డావి

భవిష్యత్కాలము

వచనము	పురుష	లింగము			
ఏకవచనము	ఉ.		కొట్టఁబడెదను	కొట్టఁబడియెదను	కొట్టఁబడేను
	మ.		కొట్టఁబడెదవు	కొట్టఁబడియెదవు	కొట్టఁబడేవు
	ప్ర.	పు. స్త్రీ. న.	కొట్టఁబడెడిని	కొట్టఁబడియెడిని	కొట్టఁబడేని / కొట్టఁబడీని
బహువచనము	ఉ.		కొట్టఁబడెదము	కొట్టఁబడియెదము	కొట్టఁబడేము
	మ.		కొట్టఁబడెదరు	కొట్టఁబడియెదరు	కొట్టఁబడేరు
	ప్ర.	పు. స్త్రీ.	కొట్టఁబడెదరు	కొట్టఁబడియెదరు	కొట్టఁబడేరు
		న.	కొట్టఁబడెడిని	కొట్టఁబడియెడిని	కొట్టఁబడేని / కొట్టఁబడీని

తద్ధర్మము

ఏకవచనము	ఉ.	కొట్టఁబడుదును	బహువచనము	ఉ.	కొట్టఁబడుదుము
	మ.	కొట్టఁబడుదువు		మ.	కొట్టఁబడుదురు
	ప్ర. పు. స్త్రీ. న.	కొట్టఁబడును		ప్ర. పు. స్త్రీ.	కొట్టఁబడుదురు
				న.	కొట్టఁబడును

ప్రార్థనార్థకము

ఏకవచనము	మ.	కొట్టఁబడుము కొట్టఁబడు	కొట్టఁబడుమీ	కొట్టఁబడుమా
బహువచనము	ఉ.	కొట్టఁబడుదము	....	కొట్టఁబడుదాము
	మ.	కొట్టఁబడుఁడు	కొట్టఁబడుఁడీ	కొట్టఁబడండీ

సామా కాంతాసమాపకములు - వర్తమానము

కొట్టఁబడుచున్న కొట్టఁబడుతున్న

భూతము

కొట్టఁబడిన కొట్టఁబడ్డ

తద్ధర్మము

కొట్టఁబడు కొట్టఁబడెడు కొట్టఁబడియెడు కొట్టఁబడెడి

కొట్టఁబడియెడి కొట్టఁబడే కొట్టఁబడేటి

ధాత్వర్థకశబ్దము

కొట్టఁబడుట కొట్టఁబడడము కొట్టఁబడటము

వ్యతిరేకక్రియయందు స్వార్థకము

తద్ధర్మము

ఏకవచనము

ఉ. కొట్టఁబడను
మ. కొట్టఁబడవు
ప్ర. { — కొట్టఁబడఁడు
ప్ర. { స్త్రీ., న. } కొట్టఁబడదు

బహువచనము

ఉ. కొట్టఁబడము
మ. కొట్టఁబడరు
ప్ర. { పుం., స్త్రీ. } కొట్టఁబడరు
ప్ర. { న. } కొట్టఁబడవు

ప్రార్థనార్థకము

ఏకవ. మ. కొట్టఁబడకుము కొట్టఁబడకుమీ గ్రా కొట్టఁబడక

బహు. మ. కొట్టఁబడకుఁడు కొట్టఁబడకుఁడీ కొట్టఁబడకండీ

క్రియాకాంక్షాసమాపకము

కొట్టఁబడక

నామాకాంక్షాసమాపకము

కొట్టఁబడని

ధాత్వర్థకశబ్దము

కొట్టఁబడమి.

ఇది క్రియాప్రకరణము
తెలుఁగువ్యాకరణము సమాప్తము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1951

సవరణపట్టిక

పుట.	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
4	8	వెళ్లున్ను	వేరే వెళ్లున్ను
7	6	18	81
9	17	ఒత్వము	ఒత్వము చేర్చినప్పుడు
10	12	హో	హా
,,	20	న్య	న్యా
11	2	యుక్తము	రెండుహల్లులుగాని రెంటికంటె నధికములైన హల్లులుగాని సంయుక్తము
14	శీర్షము	తెలుంగు	తెనుంగు
17	21	కావుంది	కాంవుది
		కావంది	కాంపది
		అకారములోప	అకారలోప
19	13	పకారమునకు యతి	పకారమునకు వకారము యతి
20	3	వల్కెను	వలికెను
	10	లోపముగాని	బిందువుగాని లోపముగాని
21	9	హరింగొలుతును	హరిం గొలుతును, హరిఁగొలుతును
	11	దధరత్	దధత్
	21	భిన్నములై	భిన్నములైన
22	Footnote	హల్లులో	హల్లుతో
25	22	హరుసేనియంబు	హరుసేనంబు
28	3	మూఁటితో	మూఁటిలో
	10	ప్రకరము	ప్రకరణము
32	7	ప్రకృతులతో	ప్రకృతులలో
38	1	అల్లుండ్లు	అల్లుండ్ల
41	15-గా	చేర్చుకొనేది.	
		నవలా, గాడి,	కొమ్ము, [illegible]
42	8	ఉ, డు	డి, డు
	14	,,	,,
43	6	పెళ్లి	పెంళ్లి
48	1	గూని	గూన్లు, గూనులు
50	15	వేళ్లు	ప్రేళ్లు
51	15	ఏంటి	ఎంటి
52	14	మనమ[illegible]	మనమరాంత్ర
53	19	అకారమ	అక్షారము

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
55	15	సౌగ	సౌధ
	16	హంస	హంస - కోకిల
59	19	శ-డీనికి ఇట్టు-	శ-కా పిటికి కొన్నిచోట్ల ట్టు - కొన్ని ఠక్క- ష డీనికి ట్టు
60	6	సురద్వేషి	సురద్విష
63	3	ష	ష
64	7	179	170
	8	పాదన్	పాథన్
		అంచన్	అంథన్
65	22	చెత్తన	చెత్తేస
66	18	ష	క్ష
68	15	కపూ్ర	కర్పూర
71	3	ఇకార	ఈకార
74	8	కటము	ఐకటము
76	1	యద్బ	యద్భ
	18	ఎకార	ఏకార
79	14	ఈ వరుసపదములు చేర్చుకోవలెను	పిన్న, పొంత, గట్టి, అందము, పులుసు
80	19	పెట్టి	పెట్టె
90	5,11	కిలుదమ్మి	కేలుదమ్మి
	12,13	కీలు	కేలు
91	4	,,	,,
	14	ఇత్యాదులు	ఇత్యాదులు పూర్వపదార్థ ప్రధానంబులు. వెన్నెల ఇత్యాదులు.
		ప్రధానంబులు	ప్రధానంబులు. తల్లిదండ్రులు ఇత్యాదులు పదార్థప్రధానంబులు.
95	16	అద	కాబట్టి అది
96	8	కొట్టి... కసుని	కొట్టి. కమని
	21	ప్రత్యయయు	ప్రత్యయము
97	9	క్రింది	క్రింద
	11	వి ని	వి ని
	14	ని ను	ని ని
123	11	వాటికికి	వాటికి కి
135	22	వచనము	[illegible]దనమునందు
155	5	తక్ష	

No 16029

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
ఖచరిత్ర, ద్విపద, క్యాలికోబైండు ...	2	4
పురంజయోపాఖ్యానము ...	0	10
నిర్వచనోత్తరరామాయణము ...	అచ్చు	
నీతిపద్యసంగ్రహము, సటిప్పణము ...	0	6
నీలాసుందరీపరిణయము ...	0	12
పల్నాటివీరచరిత్రము ...	3	8
పంచతంత్రము, నారాయణకవి ...	2	0
డిటో వేంకటనాథ రాజకవి ...	2	0
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము ...	1	12
పారిజాతాపహరణము, చిన్నసైజు ...	1	0
,, టీకాతాత్పర్యసహితము ...	3	0
మనుచరిత్ర, వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానముతో చిన్నసైజున మేలు కాగితములమీఁద ముద్రితము	5	0
భాస్కరరామాయణము ...	8	0
రంగరాయచరిత్రము ...	0	12
రాఘవపాండవీయము, సటీక ...	4	0
రాజశేఖరవిలాసము ...	0	8
రాజయోగసారము, ద్విపద ...	0	6
రామరాజీయము ...	0	12
రామాభ్యుదయము ...	2	0
లంకావిజయము (రావణదమ్మీయము) సటీక ...	1	8
వాసిష్ఠరామాయణము, ద్విపద ...	1	4
బిల్హణీయము ...	1	4
రుక్మిణీకల్యాణము, సటీక ...	0	10
రుక్మిణీపరిణయము ...	0	10
చెన్నపురీవిలాసము ...	0	8
ఆంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము ...	0	4
ఆంధ్రభాషాభూషణము, విమర్శతో ...	0	6

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,
292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి 1.

నిఘంటువులు

వావిళ్లనిఘంటువు 1-వ సంపుటము (అ మొదలు ఔ వఱకు) 10

" 2-వ సంపుటము (క మొదలు ఘ వఱకు) 12

శబ్దార్థచంద్రిక, శ్రీమహాకాళి సుబ్బారాయకృతఆంధ్రనిఘంటువు 10

లఘుశబ్దార్థచంద్రిక " ... 6

Sankaranarayana's English-Telugu Dictionary,
శ్రీశంకరనారాయణగారి నిఘంటువు (ఇంగ్లీషుపదములకు
తెనుఁగు అర్థముగలది) ... 15

English-Telugu Pocket Dictionary
ఇంగ్లీషు-తెనుఁగు పాకెట్టుడిక్షనరి ... 5

సంస్కృతాంధ్రనిఘంటువు (సంస్కృతపదములకు తెనుగు అర్థముగలది) 3

శ్రీవేంకటేశాంధ్రము, పద్యము ... 0

ఆంధ్రనామసంగ్రహము, ఆంధ్రనామశేషము, సాంబనిఘంటువు,
టీక, అకారాద్యనుక్రమణికతో ... 2

బాలచంద్రోదయము, అలఘుకౌముది ... 1

నేటికాలపుకవిత్వము, శ్రీ ఉమాకాన్తముగారిది ... 3

తెనుగుసామెతలు with English Translation
by Captain Carr ... 2

Translation Guide, English to Telugu & *Vice Versa* 2

సులక్షణసారము, సటీక, శ్రోత్రియార్థ్యు ... 1

ఆంధ్రశబ్దమంజరి, బ సీతారామాచార్యులు ... 0

ఆంధ్రవ్యాకరణములు

ఆంధ్రభాషాభూషణము, పద్యవ్యాకరణము ... 0

ప్రౌఢవ్యాకరణము, బ సీతారామాచార్యులు ... 1

డిటో శ్రీబులుసు వేంకటరమణయ్యగారి టీకతో ... 3

వెంకయ్యవ్యాకరణము ... 0

లఘువ్యాకరణము, శ్రీవేదము వేంకటరమణశాస్త్రి ... 1

ప్రశ్నోత్తరాంధ్రవ్యాకరణము ... 1

బాలవ్యాకరణము, చిన్నయసూరికృతి ... 1

పట్టాభిరామపండితీయము, పద్యవ్యాకరణము ... 0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

పోస్టుబాక్సు 1372, 292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి.